

ВІСТІ

БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1 УД УНА

Рік V.

Липень — Серпень 1954.

Ч. 7-8 (45-46).

Л. Ортинський

ЧАС НА ЗБІРКУ

Тут не буде мови про якусь нову збірку на той чи інший фонд!

При війську називали збіркою упорядкування розпорощених у терені вояків в одну чи кілька лав. А тому, що всі ми, комбатанти, мали колись дуже пряме відношення до військових збірок, то уживаємо умовно цього терміну і тоді, коли йдеться про збірку розпорощених у просторі поселення української еміграції наших комбатантських організацій.

Порушуючи цю справу, ми свідомі великих труднощів, що стоять на перешкоді здійсненню цього великого завдання, і своєрідної непопулярності цієї справи. В нас було вже немало спроб об'єднань на військово-комбатантському секторі, і всі вони не увінчалися успіхом. Навпаки, може навіть загострили і без того існуючі вже розходження. Але це було давніше, а час не стоїть, змінюються обставини, а з ними приходять і шанси на успішність акції, яка ще недавно взагалі не мала виглядів. Чому не вдавалися всі дотеперішні спроби об'єднання? Вони й не могли бути успішними, бо не було навіть справжніх партнерів, які могли б засісти за спільний стіл і, будучи умандатованими речниками своїх організацій, договорюватися з такими самими речниками інших сторін. В перші роки по війні ми переживали на комбатантському секторі своєрідну інфляцію військових товариств, більшість яких були впливовою або політичною спекуляцій різних середовищ у намаганні мати «своє військо» або таки просто наслідком не завжди здорових амбіцій поодиноких людей.

Сьогодні відносини змінилися, і вже можна говорити про певну стабілізацію і впорядкування теж і на комбатантському відтинку. Те, що показалося нежиттєздатним, завмерло і дає знак свого животіння, до речі паперового, принагідними привітальними виступами своїх голів, які з часом перетворюються в персоніфікацію всього товариства. А життєздатні організації резервну працю, проявили себе в чині і зайняли в мозаїці організованого українського життя належне їм місце, стали визнані українською громадськістю.

Не було теж за минулих років на комбатантському полі справжнього бажання об'єднатися. Бо коли навіть говорилось про об'єднання за гарними словами стояла прихована ціль підкорити собі, своїй партії чи середовищу дану комбатантську організа-

цію. Не було доброї волі, були загри, які з часом дискредитували і людей і їх почин.

Ті часи, на нашу думку, теж належать уже до минулого. Все менше і менше стає місця в нашій еміграційній Україні, зокрема на військово-комбатантському відтинку, на хороблих амбітників, ловців почестей і на партійні спекуляції; все більше і більше ціниться праця, вміння, витривалість і чиста гра. А в парі з цим росте бажання здорового об'єднання.

Може поволи, але послідовно на всіх ланках організованого українського життя наростає гін до завершування нашої праці у формі принаймні координації, узгодження дії. Люди мають досить атомізації українського життя, доволі партійної ліцитації; земля української еміграції гуде бажанням упорядкування відносин, все сильніше бажання створити всеукраїнську політичну репрезентацію з усіх існуючих політичних середовищ, росте бажання, яке вже частинно здійснено, упорядкувати громадський сектор. Може більше, ніж на інших секторах, таке бажання щораз сильніше помітно серед українських комбатантів, де на ділі взаємовідносини такі чи не найкращі, порівняно до всіх інших ділянок українського життя.

Братство має вже свій стиль праці, підтверджений п'ятирічними досвідами і успіхами, і ніколи не марнувало часу на справи, згори засуджені на неуспіх. Отже, коли сьогодні порушуємо цю справу на сторінках нашого журналу, то робимо це в наслідок існуючих конкретних причин, а навіть і починів, які вже пророблено. Беремося до справи серйозно в переконанні, що принаймні частинно вдасться нам її розв'язати.

З теренів діяння наших клітин, головові з Австралії і США, маємо відомості, що там від місяців ідуть розмови керівних чинників місцевих комбатантських організацій у напрямі координації дії і навіть створення надрядної репрезентації українських комбатантів усіх існуючих товариств. Ініціативою для таких розмов стали конкретні вимоги дня і доцільності: вони приходять, так би мовити, знизу, виростають як органічна вимога часу і обставин.

Як саму акцію, так і органічність її шляху, треба розцінювати як дуже позитивне явище, і слід бажати цієї справі повних успіхів. До речі, своєрідно (Далі на 3. стор.)

Нашими очима:

Довгий віддих

Наші попередники, учасники Визвольних Змагань, виходили на еміграцію з надією скорого повороту на батьківщину. Але цей поворот дуже затягнувся, і «наступна весна» розтяглася на повних 35 років.

Наш вихід з України психологічно виглядав дещо інакше. Ми вже не розраховували на місяці, але все таки сподівалися, що ось-ось прийде нова війна, і ми повернемо на батьківщину. Перші роки ми теж жили речинцями, що їх собі виставляли під впливом наших бажань, і так і не зчулися, що добігає десять років нашого перебування на еміграції.

Час робить своє, і в декого постає збайдужіння, а то і зневіра. Послаблюється зацікавлення до праці на різних відтинках національного життя, помітно спадає охота брати участь у працях комбатантського сектору. Люди відходять у приватне і замикаються в собі.

Хоч такий стан має свої цілком конкретні причини і його можна зрозуміти, тим не менше з ним треба боротися. Першим кроком до цього є відкинути речинці і «чекання», а взяти довгий віддих і, поставивши собі хай і малі, але конкретні завдання послідовно їх виконувати. ЛКТ

ІЗ ЗМІСТУ:

В. П. Стахів —

31 СЕРПНЯ 1919 РОКУ

В. Бендер —

ДИВІЗІЯ, ГЕЙ, РІДНА МАТИ..

М. Васишин —

ПРИЛУЧЕННЯ КРИМУ

Л. Шанковський —

УПА Й ДИВІЗІЯ

С. Левицький —

ЗДОБУТТЯ СКВАРЯВИ

В. Дубровський —

ОСНОВИ БОЮ

Військові новини — Кожному слово

— Комуникати

В. П. Стасів

31 серпня 1919 року

У 35-річчя визволення столиці України

Однією з найкращих книжок з часу Визвольних змагань України 1917-1921 рр.), що змальовує **офензивні операції, переможні бої, об'єднану воєнну дію українських армій і соборну та самостійницьку політику** відповідальних урядових кіл України, є безперечно тритомова праця **ген. хор. Миколи Капустянского: Похід українських армій на Київ і Одесу**, що появилася у Львові в 1921-1922 рр. і що її перевидано 1946 р. на еміграції в Мюнхені. Власне ця книга повинен прочитати в 35-річчя бравуцького наступу Армії Української Народної Республіки та Української Галицької Армії в напрямі на **столицю України — Київ** кожний українець, який свідомий того, що сучасність є тільки помостом між драматичним нашим минулим і успішним майбутнім нашого народу, нашої батьківщини, що стоїть у безперервній боротьбі за волю і суверенність української держави.

Коли ми туг, на чужині, відмічасмо славні роковини нашої древньої та недавньої історії, ми повинні менше звертати увагу на маніфестаційну та демонстративну зовнішність, хоч вона має своє велике політично-педагогічне значення, а більше побити, — кожний із собою, — так би мовити, внутрішній обрахунок, щоб набрати наснаги для твердого життя в чужому докільлі і не втрачати надії та віри у державотворчу здібність українського народу.

Власне в місяці серпні кожного року похід об'єднаних українських армій на визволення столиці дає пригоду для таких роздумувань і обрахунків самого із собою.

Якщо вільно мені висловитися про особисті переживання, то дозволю собі на цьому місці підкреслити, що в своєму житті я вже тричі читав генерала Капустянского: в 1929 р. на шкільній лавці, коли треба було готовитися до доповіді для своїх товаришів на «**День зброї**», — так на західноукраїнських землях називали тоді роковини походу і визволення столиці; в 1947 р. — після появи другого її видання і тепер. Але тепер не тому, щоб писати статтю для «Вістей», що їх видає Братство кол. воєнків 1-шої Української Дивізії, а щоб у серпні 1954 р., у 35-річчя цього славетного чину української зброї, ще раз пригадати велике воєнне діло великих наших батьків. І в наслідок цього читання постає ця стаття для читачів-воєнків.

Бо справді, дата 31 серпня 1919 р. — це дата великого соборного чину нашого народу: звичайних воєнків, бойових старшин і військових (а можна з чистим сумлінням додати — політичних) керівників. Це дата соборного чину всіх земель і всіх суспільних верств України.

Тимчасова столиця в Кам'янці

Мені не годиться робити аналізу воєнних подій тодішнього часу, тим менше годиться мені аналізувати воєнну працю видатного українського

генерала, колишнього начальника оперативного відділу, а пізніше генерала-квартирмейстра генерального штабу Армії УНР, ген. хор. М. Капустянского. Для виконання цього завдання існують компетентні автори, ніж я, автори-фахівці.

Я хочу тільки пригадати дещо з історії.

Після успішного протигетьманського повстання Директорії УНР російські більшовики створили у Москві рішенням ЦК РКП (б) від 17 листопада 1918 р. окремий «советський уряд України», щоб при його допомозі окупувати Україну. Тоді створено також і «воєнно-революційний комітет» для протиукраїнського фронту з В. Антоновичем-Овсенком, Й. Сталіном і Володимиром Затонським на чолі. Цей «воєнреком» розпочав на початку грудня 1918 р. з Курська **агресивну війну** проти Української Народної Республіки. В наслідок воєнних офензивних операцій більшовицької армії український уряд був примушений 5 лютого 1919 р. залишити Київ, переносячи тимчасово столицю до Вінниці, а опісля — до Рівного.

Для української армії і держави настали трагічні дні: наприкінці травня 1919 р. російсько-більшовицька армія зайняла була Рівне, Шепетівку, Проскурів і Кам'янець, а польська — захопила була Луцьке і витиснула Українську Галицьку Армію в трикутник між річками Дністер і Збруч. У той час УНР склала військове перемир'я на волинському фронті з Польщею, щоб мати вільну руку в боях з більшовиками.

Командування і склад армії

На початку червня 1919 р. почалися **дві українські офензиви**: 1) Армія УНР спрямувала свій наступ на південний схід, щоб звільнити від російсько-більшовицької окупації Поділля з Кам'янцем, куди тимчасово перенесено столицю, і щоб у той спосіб здобути терен для еventуального переходу УГА за Збруч;

2) УГА розпочала 7 червня т. зв. чортківську офензиву, в наслідок якої польська армія була відкинута на лінію Дністер-Золота Липа-Перемишляни-Підкам'янь.

Як перша офензива мала свої тривали успіхи і дала оперативні підстави для розгорнення **чергової офензиви** в напрямі на Київ, так друга — в наслідок нестачі зброї і набів заломилася під натиском протинаступу добре озброєної, перекинutoї з Франції на протиукраїнський фронт, польської армії ген. Галлера.

В липні 1919 р., після того як УГА 16-18. 7. перейшла Збруч, Кам'янець Подільський на деякі місяці став тимчасовою столицею соборної України, в якому опинилися обидва уряди: **уряд Української Народної Республіки і крайовий уряд Галичини**.

Змінна ситуація на фронтах, постійне зменшування державної гериторії і брак поповнень армії примушували українське політичне і війсь-

кове керівництво робити дуже часті зміни в організації й командуванні українськими збройними силами.

У задані вже вище трагічні квітневі-травневі дні 1919 р. командування Армії УНР, після переведення у квітні чергової реорганізації армії, виглядало так:

На чолі армії стояв головний отаман **Симон В. Петлюра**. Начальником генерального штабу був **отаман А. Мельник**, його заступником — **отаман Тютюнник**, генерал-квартирмейстром — **ген. Сінклер**, шефом оперативного відділу — **полк. М. Капустянский**, шефом розвідувального відділу — **полк. Сулковський**.

Армія УНР складалася тоді з **11 дивізій** — по 3 полки піхоти, 1 полку артилерії й 1 сотні кінноти. Ці дивізії творили **п'ять** оперативних самостійних груп, до кожної з яких були приділені 1 бригада кінноти і 1 батарея важкої артилерії.

1-ша група, Корпус Січових Стрільців — командир **полк. Євген Коновалець** — складалася з двох дивізій січових стрільців;

2-га група, Запорізький Корпус — командир **полк. Володимир Сальський** — три запорізькі дивізії;

3-тя Волинська група — командир **отаман Оскілко** — дві дивізії;

4-та група, Третя дивізія — командир **полк. Олександр Удовиченко**;

5-та група — командир **отаман Юрко Тютюнник** — селянська Київська дивізія і дві дивізії Запорізької Січі під командуванням **отамана Божка**.

*

Головним командиром Української Галицької Армії був тоді генерал **Мирон Тарнавський**, шефом генерального штабу — **полк. Альфред Шамак**.

УГА складалася з **трьох корпусів**, кожний по 4 бригади

I-ший корпус — командир **ген. Антін Кравс** — 5 Сокальська, 6 Равська, 9 Велзька і 10 Янівська бригади;

II-гий корпус — командир **полк. Арнольд Вольф** — 1 бригада УСС, 2 Коломийська, 3 Бережанська і 4 Золочівська бригади;

III-тий корпус — командир **генерал О. Микитка** — 7 Львівська, 8 Самбірська, 11 Стрийська і Гірська бригади.

*

Армія УНР нараховувала тоді 35 000 бійців, увесь її стан сягав 85 000. УГА після переходу за Збруч мала 65 000 воєнків.

Українські збройні сили, що в серпні 1919 р. розпочали київську офензиву становили **150 000 людей**.

«На Київ! На столицю!»

З захоплюючим подивом і з запертим відходом читаємо серпневі сторінки історії Визвольних змагань із 1919 року. Подивляємо **наших батьків** тим більше, що вони, здавалося б, у безвихідній воєнній ситуації спромоглися на військові операції, на які не спромігся б жоден стратег першої чи другої світових воєн. Оточені із всіх боків переважаючими і краще озброєними ворожими силами наші військові командири тодішнього воєнного часу заступають на практиці найуспішніший принцип стратегії і тактики, що **найкращою обороною є наступ**. Щодо кінця наступу не

було в них різниці думок. Дискусія йшла тільки про те, в якому напрямі розгорнути офензивні дії — на Київ чи на Одесу.

Кола уряду й армії УНР заступали думку, що для кращих успіхів визвольної боротьби українського народу треба з рук ворога відбити столицю. Це матиме вплив на підйом народних мас, які підтримають воєнні заходи національного керівництва. Це матиме також вплив на покращення міжнародного становища України та дипломатичної діяльності уряду за кордоном.

Кола галицького уряду і УГА висували концепцію офензиви в напрямі на Одесу до Чорного моря, звідки можна б було легше нав'язати взаємини з переможними держави Антанти, щоб переконати їх у konieczності підтримати український народ з його боротьби за самостійну державу проти агресії російських большевиків.

Іншими словами, в Кам'янці йшла дискусія між прихильниками орієнтації на власні сили народу, для яких міжнародна кон'юнктура мала мати допоміжну роллю, і прихильники орієнтації на інтервенцію Заходу. Перемогла концепція власних сил, з чим погодилися галичани, популяризуючи тоді гасло, висунене у 1918 р. Січовими стрільцями, «Через Київ — на Львів!» Відчута в життєвій небезпеці засада справжньої визвольної політики стала напрямною для пізнього українського покоління, напрямною принциповою беззастережною, а в політичній практиці — єдиною доцільною і можливою.

На стиснутій ворогами подільській землі, над малою річкою, що в історії України відіграла не дуже щасливу роллю, у Кам'янецькій твердині зродилася концепція, яку можна б окреслити двома тезами: орієнтація на сили народу і «шлях до Львова веде через Київ». Сталося це на поснній нараді, що відбулася 2 серпня 1919 р.

Спільне командування

Для кращої координації воєнних операцій обох українських армій — Армії УНР і УГА створено 11 серпня 1919 р. Штаб Головного Отамана — ЦГО, з генералом М. Юнаковим на чолі. Генерал-квартирмейстром став тоді ген. чотар Віктор Курманович, шефом оперативного відділу — пполк. Долежал, а шефом розвідувального відділу — пполк. Гриців.

Фронтowa лінія пробігала через Городок-Ярмолинці-Шаргород-Дунаївці-Нова Ушиця-Вапнярка.

Головою ради міністрів став у серпні Ісаак П. Мазепа, з іменем якої пов'язаний політичний бік київської офензиви.

*

До 10 серпня йшла вперті, так би мовити, позиційні бої на проламання большевицького фронту. Ці бої провадилися в напрямках Шепетівки, Вінниці і Жмеринки.

Ми подамо тільки сухими даними і телеграфічним стилем хід офензиви:

12 серпня почалася офензива на середньому відтинку, яку розпочав I-ший корпус УГА під командуванням ген. А. Кравса, визволяючи Вінницю;

13 серпня II-гий корпус УГА під

командуванням полк. А. Вольфа разом з корпусом Січових Стрільців під командуванням полк. Є. Коновальця пішов у наступ на північному відтинку, займаючи 14. 8. Староконстянтинів;

14 серпня I-гий корпус УГА визволив від большевиків Хмельник, Янів і Калинівку;

19 серпня оперативна група під командуванням полк. А. Вольфа (II корпус УГА і Корпус Січових Стрільців) зайняла Бердичів;

21 серпня — Житомир.

Одночасно оперативна група під командуванням полк. О. Удовиченка почала офензиву на південносхідному відтинку фронту, в напрямі на Бірзулу.

Шлях до столиці став відкритий.

31 серпня 1919 року військо об'єднаних українських армій вмаршувало в Золотоверхий Київ, визволяючи столицю України з рук російсько-большевицьких імперіалістів. Але не довго тривав тріумф української зброї, тріумф вояків з-над Дніпра і з Карпатських гір...

Ми не будемо описувати дальших боїв. Пригадуємо, що Лівобережжям наступала тоді проти большевиків т. зв. 7-ма добровольча армія російсько-білогвардійських імперіалістів, що під командуванням ген. Бредова того ж дня із сходу вмаршувала в Київ. На вулицях столиці прийшло до збройного удару, який спровокували білі єдиноділімці, заатакувавши з'єднання української національної армії. Щоб не призводити до поширення воєнного конфлікту ген. А. Кравс наказав вивести українські з'єднання з столиці на лінію Ружин-Ольгопіль-Вчорашне-Самгородок.

Між три вогні...

Коли з перспективи 35 років дивимося на поодинокі акти великої драми, що відігралася на землі українського народу, то доходимо до таких висновків:

1) Концепція визвольної боротьби була правильна;

2) фронтіві операції гарантували воєнний успіх;

3) большевицькому окупантові фактично допомогли несли російські білогвардійські неділімці і польські імперіалісти;

4) демократичний Захід у своїй боротьбі проти большевизму спирався на російських і польських імперіалістах.

Ця 35-річна перспектива каже нам усім поставити запитання: Як виглядає ситуація тепер? Чи не готує Захід знов якогось Бредова або Денікіна, щоб ударити ножом у плечі борців за визволення України?

Не забуваймо також, що під час розгорнення української офензиви на Київ польська армія несподівано вдарила 15 серпня 1919 р. в напрямі на Дубно-Рівне.

Відповідь на ці питання напевно дасть кожний собі сам.

Ідеться тільки, щоб ми самі не допомагали і не полегшували Заходові а) шукати Бредових-Денікіних та б) творити «несподіванки в напрямі Дубно-Рівне».

Дата 31 серпня 1919 р. дає притоку для кожного з нас робити внутрішній обрахунок і в цій ділянці.

Час на збірку

(Закінчення з 1. стор.)

рідна координатія між комбатантськими товариствами на деяких теренах (США, Австралія) вже існує, може більше активно, ніж формально. Тепер ідеться про завершення цього процесу, який буде позитивним і з виглядами на майбутнє, коли різними каменями країнського комбатантського правопорядку стануть такі засади: 1. Апартійність комбатантського сектору. На ній побудовано Братство, вона не тільки можлива до переведення, але її вимагають комбатанти, в ній бачать шлях до упорядкування нашого організованого життя. 2. Збереження повної автономії існуючих і діючих комбатантських товариств. Цей постулат настільки важливий, що доки не наступить повне упорядкування військового сектору і його вивершення одним, всіма визнаним, комбатантським центром, доки він на практиці не складе іспити зпільности, доти існує потреба збереження вже існуючих форм. Але навіть і тоді, по повному злитті треба залишити автономію комбатантських товариств, як вплив традиції і специфічних завдань. 3. Добір людей на керівні пости має бути спертий виключно на діловості, а не на партійних ключі чи заслугах в минулому. Заслуженість не завжди йде в парі з спроможностями праці тепер, а перед нами ряд завдань, які треба хотіти і вміти виконати.

Нам здається — а досвід з життя Братства підтверджує наш припущення — що тільки на вище згаданій базі можна упорядкувати наш комбатантський відтинки і приступити до координації діяльності існуючих комбатантських організацій, що буде першим кроком до великої збірки, яка теж мусить прийти.

ЧОРТКІВСЬКА ОФЕНЗИВА

Анонімного автора опис відомої, світлої сторінки Української Галицької Армії — чортківської офензиви. Пролом ворожих ліній, бравурний марш вперед за втілючим у паніці ворогом, ентузіазм вояцтва й населення.

Видання Братства кол. вояків 1. УД-УНА, 40 стор. друку, 2 шкідливі офензиви.

Замовляти в Адміністрації «Вістей»

Чи ВИ ВЖЕ ВИРІВНЯЛИ

ПЕРЕДПЛАТУ?

ЯКЩО НІ, ЗРОБІТЬ ЦЕ

НЕГАЙНО!

В. Бендер (Англія)

Дивізія, гей, рідна мати...

Дерева за колючою огорожою піби завмерли: ані один листочок не затріпоче. Табір задихається, як в газовій камері, а сонце смалить і смалить з висот...

Табір великий, і людських істот в ньому не зчислиш. Тут і арм'яни, і росіяни, і грузини, і українці, і білоруси. Частина нещасливців, яких доля змусила боротися під червоними стягами. Вчора вони вмирили не знаючи за що, а сьогодні... теж вмирили. Мабуть, тому, що не знали, за що вмирили вчора. О, іроніє! Сьогодні вони вмирили в цій клітці, що в офіційних паперах значилась «KGLÖ —

і я знаю, що він помре, непомітно відійде в небуття, як і десятки щодня. Він і сам знає про це, але говорить про смєть, як про звичайну річ. Кожного разу, як він починає говорити про свій близький кінець, він нагадує мені, щоб я обов'язково по війні завитав до його родини. Його пригадки звучать, як наказ і це мене сердить. Не тому, що мені не подобається його зверхницький тон, а тому, що я не певний, чи сам виживу.

— Виживеш, — каже він. — І обов'язково будеш дома... Щось мусить статися...

Сталось. На табір нагрнула хмара

Присяга частини 1 УД

47». На вежах крутом табору силуети безжалісних німців з руками на ручках скорострільів. Як автомати, вони стовбнять годинами, пильно стережуть рештки згасаючого життя. Лише томлять себе, дурні, бо куди ж тут тікати? На північ від табору розляглося місто «вищих» людей — Кенігсберг, а на три інших сторони світу розлився оскаженілий «райх». До кого звернешся, хто дасть кусень хліба на дорозі втечі? І 20 000 приречених збайдужіло чекають смерті...

На моїх колінах і на спині чорні літери — SU. Шапка-ушанка (вона ж і «котюлок» для зупи та різних покидьків), як велика макітра, ховає мою кістляву голову від сонця, бо більше нічим прикрити голови. Біля мене вмирає мій старший товариш Федір Іванович Шумко, з Попасної. Йому 40 літ і він безнадійно хворий на шлунок. Пару разів на станції, переладовуючи стрільня, мені вдалось вхопити кілька пушок спорощкованого молока, котрими нас закидали недалеко працюючи англійські полонені. І цим молоком він живиться. Все інше, як хліб зупу, городину, овочі, він вертає. Мені шкода його

пропагандистів з РОА. Відгодовані, підстрижені, гарно зібрані, всі зі старшинськими рангами, вони горлали до хрипоті, обіцяли ще ніколи не бачені нами умови життя й інші спокусливі речі, а за це ми мали присягти на вірність Руському Комітету й фюреру і йти бити «жидо-більшевизм». Дехто записувався, але на загал, добровольців було дуже мало, бо віруючих в перемогу «Нової Європи» над «жидо-більшевизмом» в 1944 році майже зовсім не було. Федір Іванович радив мене записатися також, мовляв, єдиний шлях до порятунку, але я зволікав. Мова пропагандистів мені не імпонувала. Скорше нагадувала «грамзапись» вчорашніх політруків і деколи здавалось, що я їх вже десь бачив.

У жовтні місяці приїхали до нас відпоручники з УВВ. Ці мали більший успіх. Але я відтягав. Моя вразливість не дозволяла мені dokonати зміни воюючих сторін без попереднього залагодження внутрішнього конфлікту. До того ж, я не міг покинути на призволяще свого хворого товариша. Щойно, як він помер, я нарешті рішився вступити до УВВ з

єдинним наміром: врятуватися від голодової смерті.

Нас привезли до Бреславу і тут переодягли в уніформи африканського корпусу. Школили. Під час цього тренінгу я вирячував очі, бо ніяк не міг примиритися з тим, щоб в Українському Визвольному Війську командували по німецькому. Пізніше, мусів примиритися з цим фактом і раз на завжди покінчити зі своєю наївністю.

І раптом опит: хочете вступити до української дивізії «Галичина»? Гм, дивізія «Галичина». Українська дивізія. Але чому «Галичина»? Я чомусь подумав, що ця дивізія була лише однією з українських дивізій, котрі називалися «Волинь», «Поділля», «Кубань» і т. п.

Про Галичину я мав стільки поняття, наскільки це було пов'язане з народженням там Франка. Всі мої знання про цю частину України збігалися до цього: вона називалась Галичиною і там десь було село Нагуевичі.

Більше з цікавості, ніж з покликання, я записався до Дивізії. За два дні нас перевезли до Ной-Гамеру і тут змішали з тисячами новобранців, котрих постягали з фабрик та полів. І тут вперше я почув себе ображеним. «Совет», «Комсомол», «москаль», «комуніст» замінили моє прізвище і поволі почали заливати свідомість розчаруванням. Пізніше, на ці терміни я махнув рукою і на примітивізм, з якого б боку він не походив, я взагалі перестав реагувати.

В Чадці, на Словаччині, до нас приїхали нову партію військово-полонених і з ними я жився краще, ніж зі своїми доцьогочасними камерадами по зброї. Тут же нас обмундуровано «з голки» і розбито на сотні. З багатьма «східняками» я попав до Ощадниці, в 12-ту сотню. Взаємовідносини, здавалось, поволі наладжувались і я почав зивкати до своїх чорних петлиць та до галицького леви́ка на рукаві.

Часто, лігши спати, я слухав дивну для мене говірку галичан і спершу ніяк не міг повірити в те, що вони і я — сини однієї нації. Я вже встиг помітити порядку різницю в нашому світосприйманні, звичаях, поведженні, що змусило мене передбачати ще на якийсь час тенсії і конфлікти.

Одного разу в нашій «штубі» якийсь десятник захоплююче оповідав секрети з внутрішньо-організаційних розгр в ОУН. Я взагалі тоді не мав ніякого поняття про попередній розкол, хоч дещо вже чув і про Мельника й про Бандеру. Безперечно, в розповіді десятника було стільки правди, скільки її є в газеті «Правда», але приводжу цей приклад, як доказ тодішньої аполітичності звичайного «селепка» та його байдужість до «великої гри». Всі ми з роззявленими ротами ілі згаданого десятника, котрий розказував, як, ніби-то, Ст. Бандера змайстрував часову бомбу і відправив її поштою до полк. Мельника. Потім ішла розповідь, як вона не експлюдувала і інші дурниці. Ніхто не запротестував, бо слухачам не ходило про мораль, лише про саму сенсацію.

— Та неже це правда? — нарешті обізався я.

— Най мене шляк трафить! — закликав підстаршина.

На цьому я відразу втратив дальшу нитку розповіді, бо до 12-ої години ночі намагався розшифрувати «шляк трафить». Цей вислів я чув раніше, але догуглятися до його значення ніяк не міг. Наступного ранку я попросив вияснення в згаданого підстаршини. Він чомусь подумав, що я його «натягаю» й розсердився, а це, в свою чергу, вилито на мої плечі додатковою кількістю «гінлеген-ауф» на вправах.

Десь в листопаді місяці в сотні розігрався порядний конфлікт між «східняками» й галичанами, так що командир сотні мусів заалармувати штаб батальйону. Чулися оклики: «Краще бути в РОА, ніж поміж отакими своїми!» Найбільше гарячився А. М. і він же адвокутував думку про утворення окремої «східняцької» частини. Я особисто дивився на це загострення відносин з прикритістю і мені здавалося, що тут не обійшлося без сліпої безрозсудливості екстремістичних елементів, як з Галичини, так і з Наддніпрянщини. Командир батальйону (німець), мабуть, дуже зрадів з такого повороту речей, бо відразу ж наказав утворити при батальйоні «Ост-Абтайлюнг» з невдоволених та затравлених «східняків». Пішов до того «абтайлюнг» й ревною пізніше «східняконанависник» А. М. Кілька нас таки залишилися з галичанами, бо не вірили в те, що з ними не можна зжитися.

Після підготовчого вишколу в Ощадніці (між іншим, прекрасне село з прекрасними дівчатами) та після віддання присяги, нас передано до бойових відділів Дивізії. Так само було розпарцельовано й «Ост-Абтайлюнг». Нас, 24-х «східняків» було привезено до Штубнянських Теплиць й приділено до 8-ї тяжкої сотні (31 полк). На другий день, зза дурниці, ми побилися з галичанами й з порозбиваними носами вишикувалися перед хор. Козакевичом. Цей, нічого не питаючи, «заха» кожному одному п'ястуком межі очі, чи то був «східняк», чи галичанин, і наказав умитися та розійтися по своїх «штубах» і про випадок не «пискати» нікому й слова. Ця метода, хоч і пересадна, зробила на нас всіх добре враження і хор. Козакевич втішався у нас найвизначнішим авторитетом. Я думав, що після цього випадку поміж нами й галичанами запанує довготривала відчуженість. Але відразу ж по цьому до нас завітала підхорунжі Є. Гумецький та М. Грабовецький і мило нас вразили своїм щирим розположенням, так ніби ніякого інциденту ніколи й не було. Випивши з ними за дружбу, ми з тих пір майже не мали клопотів. Поволі терміни «москаль», «комсомол», «совет» втихли, а коли хор. Козакевич наділив нас правом пускати «кров з носа» всім ображаючим, ці оклички зникли зовсім.

В Югославії я не помітив ніяких тенсій. Дим пороху заслонив собою оті дурниці, з-за яких спалахували пристрасті а з часом, ліквідував їх назавше. Тепер ми всі почали відчувати один до другого воляцьку прив'язаність без різниці територіального походження.

Ми, «східняки», пірнули в котел дивізійного життя, якимсь непомітно розсталися з налетними русизмами в

нашій мові, а натомість навчилися польонізмів. Залюбки казали «той» замість «тієї», «цего» замість «цього», «ведлук» замість «окрім», «шеста» замість «шоста» і т. п. Я, навіть, був дійшов до того, що почав вживати «ся» перед дієсловом. Пізніше, діставши цивільний статус, мені взяло багато часу, щоб позбутися залишків галицької говірки...

На фронті під Штраденом знову були наявними непорозуміння, але спричинювали їх замотелічені одиниці. Перебуваючи, наприклад, в апендиксовому окопі (найдалі висунений до ворога вогневий пункт), я помітив, що мій партнер М. П. боявся користати вночі зі свого приділу на спочинок і цілу ніч лишався на стійці. Коли я спитав його, чому він не хоче стулити на годину очей, він щиро признався, що мав наказ від підстаршини стежити за мною, щоб я не втік до «братів». Я засміявся й порадив йому поступати за своїм сумлінням, а не за цим ідіотським наказом. Після цього до самої капітуляції він вже стеріг лише большевиків, а мене лишив в спокої.

Мабуть, надовго в моїй пам'яті залишиться здоровий об'єктивізм таких старшин, як хор. Козакевич, хор. Ваврик, хор. Романик, майор Залеський. Їхне, завжди випуклене, трактування «східняків» і галичан, як одного цілого, було отим фактором, котрий приспівало зчеркував з мапи Збруч...

В Італії, особливо в Белярії, спроби репатріації завершили формування

сборницького характеру дивізійника. Правда, пізніше, в Риміні, мабуть, від безділля та скуки, окремі особи почали проявляти партійну активність і помалу заразили нею весь табір. Та в цей час ми вже не були воюючими, а тому мали повне право вибрати собі до вподоби ідеології й концепції.

Сьогодні бувши дивізійники, як і годиться молодим патріотам, попирають наше громадське й політичне життя на еміграції. І хоч супортують вони різні визвольні концепції, це — ніякий злочин. Хай. Цивіль є цивілем. Та при зустрічах ми часто втікаємо спогадами до бойових днів і до стягів, що єднали нас в боротьбі. Ті стяги бережуться і вони нас ще поєднують.

З часу мого вступу до Дивізії скоро минує 10 літ. Та часто, коли мені трапляється десь вчитати, або почути рядок з дивізійного маршу «Дивізія, гей, рідна мати», я кладу голову на руки і думками жену до бойової юности. Якось зрочистість виповнює тоді все моє ество і я вилучено повторюю «Дивізія, гей, рідна мати!» А все таки то були дні! Цікаві, повні життя і надій, дні! Хоч і мав я в Дивізії кілька прикрих моментів, але в загальному їх покрили помітніші позитиви. Найголовніше для мене те, що Дивізія була моєю школою національної свідомості. Я прийшов до неї з цікавості, а розстався з нею зі зворушливими сльозами на очах. Значить, я не був їй пасинком. Значить, Дивізія справді була моєю матір'ю.

ПРОГОЛОШЕННЯ ПЕРЕДПЛАТИ НА ДРУГУ — Т. ЗВ. «ГАСЛОВУ» — ЧАСТИНУ МОНУМЕНТАЛЬНОГО ТВОРУ ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

ЩО ЇЇ ВИДАЄ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА

і що появиться в чотирьох томах (двадцятьох зошитах) разом близько 1600 ст. друку енциклопедичного формату, з кольоровими мапами та вкладками, разом — чотири томи в полотняних обкладинках і охоронних картонах, за ціну:

дол. 40, — платних до кінця 1954 р.
дол. 50, — платних до кінця 1955 р.
дол. 60, — платних після появи цілості,
дол. 8, — за півшкіряну обкладинку.

Ціни в іншій валюті відповідають рівновартості долара.

ДРУГА ЧАСТИНА ЕУ СТАНОВИТЬ ОКРЕМЕ ЦІЛЕ

УВАГА!

Для колишніх передплатників першої частини ЕУ — (що вже появилася в трьох томах) — і для тих теперішніх передплатників, що бажали б набути також і першу частину ЕУ, пересилаючи рівночасно на цю ціль дол. 45, — обнижуємо передплату на другу — «гаслову» — частину ЕУ до висоти дол. 35, — платних до кінця 1954 р.

Гроші слати на:

Verlag «MOLODE ZYTIA»
MÜNCHEN, Dachauer Str. 9/II.
Postscheckkonto: München 116130
Bankkonto: Süddeutsche Bank München 19441.

ЖАДАЙТЕ ПРОСПЕКТІВ ІНФОРМАЦІЙ!

В-тво «Молоде Життя»

М. Василюшин (Німеччина)

Невже наворотна політична сліпота?

(Справа прилучення Кримської області до УССР)

Каже наша приповідка: застав не-розумного Богу молитись, то він так завзято поклони б'є, що аж собі лоба розіб'є. Так воно й з нашою «демократичністю» й «ангімперіялізмом». Під час переговорів з Центральними державами в Бересті в січні-лютому 1913 р. представники Укр. Центральної Ради — на зачудування німців — руками й ногами відмахувалися від думки включувати в склад УНРеспубліки Крим. У два місяці пізніш було вже запізно: Кримом «заопікувалися» німці й на їх вимогу укр. частини були з Криму з протибольшевицького фронту відкликані. І скільки не налажались згодом наші мемуаристи за вияв цієї політичної нетямучості тодішніх наших молоденьких «батьків народу»!

В травні 1954 р. стало відомим про прилучення Кримської області РСФСР в склад УССР. І от нам знову довелося вчитати в білоруському тижневику «Вацькаўшчына» текст заяви від імені еміграційної УНРади, що вона, Рада, застерігається проти цього прилучення Криму, бо ж воно сталося без волі місцевого населення... Сміємо сумніватися, чи нашим відповідальним еміграційним сивоволосим «батькам народу» були добре відомі факти з історії і головне з сучасної демографії Криму, коли вони схвалювали таку заяву. Щастя тільки, що цей емігрантський голос — бодай покищо — без таких практичних наслідків, як це справа малася 1918 року!

Для прикладу, як ведуть себе інші, ніраз не уважані «антидемократичними», емігрантські державні центри, порівняємо хоча б стосуючі поляків до т. зв. «відзисканих земель» (на схід від Одри-Ніси). В них нема на еміграції (а й напевно і в краю!) середовища, яке не оборонило б «случности» отого включення до польської держави німецьких земель і масового виселення німців. І це в них ніраз не «імперіялізм»!

А спитаймося ж: якого власне «населення» обороняє заява УНРади? Татар же виселили, коли Крим був у складі РСФСР (цікаво, що прс якийсь «заяви-протести» росіян-грошопіємців Американського комітету не чути було нічого!), а до УССР Крим прилучили власне в десять років після виселення татар і мова тут могла б бути хіба про російське ще «населення» Криму, бо ж українська його людність хіба не буде проти прилучення до своєї матірньої республіки? А видно, що відсоток тих росіян там такий високий сьогодні не був, бо інакше ім «матушка Росія» кривди не робила б. Та й до того їх в УССР напевно забезпечено власним шкільництвом і кращими сталовищами, ніж хоча б українців в Кубані і в Вононіжчині чи на Далекому Сході — в складі РСФСР. То ж до чого тут власне оте «застереження», сміємо запитати його авторів?

А щоб не ширилося баламутство, то дозволяєм собі коротко пригада-

ти важливіші факти з історії тієї нової області нашої батьківщини.

Згідно з археологічним розслідом Кримських гір, сліди людського життя на Криму сягають ще палеоліту (ранньої кам'яної доби) /знахідки в печері Кіік-Коба з часів 4-го, Вюрмського, зледеніння/ і відтоді ці сліди вже не перериваються. За археологом Г. Бонч-Осмоловським йдеться тут про час ок. 5 000 років до нашої ери. З приходом у 8-7 ст. перед Хр. на Крим греків починається антична доба в його історії. З попередньою, бронзовою, добою археологи зв'язують назву мітичного племені таврів (культура знахідок у печері Кізіл-Коба), що за ними греки й називали півострів — Тавридою. З Гомеровими кіммерійцями зв'язують культуру курганних степових поховань Криму. Ок. 1000 р. перед Хр. на Крим проникли з північного сходу скити, індоєвропейське плем'я, зв'язане з Іраном, а яке й засимілювало рештки степових кіммерійців, а таврів витіснило в гори. Побут скитів описав у 5 ст. перед Хр. грецький історик Геродот.

Наприкінці 1-го тисячеліття перед Хр. на Криму появляються з-за донських степів споріднені зі скитами сармати, що їх знову ж описав географ Страбон ок. нар. Хр. Та куди важливішу роллю в історії Криму відіграли греки.

Грецькі колоністи прибули сюди в 8-7 ст. перед Хр. з двох племен: іонійців і дорійців. Іонійці прибули з малоазійського міста Мілету й на Криму заснували місто Пантікапей (Керч) та Феодосію — два важливі економічні й політичні центри. Дорійці прибули на Крим почерез південно-чорноморськї міста Мегару й Гераклею (ок. Синопи) і заснували Херсонез (Корсунь — на південь від Севастополя), третій важливий грецький центр. Життя тих колоній проходило в боротьбі з кімерійцями, таврами, скитами й сарматами. З Херсонезом (первісно звався Мегаріка, згодом ще Гераклея!) зв'язана ще Троянська легенда (пожертвовану за успіх походу Агамемнонову дочку Іфігенію Артеміда перенесла в Херсонез!). Населення тут жило з торгівлі, хліборобства й огородництва. Місто зберігало строгий демократичний лад з владою народу, передаваною виборній раті. Високо стояла тут освіта й наука. В 3-2 ст. перед Хр. проти Херсонезу воюють скити під парем Скілуром і згодом Палаком: ім влається опанувати неалекий Неаполіс (тепер Симферопіль) та зруйнувати грецьку колонію на місці теперішньої Євпаторії. Херсонезці шукають допомоги в південно-чорноморських полководців — понтійських Фарнака і згодом в царя Мітрідата VI Великого, при чому останній і підчиняє місто під свою владу. Полководць Босфорського Мітрідата Євпатора засновує на місці спаленого скитами міста твердиню Євпаторію (її татари в 13 ст. перезвали були на

Гезлев, наш Козлів!). У висліді притіснень від пантікапейських (босфорських!) царів запрошено на Крим римську підмогу (25 р. перед Хр.) і відтоді римський гарнізон береже міста перед нападами скитів і алан та вступається аж під натиском готів у 3 ст. по Хр.

Пантікапей (нині Керч), заснований мілетськими іонійцями в 7-6 ст. перед Хр. над Кімерійським Босфором (Керченською протокою), «на межі з Азією» — як це числили в старовину, — відіграв куди важливішу торговельну й політичну роллю. Греки застали тут таврів і скитів, а потойбік протоки — сіндів, моетів, торетів та інші кавказькі племена. Доставка збіжжя з Пантікапею в Аteni доходила в 5 ст. перед Хр. понад 30 000 тонн річно. З півдня привозено гончарські, ювелірні й текстильні вироби, а далі вино й оливу. Постале тут Босфорське царство торгувало з Італією й Єгиптом, з Закаспієм та з Заураллям. Лад тут рано (ще в 5 ст. перед Хр.) запанував інакший: витворилася тут тиранія археанактидів, себто тракійських кондотрьєрів-вождів з насмною дружиною, що узурпували владу над народом. Територія того царства охоплювала до устя Дону (Танаїсу) й Кубані то тільки саме місто. Серед війн із таврами й скитами слабне й Пантікапей і піддається пантійському цареві Мітрідатові VI. родоначальникові нової тут династії Ахеменідів. У висліді неуспіхів проти римської боротьби Мітрідата Пантікапей попадає під вплив Риму, а згодом з приходом готів — під їх владу.

Теж Феодосію заснували мілетці; і вона правилася демократично, поки в 4 ст. перед Хр. не підпала під владу Босфорського царя і з Пантікапесм переживала однакову дальшу долю. Десь з часів Мітрідата тут знайшла приют жидівська релігійна громада (караїмів і згодом ще кримчаків).

Греко-римську культуру Криму знищили в 3 ст. по Хр. германські готи, що то в 2-ій половині 2 ст. по Хр. рушили з-над Гданського побережжя в Чорноморські степи й заложили тут свою державу. Готи зайняли головню південносхідню частину півострова, підбивши всі тутешні грецькі колонії. Від греків готи й прийняли християнство. Коли ж ок. 378 р. монгольські гуни розбили в Подніпрів'ї готський державно-політичний центр, то після короткої боротьби з готами й на Криму вони зайняли степову його частину, рештки ж готів витіснили в гори (між Балаклавою й Судаком вони зберігалися геть до 17 ст.).

В 6 ст. по Хр. на південне побережжя Криму поширюється вплив Візантійського царства (Юстиніян Великий буде твердині Алушту й Гурзуф); північну степову частину півострова опановують після гунів авари (обри) і ок. 580 р. тюркські племена. В половині 7 ст. пробують опанувати Тавриду тюркські хазари, що над Каспієм (Тіль-Астрахань) були

зорганізували сильну державу. Тудун (намісник) хазарського кагана править з Пантікапею південнокримськими грецькими містами та готами. Готське протихазарське повстання в 8 ст. закінчилося невдачею. В хазарську добу зростає значення Сугдеї (Сурожа-Судаку). В 2-ій половині 8 ст., в добу переслідування іконоборських ариян, до одновірних готів у кримські гори втікає багато греків-християн, що й позасновували тут чимало монастирів, пещер-келій та церков.

Ослаблення хазарської держави привело до упадку хазарської влади і в Криму: в половині 9 ст. Таврида визволяється з-під хазарської влади й попадає під протекторат Візантії,

Венеціанці були укріпилися в Сугдеї, а генуезці набули Феодосію (перезвану татарами на Кафу) від татар, що тоді вже тримали східно Тавриду, опершись тут на тюркський елемент. Виперли генуезців з Криму аж турки-османи, що 1475 р. заволоділи цим центром генуезьких івденно-кримських посілостей. Під турками Кафа розцвіла: стала «кримським або малим Стамбулом» і в поч. 17 ст. налічувала ок. 80 000 населення. Давню назву привернула занепадом згодом містиви аж Росія, що здобула його 1784 р.

Оберігаючися перед італійцями й католицькою пропагандою, Херсонез і Готія (її столиця Дорі або Мангуп

колоній та готського царства: під об'єднаними ударами татар і турків падає 1475 р. Феодосія (Жуфа) і Мангуп; вся прибережна смуга Тавриди попадає під протекторат турків, а в степовій усадовлюються татари. В дальшому — рештки генуезців злилися з гірськими племенами і це християнське населення завдяки конфесійній толеранції татар могло й надалі зберігати свою віру й окремішність, при чому мовою релігії стала грецька, а мовою загального порозуміння — татарська. В квітні 1787 р. «Готський» митрополит Ігнатій wraz із своїми вірними (31 200 душ) був переселений в Маріопільщину, де серед т. зв. «маріопільських греків»

який триває тут аж до початку 13 ст. На Крим починають нападати варязькі дружини, а згодом з кримськими культурними центрами — Херсонезом (Корсунем) і Пантікапеем (Корчевом, Керчю) — зв'язується й Київська держава.

Найпізніше в часі існування Хазарської держави східнослов'янські племена колонізуються Приозв'ям так, що на Тамані — при усті Кубані — з упадком хазар може постати пов'язане політично з Черніговом Тмутараканське князівство, яке й простягає свою владу теж і на Корчів (Пантікапей) на кримському березі.

В 12 ст. по кримських містах появляються нові колонії — італійці. З зайняттям 1204 р. Царгороду християнськими Крим підпадає під економічний і політичний вплив Венеції, а з упадком Латинської імперії 1261 р. — під такий же вплив конкурентів Венеції — генуезців.

на південь від Бахчисараю) піддаються під номінальну зверхність Трапезундської імперії.

В 2-ій чвертині 13 ст. панами чорноморських степів стали монголо-татари, розгромивши алан та половців і українців над Калкою. Ок. 1223 р. татари проникли і в Крим та опанували його південно-східну частину, створюючи в Солдаї (Судаку) свою морську базу; ядро їх відплинуло однак у північну, степову смугу Криму. За словами подорожного Рубрука, 1253 р. поміж Судаком та Херсонезом було 40 замків і майже в кожному з них панувала окрема мова. Після договорів 1380, 1381 й 1387 рр. з татарами генуезці кріпнуть настільки, що володіють усім південним побережжям від Феодосії до Балаклави. Готи аж по кінець 14 ст. з трудом зберігають свою політичну самостійність. Але після упадку Царгороду падає й політична незалежність генуезьких

(мова їх була тюркська!) збереглося багато з цих давніх мешканців Криму.

Татарські перекази подають, що татари проникали в Крим окремими родами під проводом своїх військових родоначальників. Кочовики татари хліборобством займалися мало: сіяли тільки небагато проса; головним їх заняттям і підставою господарки було скотоводство. Для охорони стад і для правильного розподілу пасовищ юрти (роди зі спільною господаркою) об'єднувалися в хошуни, аймаки, улуси чи орди. Военна монархія Чингізхана й її підбоді привели до деякої зміни в тому ладі: поділ на військові одиниці (ман — 1 000 душ, туман — 10 000); власть давніх родоначальників стала обмежуватися в користь влади ханів. Татарські перекази налічували до 7 таких татарських орд із своїми бєями чи мурзами; крім того по степах північного Криму й південної України кочувало ще кілька таких орд ногайських татар, які геть

аж до 19 ст. зберігали свій примітивний устрій і спосіб життя.

На Криму татарським центром стає спершу Солхат (нині Старий Крим на заході від Феодосії), важливе торгове місто, згодом — духовий центр кримського мусульманства. 1432 р. столицею ханства став Бахчисарай, а сусідній Ак-Мечеть (нині Симферопіль) осідком калга-султана, наказного хана на час відсутності хана в Криму під час походів. Обмаль простору під пасовища і зустріч з місцевим населенням привели до ширення і серед татар хліборобства, а звідти й до поновного зросту значення родоначальників (беїв) супроти влади хана. Залежність кримських татар від надвольтської Золотої орди тривала до кінця 14 ст., коли власне її держава розпалася в наслідок постання нового центру в Самарканді. Після короткого періоду самостійності кримських ханів наступає доба їх підлеглості турецькому султанові, що безпосередньо видав південнокримськими портами. Мусульманська релігія (татари прийняли іслам наприкінці 13 ст.) робила хана намісником аллаха; алеж поруч нього великого значення набирають беї та обдаровувані землею служили люди (капу-халки). Прибирають на значенні теж і обдаровувані для богоугодних цілей землею (вакфами) мечеті, отже духовенство. Так врешті державою править властиво діван (рада) з беїв, мурз та придворних урядників. Центральну владу хана підживляли ще й васальські стосунки супроти Туреччини; щоб тримати хана в шаху Стамбул завжди держав у себе в запасі ще кількох претендентів на ханський престіл. До того ж феодальна незалежність окремих беїв і мурз спиралася ще й на їх грабницько-воєнному здобичництві супроти укр. і російських земель, підсилюваному теж Туреччиною. Зорганізоване в цехах ремесло (головно шкіро- і метало-обрізне, як от виріб холодної й вогнепальної зброї!) зосереджувалося в Карасубазарі й Бахчисарай. Вища школа (медресе), що давала основи мусульманської теології (знання, необхідні для читання Корану), містилася в Бахчисарай, нижчу ж освіту, себто вміння читати й писати по-арабськи, подавали мулли (духовники).

З національного боку Крим і далі представляв сорокати вид: тут жили поруч татар, полоняники-українці, греки й погречені готи та вірмени й жиди, караїми та кримчаки. Українці, греки й частково вірмени займалися хліборобством і городництвом, жиди — торгівлею, а татари — скотарством (на півночі) і ремеслом. По містах ці національності жили в окремих кварталах, а супроти мусульман були в більш безправному положенні і мовно та культурно все більше татарчилися.

Роля кримського ханства, якої воно набрало в конфліктах Польщі-України-Московщини, різко падає в 2-ій половині 17 ст. в наслідок все сильнішої експансії Москви. Напади запорожців (Сірка в 1670-их рр.) і походи російської армії (Голіцина, Мініха й Ласси) до Перекопу, а в половині 18 ст. і в самий Крим, — досягають Бахчисараю. Кучук-Кайнаржійський договір робить з Криму самостійну державу, а вже незабаром — 1787 р.

— Росія його силою приєднує до себе. Цей факт потягнув за собою цілу низку національних і соціальних змін в побудові Криму. Поки ще остаточно вирішилася була доля півострова, Росія виселила в Маріупільщину ок. 40 000 християнського населення. Гніт рос. воєнної диктатури й нового соціального ладу привів до масової еміграції татар в Туреччину, що припинилася аж в 1800-их рр. і на одну четвертину зменшила первісне населення Криму. Заторкнула вона головною сільське населення; зараз бо в перших роках рос. окупації роздано рос. вельможам і чиновникам сотні тисяч гектарів нібито «ханської» чи «порожньої» землі і ці рос. поміщики принесли з собою незнані на Криму кріпосницькі стосунки. Хоч на Криму були — крім вільних селян — теж селяни, поселені на землях мурз і беїв, але ж вони були особисто свободні й, крім 8-10 днів «толоки» річно, платили землевласникам лише десятину врожаю. Нові пани не хотіли визнаги такого ладу (Росія знала тільки селян-кріпаків: державних або поміщицьких!) і проганяли селян-татар з їх земель, замінювали їх у кріпаків та притягали татарські громади до безкочних дармових «толок» на своїх маєтках. Татар уважали «лігавими робітниками» й настоювали на їх виселенні з Криму та спровадженні робочої сили з Росії та з України. Скотоводну господарку в північному Криму заступила — хліборобська; ското- й садо-водство південного Криму заступило виноградарство. Рос. вельможі: графи Воронцови, Нарішкіни, Голіцини — розвели тут велетенські парки, забираючи для фонтан у них дорожочіну воду нераз цілим татарським селам.

На місце татар у північний Крим нахлинула хвиля поселення-українців (часто втікачів з Правобережжя з-під гіркої польської панщини!); рос. уряд німагався з усіх сил заселити Крим росіянами-військовиками, що однак скоро розпалися в укр. стихії. Одночасно спроваджувано сюди греків, болгар і німців (зокрема менонітів). Болгари піднесли тут особливо огородинство, а німці — раціональне хліборобство. Немало до того причинилися власне надавані їм спеціальні льготи й підмоги — порівняно до укр. поселенців.

Кримська війна 1854-5 рр. привела до другого великого ісходу татар в Туреччину: ще під час самої війни виїхало їх туди ок. 30 000, та найбільшої сили це виселення набрало в рр. 1860-2. Легально залишило тоді Крим ще 141 667 душ (до того ще з-за Перекопу — дальших 50 693!); але насправді то це число було куди вище (не всі брали пашпорти!); татар у Криму залишилося тоді всього 102 951; спустіло ж ок. 700 поселень. На опустілій землі знову рушили колоністи: росіяни, українці, чехи, ести, болгар, німці.

Перелім в економіці Криму становила побудова залізничної лінії Лозова-Севастопіль 1876 р., що дало змогу вивозити кримські овочі (і ще сіль! вивожену давніш тільки чумацькими валками) в Україну і в Росію. До речі, Севастопіль було розбудовано як воєнний порт з наказу Потьомкіна для боротьби на морі з турками 1783 р., при чому каміння brano з розвалин сусіднього Херсонс-

зу; роля торговельного порту припала Феодосії. Крим став курортним тереном.

Революція 1905 р. позначилася тут відомим повстанням моряків на броненосці «Потьомкін» (14. 6. 1905).

Після березневої революції 1917 р. про політичне обличчя Криму рішач наявність сильної укр. партії серед моряків і портового персоналу Севастополя, яка й успішно супротивляється большевицькій пропаганді. Російсько-большевицька війна проти Центральної Ради приводить і в Севастополі до створення опанованого вже большевиками тимчасового «Воєнревкомітету» (16. 12. 1917). У сусідньому ж губерньському центрі Симферополі діють впливи представників Тимчасового правління, губерньських комісарів, «Комітету спасіння вітчизни й революції» і врешті татарського національного мусульманського виконкому. Останній розпоряджав зформованими з татар Кримським драгунським полком і піхотним татарським батальйоном як збройною силою; як військове керівництво над ними був зформований з початком листопада 1917 р. Кримський ревштаб. Як загальнокримський тимчасовий місцевий орган стала діяти в Симферополі від кінця листопада 1917 р. Рада народних представників, обрана на З'їзді земств і міст. Як виразник національної татарської автономії засідав від 10. 12. 1917 «Курултай», татарський сойм в Бахчисарай. Татарські гарнізони, підчинені Кримському ревштабові, стояли по всіх більших містах Криму, крім Севастополя. Але впродовж першої половини січня 1918 р. большевикам вдається скрізь по містах захопити владу і вони на Криму проголошують Республіку Тавриду.

Похід укр. і німецько-австрійських армій в квітні 1918 р. викидає большевиків з Криму. За німецької окупації встановлюється окремий кримський уряд з прем'єром ген. Сулькевичем; важливу ж ролю тут відіграють татарська національна партія й Кримський комітет німців-колоністів; російські партії кадетів, есерів, еседеків відмовилися від участі в цьому уряді. Підтримувані французами рос. кадети перебрали владу аж після німецької капітуляції й прибуття англійських, французьких, італійських і грецьких кораблів та перекинення з Кубані на Крим частин «Добровольчеської армії» в половині листопада 1918 р.

Вдруге прийшли сюди большевики 9. 4. 1919 і протрималися тут несповна три місяці (до 24. 6. 1919), коли їх витіснила армія Денікіна. Остаточо білогвардійців Врангеля, витіснили большевики з Криму аж наприкінці 1920 р., штурмуючи 12. 11. 1920 Перекоп. Як автономну республіку з самостійними наркоматами освіти, хліборобства й здоров'я Крим включено до Російської СФСР, не вважаючи на його територіяльне й економічне пов'язання з УССР.

В роках голоду після закінчення громадянської війни (1922) з Криму репатрйовалася велика частина грецького населення, а з початком 1930-их рр. — деяка частина німецького населення Криму. В 1920-их рр. на Криму було поселено деяку кількість жидів. Невідомі ближче зміни населення,

Проф. Л. Шанковський (США)

УПА й Дивізія

Нижче передруковуємо статтю проф. Л. Шанковського „УПА й Дивізія”, що була вміщена в трьох числах українського католицького тижневика „Америка” США, Філадельфія 12 - 16 липня 1954 р. Стаття являє собою цінний вклад у справу висвітлення постави УПА і ОУН до творення Дивізії і до справ, з нею зв'язаних. Хоч редакція не поділяє всіх висловлених проф. Л. Шанковським поглядів і тверджень, проте констатує, що праця визначного діяча українського підпілля позначена намаганням об'єктивності і дає багато дотепер ще невідомого, матеріалу. Трактуючи статтю проф. Л. Шанковського в нашому журналі як дискусійну, радо помістимо еventуальні доповнення або й окремі статті на цю тему, керуючись бажанням, весторонньо і по зможі якнайповніше висвітлити взаємини між УПА й Дивізією.

РЕДАКЦІЯ

Про відношення підпілля ОУН до Дивізії вже писали. Не завжди писали про нього згідно з правдою. В колах підпілля ОУН ніколи не дивилися на старшин і вояків Дивізії, як на якихось гітлерівських наемників, чи колоніальних аскарі. Кожному, не виключаючи і найбільших противників концепції Дивізії, завжди було ясно, що під мундуром українського старшини й вояка Дивізії бється українське серце. Кожному було ясно, що старшини й вояки Дивізії взяли зброю з рук ворогів на те, щоб боротися за Українську Соборну й Самостійну Державу. Невже ж може в цих істинях сумніватися українець, коли навіть колишній польський міністер, Ігнац Матушевський, старався їх викласти своїм землякам у брошурі п. н. «Ганьба чи слава?», виданій ще в 1945 р. в Єрусалимі (стор. 11-12).

Невже наворотна політична сліпота?

(Закінчення з 8. стор.)

викликані хвилею штучного голоду в Україні і в північному Криму 1932-3 рр. і в зв'язку з тим вплив і приплив укр. населення, бо ж його вони головне торкнулися. Дальші ще популяційні зміни викликала вже аж 2-га світова війна:

29. 10. 1941 німецько-румунські війська проломали советську оборону Криму й зайняли його незабаром, крім Севастопольської кріпости, що оборонялася до 29. 6. 1942. Німецька окупація знищила на Криму жидівське населення; відступаючи ж з Криму німці забрали з собою рештки німецької людности. За свої проти-советські настрої (татарський батальйон при німецькій армії, боротьба з советськими партизанами!) татарське населення заплатило трагічно, коли в 1943-1944 рр. повернулися большевики на Крим: татар виселено, а Кримові відібрано автономне становище і «здеградовано» його до звичайної області РСФСР. В травні 1954 р. цю кримську область прилучено до складу УССР.

Щодо національностевого складу

І коли нам скажуть сьогодні що ОУН поборювала Дивізію, то ми мусимо з наголосом це заперечити. Під пілля не поборювало Дивізії, але так концепцію Дивізії, яку тоді пропагували певні українські кола. Не хочемо оперувати фразами, хай за нас говорять документи. Коли Гітлер зволів згадати в своїй промові з дня 26. квітня 1942 р., що теж «українці й татари борються проти большевизму», здавалося, що німці приступлять до творення якихось більших за своїм складом бойових одиниць, складених з українців. Сьогодні вже знаємо, що певні німецькі кола робили тоді й пізніше все, що можливе, щоб переконати Гітлера в доцільності творення української армії. В той час появилася в «Бюлетені», підпільному органі Красового Проводу ОУН стаття п. н. «В обличчі одної можливости» (ч. 5, 1942). В ній було з'ясовано ставлення підпілля до справи творення українських військових частин. Було підкреслено, що без української держави, без українського уряду не може бути й української армії. Тоді, весною 1942 р. скінчилося все на короткотривалому шумі, але рік пізніше, після Сталінграду справа ця знову заактуалізувалася. Дня 28. квітня 1943 р. стався у Львові «державний акт» проголошення СС Стрільцевої Дивізії «Галичина». Слідом за цим проголошенням почала діяти т. зв. Військова Управа, а з її рамени т. зв. набірні комісії. Почався набір до Дивізії. Очевидно, підпілля ОУН мусіло зайняти становище до цієї справи.

Не завжди оцінювали правильно це становище. В ім'я правди треба сказати, що коли погляди на концепцію Дивізії були в колах підпілля менш-більш однозгідні, то щодо справи набору до дивізії такої одно-

згідної opinii не було. Колишні «дружинники» на чолі зі сл. пам. ген. Тарасом Чупринкою, які самі отримали військовий вишкіл у рядах німецької армії, заступали думку, щоб наборові не противитись, а навіть, щоб значну кількість військово-здатної молоді з кіл підпілля вислати на вишкіл до Дивізії. Цієї думки були теж військовики, згуртовані в Краєвому Військовому Штабі (КВШ) ОУН Львівського краю, а деякі з них, як автор цих рядків, або сл. пам. сотн. Степан Новицький («Спец») та ін. демонстративно пішли до набірної комісії і зголосилися до Дивізії. Однак, проти Дивізії рішуче запротестувала тодішня ГК УПА (полк. Клим Савур, ген. Леонід Ступницький) і Краєвий Провід ОУН ПЗУЗ (Волинь-Полісся), які вимагали перевести акцію бойкоту набору до Дивізії. Становище Волині підтримали деякі члени Проводу ОУН, а також Провід ПЗУЗ (Південна Україна й т. зв. «Трансністрія») мали тоді сильну підпільну організацію). Поскільки тодішній тимчасовий Провідник ОУН — Максим Рубан цієї справи сам вирішувати не хотів, почалося узгодження протилежних становищ, яке вимагало багату конференцій і нарад.

Підтримуючи акцію участі підпілля в наборі до Дивізії, автор цих рядків написав був тоді дві статті: «Що таке модерна стрілецька дивізія?» («Львівські Вісті») та «Вага військового вишколу» («Краківські Вісті»). Узгодження становищ довело до компромісного рішення. Однозгідно рішено поборювати концепцію Дивізії, українські творці якої залюбки шермували порівняннями з Легіоном УСС і лоскотали сентименти західньо-українського громадянства легендами про підняття «Червоної Калини», але рівночасно рішено не проводити бойкоту набору до Дивізії, а, щобільше, відослати певну кількість кадрів ОУН до Дивізії з розрахунком, щоб на кожний рій стрільців припадав, щонайменше, один член ОУН. Деякі визначні члени ОУН отримали особистий наказ ген. Чупринки, щоб вступити до Дивізії та бути в ній зв'язковими офіцерами між Проводом ОУН і Дивізією. Щоб задобрити противників Дивізії, знайдено офірних козлів у постаті всіх тих, що, не чекаючи обов'язуючого рішення в справі дивізії, пропагували її так, чи інакше серед підпілля. Їх покарано. В справі дивізії оголошено статтю в «Бюлетені» (ч. 11 за 1943 р.) п. н. «Довкрути СС Дивізії Галичина», яка виступала, головню, проти концепції Дивізії, і на цьому акцію «поборювання» Дивізії закінчено.

В цьому місці насувається думка, що справа Дивізії прийняла б, може, ще кращий оборот, коли б між Проводом ОУН і Проводом УЦК була краща гармонія і ділове порозуміння, як це було між проводами польського нелегального й легального секторів. На жаль, у нас такого порозуміння не було. З різних причин Військова Управа повела акцію набору до Дивізії, як акцію конкуренційну до «лісу». Дехто потішав себе думкою, що акцією набору до Дивізії потрапить зліквідувати підпілля.

А втім, концепція Дивізії, яка була така ясна для цих пропагандистів, в дійсності такою ясною не була. В дійсності, проголошення набору до Дивізії було концепцією галицького губернатора д-ра Вехтера, який бажав зміцнити своє особисте становище серед сатрапів III-го Райху. Ці речі вже докладно висвітлено в німецькій мемуаристиці. Д-р Вехтер, проти волі свого зверхника, д-ра Франка, але за згодою Гімлера, переправив свою «концепцію», на якій мав персонально «вирости». Про неї нічого не знав Гітлер і ми не знаємо, що сталося б з усіма нашими оборонцями «концепції» на чолі з губ. Вехтером та полк. Бізанцом, якщо б хтось був своєчасно сигналізував Гітлерові цю справу. Однак, мабуть, боялись Гімлера і про неї Гітлерові нічого не казали. Щойно 23. березня 1945 р. Гітлер довідався про існування Дивізії, що йому дало змогу викричати по Головній Квартирі: «Ми власне не знаємо, що таке діється довкруги нас! Саме, на своє счудування, я вперше почув, що несподівано з'явилася якась українська СС Дивізія. Я не знав ані слова про неї» (цигуємо за Фішером: «Опозиція проти Сталіна», стор. 96. Фішер знову цитує за Гільбертом: «Гітлер веде свою війну». Таємні звіти про конференції в Головній Квартирі, Ст. 147-148). Адаже ж, у два місяці після львівського «державного акту», дня 8. червня 1943, на конференції німецьких генералів у Берггофі, яку скликано спеціально, щоб передискутувати справу творення частин із «східних» народів, Гітлер з цілою рішучістю висловився проти набору українців та інших «східних» народів до німецької армії (Фішер, стор. 176-184 — повний текст цієї конференції).

Тим часом добровольці до Дивізії зголосилися і їх почали вишколювати. В скорому часі німецькі чинники почали тривожитися з приводу надливу людей із «лісу» до Дивізії й почали алярмувати «Військ. Управу»; щоб вона протидіяла. Протидіяти було важко. «Лісовики» їхали на вишкіл до Дивізії й часами зникали з вишкільних таборів разом із зброєю. Відносилось це головню до т. зв. «Гайделягру», який приміщено в Західній Галичині, коло міста Дембці. Цей розвиток справи передбачували самі німці, які з першого набору добровольців примістили в цьому таборі тільки 3508 людей, а решту розмістили по таборах у Німеччині, Чехії та Франції. Звичайно, цих дезерців ніхто не наказував, вони були самочинні й тому ген. Чупринка видав наказ, що члени ОУН можуть опустити Дивізію тільки на наказ. Відповідну інструкцію видано теж до теренових клітин підпілля і дезерція припинилась.

В березні 1944 р. перші вишколені частини Дивізії прибули на українські землі. Прибув 4-ий полк «галицьких добровольців» з Ельзас-Льотарингії й розтаборився на північно-східних кордонах Галичини: 1. курінь у Радехівщині, 2. курінь у Брідщині та 3. курінь у Збаражчині. Прибув теж 5-ий полк, який розташовувався в Замойщині та Грубешівщині. Підпілля раділо, що добре озброєні частини Дивізії прибули на українські землі й дружні контакти між вояками й «лісом» стали звичайними

явищами. Відносини були цілком нормальні й добрі, наказ ген. Чупринки обов'язував і за цей час не було ніяких випадків дезерції чи несубординації. Курені «галицьких добровольців» брали участь в акціях проти большевицьких партизанів, а саме 5-ий полк у Тарногородщині й Вілгорайщині, а з 4-го полку: 1. курінь у Радехівщині проти сильного партизанського відділу, що знищив села Нивиці й Трійцю, та 2. курінь проти кубла большевицьких партизанів у селі Гута Пеняцька, брідського повіту. 3-ий курінь розташовувався в Заложцях, Доброводах та Шельпаках і займався, головню, копанням окопів.

Цьому куреневі (3/4) першому випало стати віч-на-віч регулярної большевицької армії, яка прорвалася з Шепетівки на Тернопіль у перших днях березня 1944 р. Ось що читаємо про це в підпільному журналі «За українську Державу» (ч. 3 з дня 23. 5. 1944 р.) в статейці п. н. «600 стрільців-Українців стали жертвою ганебної втечі німецьких старшин»: «5. 3. 1944 р. частина СС Дивізії „Галичина“ зупинилася біля станції Збараж, чекаючи на поїзд. Большевицькі відділи були вже недалеко. В час розташування стрільців по квартирах старшини-німці сіли самі на поїзд і від'їхали, лишаючи всіх стрільців на призволяще. Ранком під большевицьким обстрілом стрільці самі відступили на Тернопіль, потім на с. Доброводи. В той час друга група ССДГ копала окопи біля Збаража. Їх не повідомлено, що большевики вже в сусідньому селі і всі вони попали в большевицьке оточення. Під вогнем большевицької піхоти і танків згинув дуже багато стрільців. Така сама доля стрінула відділ у с. Доброводи. Загальною з 3-х сотень вернулося до Тернополя тільки 40 чоловік. Так виглядає німецька військова служба, так підкується німецький старшина українським стрільцем і так нарешті виглядає «політика» з Дивізією на практиці».

Стільки підпільний журнал. Однак було б помилкою думати, що з цього куреня пропали всі стрільці, які не повернулися до Тернополя. Значна частина підстаршин і стрільців цього курення перейшла тоді в підпілля й стала зав'язком для розгорнення групи УПА «Лисоня», що діяла на Поділлі. Командиром групи був поручник Осип Безпалко («Остап»), що згинув 3. 8. 1947 р., шефом штабу колишній поручник польської армії Володимир Якубовський («Бондаренко»), що згинув 17. 6. 1947 р. Під командуванням цих двох старшин група УПА «Лисоня» вкрилася славою в рр. 1944-1947. Переможні бої: під Альбанівкою (24. 9. 1944), у Славятинському лісі (5. 4. 1945), під Довжанкою (4. 11. 1945) і т. д. знаменують шлях цієї боевої групи, відділи якої «Буйні», «Бурлаки», «Голки», «Лісовики», «Рубачі», «Холодний Яр» мали в своєму складі багато кол. вояків 4 полку, що до цих боїв готувалися в далекій Ельзас-Льотарингії.

В березні 1944 р. значна кількість підстаршин і стрільців з 5-го полка, що стояв у Замості, покинула свій полк, перейшла р. Буг і зголосилася до загону ім. полк. Івана Богуна, що оперував у Порицьких лісах у південній Володимирщині. Загоном цим командував пор. Острівський, кол.

старшина польської армії. Він радо повітав прихід біля сотні бійців зі зброєю до загону. Причиною «дезерції» був факт, що німці не дозволяли 5-му полкові, який замкнули в казармах, виступити на оборону українських сіл у Грубешівщині, що їх нещадно палили, а українське населення вимордували відділи польської АКА. (Це були трагічні події, про які ми недавно писали на сторінках «Америки», в статті «По кривавих слідах»). Серед новоприбулих до загону вояків 5-го полка був теж українець Холмської землі — підстаршина **Ягода-Черник**. Йому пор. Острівський доручив зформувати з холмських утікачів сотню УПА. Ягода-Черник виконав це доручення й таким чином повстала сотня УПА «Вовки», першим командиром якої став Ягода. В квітні 1944 р. загін ім. полк. Івана Богуна, зміцнений ще куренем УПА ім. Наливайка й сотнею «Вовки» перейшов р. Буг розбив відділи АКА і прогнав їх за р. Чучву. Заспокоївши цей терен, відділи УПА перейшли р. Гучву і прогнали відділи АКА поза лінію м. Грабовець-Томашів. У всіх цих боях визначилися були «Вовки» — к-ра Ягоди-Черника. Під большевицькою окупацією «Вовки» збільшили свій стан до куреня і прославилися боротьбою на Холмщині й далекими рейдами на Підляшші. В рядях цього куреня було чимало вояків кол. 5-го полка.

В липні 1944 р. прибула на українські землі Дивізія в своєму повному складі. Німці спочатку плянували вжити Дивізію в Коломиїщині та Городенщині до самостійних дій. На жаль цей план не був виконаний, бо німці зрозуміли, що вживати Дивізію в терені, в якому УПА була вже досить сильна, було першим ризиком для них. В цьому часі в Карпатах, крім старшинської школи «Олені» та підстаршинської школи «Беркути», існувало вже, щонайменше 12 сформованих боевих сотень УПА і може вдвоє стільки вишкільних відділів, а крім цього такої осередок УПА, як «Чорний Ліс», тільки що очищений від большевицької партизанки Кулагіна-Жори. Дивізію несподівано кинули в район м. Бродів, де частин УПА було цілком мало. В цьому районі діяла тільки одна сотня УПА «Дружинники» під командуванням хор. Черника. В цій сотні було відносно багато колишніх вояків ДУН-ів. Існувала ще тут одна вишкільна сотня (золочівська), яку вивели з цього району ще перед брідським боем та один волинський відділ УПА, що його розбито зимою під Дубном і який перетворювався на терені брідщини, чекаючи нагоди продістатися назад на Волинь. Це, мабуть, і була та «карна сотня» УПА, про яку згадує в своїх спогадах пор. Підгайний*).

Після бою під Бродами «Дружинники» трикратно збільшили свій стан. Постали нові сотні УПА: «Дружинників» I, II і III. Треба також зазначити, що хор. Черник на чолі одної чоти «Дружинників», побільшеною щонайменше двома-трьома чотами дивізійників, вийшов з оточення і пробився з ними з Золочівщини в «Чорний Ліс». До табору він прибув з кін-

* «Броди», видання Братства кол. вояків 1. УД УНА, Мюнхен, 1950.

цем липня, але в ньому не застав нікого (крім вишкільних відділів), бо основна група «Чорний Ліс» пішла в Майданські Ліси в Скільщину, щоб прочистити її від великої групи большевицьких партизан, які в них загніздилися. В «Чорному Лісі» хор. Черник відпустив частину дивізійників, які не бажали даліше з ним воювати, а з рештою пішов у рідну Станиславщину, де перейшов фронт.

Старшини й стрільці Дивізії, що вирвалися з брідського кїтла й відступали в Карпати, мали доволі часто змогу зустрічатись з відділами УПА на шляху свого відвороту. Мусимо і в цьому місці підкреслити, що відносини між відділами УПА й Дивізії були й даліше дружні. Тут і там відділи дивізії переходили до УПА і даліше вже не відступали. Але коли цього робити не хотіли, ніхто їм не перешкоджав у марші на Мадярщину. Німець, підстаршина Дивізії — Еріх Корн, у своїй цікавій книзі п. н. «**Ганок смерті**» розказує про зустріч відділу, з яким він відступав із брідського кїтла в Карпати, таке (стор. 195): «Під час загальної втечі я йшов з відділом українців у напрямі до Карпатського підгір'я. Несподівано ми опинилися віч-на-віч з важко озброєними партизанами, що тримали свої автомати напоготові.

— Куди?

— До Ужгороду.

— Ми є бандерівці. Віддайте зброю!

Мої українці відповіли, що вони теж воювали проти большевиків. Провідник партизанів був цілком заскочений, чуючи, що натрапив на українців і лаяв слів стараєся перекопати українських есесів, щоб приєдналися до нього. Проте мої хлопці відмовились і партизани пустили нас без перешкод».

Коли ж Дивізія опинилася на Словаччині, УПА повітала цей факт з полегшею. Рахувалися знову з можливістю, що колесо війни обернеться в такому напрямі (напр., висадка альпінців на Балканах), що може наступити потреба об'єднання УПА й Дивізії в одну українську збройну силу. А втім, ні одну хвилину, або безпосередньо, або через своє представництво закордоном, Провід УПА й підпілля не спускав Дивізії з свого ока. Коли Дивізія покинула Словаччину й перейшла в Каринтію, група ЗП УГВР покинула теж Братиславу і перенеслася до Загребу, щоб бути близько до Дивізії й покерувати нею, коли б для цього виявилася потреба. Треба підкреслити, що в той час Дивізія мала доброго керівника в особі ген. Павла Шандрука, що теж зумів покерувати Дивізією й завести її в безпечне місце. На жаль, не було тоді при Дивізії тих, що у Львові піднімали «Червону Калину».

Розділ воєнної історії Дивізії закінчився з капітуляцією Німеччини. Не закінчився він для тих дивізійників, що залишилися в УПА. Ніхто не знає докладно їхнього числа, але ми схильні думати, що воно перевищує тисячу старшин, підстаршин і бійців дивізії, які воювали під прапорами УПА. У цьому числі були «дезертири» з Гайделю, а підстаршини й бійці з 4 і 5 полка «галицьких добровольців», що перейшли до УПА, бійці дивізії, що скомплектували три нові сотні «Дружинників» і бійців, що залишилися

в Карпатських горах. Ще зі Словаччини прибували більші й менші групи дивізійників у Карпати, чого ми, як військовики, не можемо похвалити (вони наражували своїх товаришів, які залишилися), але їхню тугу й бажання боротися в УПА мусимо зрозуміти. Серед цього дивізійного «нарибку» було кільканадцять старшин, що себе прославили в УПА: **пор. Богдан Гвоздецький («Емір Кора»)**, що став КВОД ген. Чупринки і разом з полк. Юрком Лопатинським («Калиною») вів переговори з К-дою польської підпільної армії, які ці два старшини довели до успішного кінця, **сотн. Мирон**, що прославив себе, як провідник П.

П. Поліщук (Німеччина)

Генерал повінь

Вода — це третій життєдайний чинник нашої планети. Вона дозволяє вдержувати і розмножувати життя. Але своєю масою, як стихійна повінь вона здатна нищити і вбивати.

В першій половині липня придунайські країни — Німеччину, Австрію, Словаччину й Угорщину навістила велика катастрофа повені. Часті дощі спричинили повінь, якої Баварія продовж своєї історії не пам'ятає. В Австрії вже від трьох сот років не було такої повені. На тисячах гектарів вода знищила урожай, інші тисячі гектарів перетворила в пустарі, де довгі роки ніщо не буде рости. Шкоди в самій Баварії виносять 200 мільйонів німецьких марок.

Повінь прийшла непомітно і заскочила людей при підготованні до жнив, в час радості з нагоди здобуття німецькою командою мистецтва світу в футболі.

Всю весну падали рясні дощі, в чому населення не добачало більшої загрози. Була тільки турбота за урожай. Коли німецька команда готувалася до фінальної зустрічі з мадярами в Берні (Швейцарія) 4 липня 1954 р. німці навіть хотіли дощу в цей день, бо на мокрому ґрунті сподівалися кращого результату. Дощ таки пішов, і німці стали переможцями. Але дощ не переставав. Ще у вівторок 6 липня небо над Мюнхеном прояснилося на кілька годин, щоб 400.000 ентузіястів спорту могли тріумфально привітати переможну команду, а потім воно знов затягнулося дощовими хмарами на довгі дні. Продовж п'ятьох діб дощ падав без перерви. В Альпах випали великі сніги, лавіни від яких спричинили перші жертви в людях. Перші сигнали про прибування води потонули в радісних вигуках на честь переможців. Але тривожні вістки з Ляндав над Ізаром та з Зальцбургу змусили звернути всю увагу на повінь. Великі притоки Дунаю: Ізар, Інн, Зальцах, Реген не могли вмістити маси води, і вона виступила з берегів, заливаючи поля, села, міста, перериваючи залізничні і телефонічні сполуки, підмиваючи шляхи. За Інсбруком вода схопила 5 000 колод і понесла, загрожуючи всім зустрічним мостам. З тяжким трудом їх вдалося вилучити перед Куфштайном і витягти на берег. Мюнхенська радіостанція раз-по-раз передавала довгі списки понижених дерев і перерваних сполук.

Рейду УПА в Словаччину (за нього отримав Золотий Хрест Бойової Заслуги І. класи), **пор. Микита, хор. Василь** і багато інших, яких прізвищ ми не знаємо, або їх іще не пора проголошувати. Теза «Дружинників» і військовиків, що з набору до Дивізії і з вишколу в ній треба скористати, виправдала себе цілком. На жаль, 2-га світова війна не створила корисних обставин для об'єднання УПА й Дивізії в одну збройну силу, яка могла б заважити на побоевищах Східної Європи. Можливо, що аж чергова війна такі обставини створить. Дай, Боже, щоб ми не стали фальшивими пророками.

Люди в поспіху тікали з zagrożених теренів. Раптовий вилив води оточував великі смуги землі, замикаючи шлях утечі. Ці острови помалу зникали під водою. Людей доводилося рятувати човнами і гелікоптерами. Зате велика кількість домашніх тварин та лісових звірів потонула. В повіті Фрайзінґ люди чули розпачливий писк заяців і крик потоплюючих сарн, але ніхто не міг прийти їм з допомогою.

За втікачами і евакуйованими попустило мариво пощести і голоду. Кожний з острахом думав про майбутнє. В цю критичну хвилину баварський уряд зробив рішучий і єдиний правильний крок для забезпечення населення перед пощестю і для рятування незалитих околиць. При міністерстві внутрішніх справ створено окреме управління для боротьби з катастрофою, яке перебрало центральне керівництво над рятувочною акцією. В своєму першому заклику це управління остерігало перед уживанням неперевареної води та споживанням замочених харчів, щоб зменшити небезпеку пощесних недуг. Червоний хрест вислав окремі поїзди з санітарною обслуговою і харчами.

В zagrożених місцевостях кинено прикордонну охорону, поліцію і жандармерію (разом 5 000 чоловік), щоб рятувати людей і зміцнювати греблі. В zagrożених місцевостях проголошено «стан скрути» (ночштанд) і мобілізовано до рятувочної акції та очищення гальних праць працездатних людей. Завдяки добре зорганізованій акції жертви в людях були малі (в Баварії — 12 осіб).

Але баварський уряд ледве чи був би в стані так успішно перевести рятувочну акцію, якби з допомогою не прийшли частини американської армії. З перших же днів командування американської армії кинуло на рятування 9 000 воєнків, 41 гелікоптер, 150 штурмових човнів, 40 амфібійних човнів. В терен катастрофи грилетів командуючий генерал американських збройних сил в Європі Вілліам М. Гуг. Гелікоптери порятували понад 600 осіб, знімаючи людей з дахів найбільше zagrożених домів. Човнами вирятувано — не раз в останню хвилину коло 3 000 осіб. Мюнхенські частини були безперервно в акції на воді, а піхотні вдень і вночі стояли штафетами і укріплювали

греблі. Найбільша небезпека була коло Деггендорфу. Напір води Дунаю почав розмивати греблю. З загроженого терену треба було виселити 16 000 мешканців, а на зміцнення греблі скинено 300 000 мішків з піском. Греблю було врятовано. Місто Пассав потерпіло від повені найбільше. Воно лежить при злитті трьох рік: Ільцу, Інну і Дунаю. Дунай піднявся там на висоту 12 метрів (нормально — 3,50 м) і розлився, як велетенське озеро. Вода залила вулиці, сягаючи другого поверху домів. Понад 3 000 людей треба було евакуювати. Вода наробила страшного спустошення, замуливши фабричне устаткування, склади і магазини.

Внаслідок повені тільки в долішній Баварії 50 000 людей позбавлено даху над головою. Там же вода залила 165 000 гектарів посівної площі, знищивши в деяких місцевостях урожай доценту. Знищено багато мостів, порозмивано численні дороги. Напрява тільки 100 метрів автостради коло Райхенгалью коштуватиме 100 000 марок. 50 сіл долішньої Баварії треба було евакуювати повністю, а сім міст — частинно.

Однак потерпілим жителям Баварії прийшли з братньою допомогою інші німецькі країни. Через Червоний Хрест почали напливати маси пожертв харчами, одягом і взуттям. На спеціальне конто «Жертвам повені» надій-

шло тільки за один тиждень 1,7 мільйона марок. Союзний уряд Німеччини відразу ж асигнував 5 мільйонів марок на задоволення перших потреб. З Голляндії і Франції прибули поїзди з технічними відділами. 5 000 фахівців німецької «Технічної служби» зайнялося направою понищених споруд.

В суботу (10. 7.) вода в Баварії досягнула найвищій рівень. Її спад однак уповільнювався таненням снігу в Альпах.

Тим часом хвилі повені дійшли до Австрії. Заатакувавши Лінц, вони досягнули Відня. Лінц потерпів від повені майже стільки, що й Пассав. Кілька тисяч мешканців виселено з залитих діляниць. З страху перед голодом в місті викуплено всі споживчі товари. І, як супровідне явище під час кожної катастрофи, по покинутих домах почали нищпорити щури і грабіжники. Поліція одержала наказ розстрілювати за грабїж просто на місці злочину. Сам Відень не був загрожений повінню, але поміж Віднем і Кремсом Дунай розлився на 10 кілометрів, затопивши на низах численні села і замуливши на полях урожай. На допомогу австрійському населенню поспішили американська і советська армія. Як повідомляє — з признанням — німецька преса, червоноармійці дуже жертвенно допомагали при рятуванні людей та майна і

працювали не раз до знесилення. У висліді советське командування мусіло дозволити бійцям заходити до австрійських домів, щоб вони могли покрититись. Однак вживання алькоголю було і далі строго заборонене. На здивування австрійців, наскрізь промоклі і тремтячі від холоду червоноармійці відмовлялися від вина й горілки, а просили «крахлі» (содо-вої води).

Значно послаблені, а все ж загрозові хвилі повені досягнули Словаччини і Угорщини, завдаючи і тут великої шкоди. З загрозованих теренів цих країн довелося виселити 25 000 людей.

Але повінь навідала не тільки придунайські країни. Вона постала і в східній зоні Німеччини — через вилів ріки Лаби і її приток. Зокрема тяжко потерпіли околиці Хемніцу, Гери, Галле, Дессав і Ляйпцігу.

Реасумуючи, генерал-повінь своєю несподіваною акцією:

- 1) залив близько 3 000 кв. км. площі,
- 2) загрозив життю 100 000 людей,
- 3) змусив мобілізувати 30 000 війська і технічних сил до оборони,
- 4) завдав матеріальних утрат, які виносять грубі сотні мільйонів марок (сьогодні ще тяжко усталити точні дані).

І все це — тільки за один тиждень.

Ф. Кордуба (Німеччина)

Воєнне значення Ісландії

Один з членів ОПАП-у, Організації Північноатлантичного Пакту, є Ісландія, величиною 102 846 кв. км. і з населенням 148 000. Ця країна по сьогоднішній день не посідає жадної армії, а для вдержання внутрішнього порядку має міліцію, що складається ледве з 150 поліцаїв, і кілька рибальських суден, озброєних малокалібровими гарматками. Однак, не зважаючи на брак збройної сили, Ісландія з геополітичного погляду займає дуже важливу позицію на північному відтинку Атлантичного океану, бо цей острів є однією з важливих морських і летунських баз півночі. Ісландія лежить на шляху Великобританія-Канада; рівночасно цей острів є найбільш близький до Арктики, яка під теперішню пору є головним випадовим бастионом ССРСР проти Канади і США.

В 1940 р. англійські війська зайняли були Ісландію без найменшого спротиву і розбудували там летовища і оборонні пункти. Теж і німці в часі другої світової війни підготувалися до підбою Ісландії; однак, з причини браку морських бойових одиниць, плян нападу на цю країну, що носив назву «Ікар», здійснений не був. Німці переслідували Ісландію сталими летунськими налетами, внаслідок яких було затоплено 73 ісландські кораблі. В липні 1941 р. острів перебравли від англійців американські частини, і тоді на ньому перебувало коло 80 000 альянтських військ.

17 травня 1941 р. парламент Ісландії (Althing) проголосив самостійну республіку і зрівняв усякі зв'язки з Данією. По закінченні війни альянти

залишили Ісландію, а ісландський уряд відкинув пропозицію американського уряду, щоб було дозволено залишитися в країні малій американській військовій залозі. Отже від 1946 р. Ісландія здобула повну незалежність. Американці мали дозвіл користуватися летовищем у Кефлявіку для приземлення своїх інтерконтинентальних літаків. Це летовище в 1947 р. розбудовано. Рівночасно американці побудували багато різних баз постачання, бункерів і прибережних становищ для зенітної артилерії. Все це розуміється, американці дозволяють використовувати Ісландіям, але останні найменше зацікавлені цими оборонними спорудами. Ісландці користуються тільки летовищем у Кефлявіку, яке відіграє поважну роль в інтерконтинентальному пасажирському русі.

В час другої світової війни Ісландія була проміжним пунктом при транспортуванні різних воєнних матеріалів для ССРСР. Рівночасно літаки, які стаціонували на цьому острові, виконували службу охорони північної частини Атлантичного океану, де вони затопили багато німецьких підводних човнів. Коли в 1947 р., з причини міжнародних напружень, до яких довела імперіалістична політика ССРСР, постала загроза також і для Ісландії, вирінуло питання оборони цієї країни перед нападом і разом з цим проблема організації власної збройної сили. вкінці прийшло рішення Ісландії увійти в склад оборонної системи ОПАП-у. Однак ще по сьогодні Ісландія не посідає власної армії, бо уряд країни і більшість населення є наставлені антимилітар-

но. Треба мати на увазі, що ця країна від 1 000 років не провадила жадних воєн. Неозброєна Ісландія дуже часто терпіла в минулому від піратських нападів, зокрема в 16 і 17 сторіччях. В 1807 р. в Ісландії відбувся досить комічний інцидент: капітан одного данського корабля, причаливши до Рейкіявіку з невеликим відділом моряків, ув'язнив губернатора і проголосив себе володарем Ісландії. Цей самозванчий володар панував до 1808 р., поки не причалив до ісландських берегів один англійський корабель, капітан якого і вивіз самозванця з Ісландії.

Ісландія дуже легко може зорганізувати міліційні частини в кількості 20-25 000 або відділи самооборони, які можна було б змоторизувати, а частину рибальської флотії можна було б ужити для охорони побережжя, зокрема проти підводних човнів, для вилівлювання мін тощо. Острів для операцій більшими з'єднаннями не надається. Сама природа Ісландії сприяє обороні цієї країни.

Найбільшим портом і столицею Ісландії є Рейкіявік, що лежить на західному побережжі. Порт є модерно розбудований. Рейкіявік начислює понад 55 000 населення. В східній частині Ісландії немає жадного порту. Ісландія не має ні залізниць, ані добрих доріг. Вздовж східної частини острова веде одна дуже погана дорога. Центр Ісландії вивопняють вічні льодовики, вулкани та скелі і не є залоднений. Клімат Ісландії вогий і холодний. Ісландія не має лісів, росте тут тільки трава і картопля. На 90% ця країна є неродючою, а півмільйонове стадо овець є найбільшим майном ісландських селян. З індустрії в Ісландії є тільки кілька фабрик, які займаються переробкою риби.

Західне і північне побережжя Ісландії має багато глибоких фьордів, які

С. Левицький (США)

ЗДОБУТТЯ СКВАРЯВИ

Від 16 до 18 липня 1944 р. 3-й дивізіон легкої артилерії 1 УД був розміщений коло села Голубиці. В ці дні ще не було відомим, що 1 УД вже оточена і що перед нами стоїть тяжке завдання прориватися з перстеня.

Посилений заблукалою на наш відтинку батареєю легкої артилерії німецької армії, наш дивізіон давав вогневу підтримку 31. піхотному полку, а частинно і куреневі фюзилерів. Йшли важкі оборонні бої, ворог раз-у-раз наступав переважними силами на становища нашої піхоти, і зчаста приходило до рукопашних боїв. Треба відзначити, що в цей час

ВОЄННЕ ЗНАЧЕННЯ ІСЛЯНДІЇ (Закінчення з 12. стор.)

можна використати для укриття морських бойових одиниць. Ці побережжя є майже недоступні для наступу. Західня частина Ісландії, яка посідає досить добру сітку доріг, є майже вся залюднена.

В 1947-48 рр. відділ планування північної флотії ССРСР студіював справу висадки в Ісландії на випадок вибуху війни, однак в результаті цих студій дійшов до переконання, що висадка не вдасться з браку відповідних десантно-морських з'єднань.

США, маючи на увазі воєнну важливість Ісландії, дійшли до порозуміння з ісландським урядом, і від травня 1951 р. на цьому острові стало перебувати американські суходільні і повітряні з'єднання. Американське летунство займається передусім стеженням вод кругом Ісландії, що утруднює наближення ворожих морських одиниць до побережжя цієї країни; рівночасно розбудована радарова сіть; мисливське летунство і батареї зенітної артилерії боронять острів перед евентуальним наступом ворога з повітря.

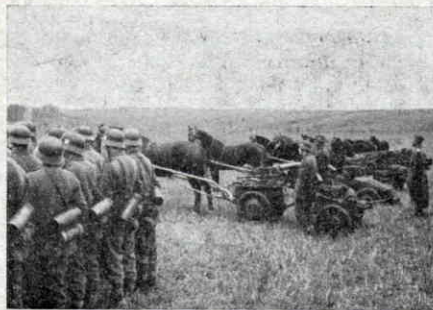
Комуністична партія Ісландії є досить слаба. Їй вдалося впровадити до парламенту дуже мале число послів. Соціалісти заступлені в парламенті також дуже слабо.

Включення Ісландії до оборонної системи ОПАП-у уможливили США мати на цьому острові власні, передусім летунські, з'єднання, а це дає безпеку не тільки цій країні. Висунене на далеку північ летунство боронить з півночі і інші держави, що є партнерами Атлантичної оборонної спільноти. Розбудовані радарові бази будуть на випадок агресії ССРСР паралізувати його летунство та охороняти води північної частини атлантичного океану перед маневрами ворожих підводних човнів.

Крім цього, розбудовані на острові леґовища будуть служити проміжним пунктом для тих літаків, які перелітатимуть з США до Європи. На випадок війни вся торговельна флотія Ісландії, яка складається з 600 суден (100 000 брт), буде служити потребам оборони перед большевицьким наступом. Треба мати на увазі, що з Ісландії є найкращі можливості для летунських операцій сил ОПАП-у в теренах північної частини ССРСР і Арктики.

всі наші частини держалися взірчево, відбивали ворожі наступи і розбудовували оборонні становища. На окрему згадку заслуговує курінь фюзилерів, що, дібраний з найкращого людського елементу дивізії (це були переважно студенти, робітники і інтелігентні сільські хлопці), був справжньою пробоевою частиною дивізії.

Під вечір 18 липня я дістав наказ від командира дивізіону негайно зглотиситися в штабі. Приїжджаю і голошу про бойовий і моральний стан нашого відділу. Він був радше важкий. В останніх двох днях вороже летунство знищило наше постачання, були понижені табори й харчові пункти, отже і кухні з харчовими припасами; стрільці були виснажені довгим неспанням. На лиці командира — помітне затривоження, яке стає мені

Чота зв'язку

зрозумілим, коли довідаюся від нього про загальне становище дивізії і про оточення її ворогом. Ця вистка дуже заскочила мене, бо як я вище згадав, ніхто з нас, старшин, з такою можливістю не числився, знаючи, що позиції наших правих і лівих сусідів держалися.

Командир Шціенгофер передав мені командування над усім дивізіоном, бо сам мусів зглотиситися до штабу полку. Дістаю від нього також останній наказ нашого артилерійського полку, згідно з яким ще цієї ночі ми мусимо зліквідувати наші бойові позиції і відступити на лінію села Підгірці, де нам треба відразу ж підшукати й зайняти нові вогневі становища. Там же мали ми вичекати на дальші полкові накази.

Усгаливши з старшинами дивізіону порядок маршу і визначивши на карті нові тимчасові становища поодиноких батарей, я залишаюся з останньою, 9-сю батареєю, і наглядаю над точним переведенням зміни становищ.

Не зважаючи на велику втому всьятства, зміна становищ проходить дуже справно, і ранком наступного дня, 19 липня, останні відділи нашого дивізіону залишають село Ясенів, місце постою штабу 29. піхотного полку. Ще кілька годин важкого маршу під гору в Підгірцях, і весь дивізіон займає визначені становища. Під'їжджаючи на нові становища, дістаємо обстріл ворожої артилерії і танків, який однак не спричинив у наших рядах ніяких утрат.

Опинившись на новому місці, спершу намагаємося получитися зі штабом нашого артилерійського полку.

Це не вдалося, і нам довелося приймати рішення самим.

Тим часом наше оточення стає вже очевидним, а близькість ворога унеможливило введення артилерії в дію. На відправі старшин дивізіону наказую вистріляти запасну амуніцію (картовим стрільням). Залишивши по п'ять стрілен усіх родів на гармату, ми відступили в напрямі на Вороняки-Гологори. При цьому відступі трапився прикрий інцидент, який уважаю за конечне згадати. Командир однієї батареї, хорунжий М., не виконав наказу, покинув гармати і разом з кількома стрільцями «усамостійнився». Згодом, на еміграції в Німеччині, я стрів його і просив пояснити його тодішню поведінку. Він сказав, що його вогневі старшина здався йому непевним і в такій ситуації він не хотів наражувати людей. Старшина, про якого він згадував, загинув під час прориву з брідського кітла.

Цим разом наш відступ супроводив майже безперервний вогонь ворожого летунства. Перед селом Сасовом ми застрягли в кількакілометровій колоні німецького війська і були змучені посуватися слимачою холодою. Згодом уся колона спинилася, і не було вигляду, що вона скоро рушить. Десять попереду перевернулася машина, замкнула дорогу, і доводилося чекати. Місце, в якому ми знайшлися, було в яру, і треба було кожної хвилини очікувати летунського налету. Я наказав нищити гармати і все приладдя і за короткий час наш дивізіон перетворився в кінний відділ. Наші гармати ми або розірвали, або зробили неможливими до вжитку. Позбувшись таким чином перешкоди руху, ми подалися на конях полями і пізно ввечері того самого дня осягнули містечка Белзець.

Розмістивши вояцтво на кількох хуторах, я наві'язав зв'язок зі штабом німецького командування місцевого фронтового відтинку. Це був молодий німецький полковник; ми разом простудіювали на карті ситуацію. Від нього ж я довідався, що село Скварява, яке загорджує нам дорогу з оточен-

Вправи протипанцирних стрільців

ня, перебуває у ворожих руках і що його треба здобути. Значення Скваряви збільшувала ще та обставина, що крізь це село проходило шосе Красне-Золочів, дуже важливе для нашого дальшого прориву.

Рішено наступати другого дня, 20 липня, ранком. Діставши приобіцянку артилерійської підтримки від командира німецької артилерії цього фронтового відтинку, підготовляємося до наступу. Долучається до нас ще пор. Козак з 31. піхотного полку з своєю групою. Розчленувавши відділ

В. Дубровський (Франція)

Основні передумови успіху бою

Скромна назва нашої теми ще не говорить за неактуальність чи відірваність її від сьогоднішніх подій, вимог та перспектив нашого завтра. Навпаки, минуле, сьогодні та завтра окреслюються нічим іншим, як потребою **боротьби**, що ставитиме головним своїм завданням перемогу над ворогом, якої можна досягнути лише актом насильства, що супроводжуватиметься тільки **війною**.

«Війна, в її вищому розумінні, — каже Клавзевіц, — складається з окремих рішачючих подій, кожна з яких вимагає особистого підходу. Це не поле стеблин, які можна ліпше чи гірше косити більш-менш догідною косою, — це є **великі дерева**, до яких треба підходити з сокирою обдумано, відповідно властивостям та напрямкам кожного стозбура».

Тому нашим першим завданням буде відшукати те **дерево** серед гущавини лісу багатогранної діяльності війни, уникаючи так званих методів вроді, ліс рубануть тріски летять чи даліше в ліс більше дров, а потім уже подумасмо, як його рубати. При цьому пригадаємо, що початковим пунктом, від якого виходять всі явища війни та одночасно єдиним засобом перепровадження її є окрема рішачюча подія, яка має назву **бій**.

Слово **бій** викликає у нас спільне сприймання, усвідомлення й переживання та об'єднує всіх в розумінні організованої дії військ з метою розгрому та знищення ворога. Бій є за-

собом війни, а тому виходитиме однаково у всі поняття кампанії, битви, операції чи зудару, як основа боротьби з ворогом.

Для ще більшого зрозуміння та усвідомлення **бою**, як рішачючої події на війні, ми звернемося до нашої учительки-історії й прочитаємо безсмертні назви вписані кров'ю боротьби, зокрема: **ТЕРМОПЛИ, КРУТИ, КАННИ, ЖОВТІ ВОДИ, АУСТЕРЛІЦ, ПОЛТАВА, ВАТЕРЛОО, БАЗАР, СТАЛІНГРАД, ДНІПРО, БРОДИ, БЕРЛІН** і тисячу інших, — тоді нас об'єднуватиме розуміння не лише поняття бою, як такого, але й значення його на висліді війни, творенні життя та перспектив всього народу чи нації.

Більше того, ми всі разом приходимо до глибокого переконання, що виграні бої знищуватимуть наслідки всіх помилок, які колинебудь були допущені чи зроблені в процесі війни та цілючим бальзамом лікуватимуть всі рани нації створені військово, вплітаючи вінок слави у великі традиції боротьби народу, бо незаперечним фактом домінує сила істини, яка каже, що більше значна роля належить не шляхові, а цілі.

Таким чином ми прийшли до висновку, який стверджує, що війна посідає лише один засіб **перемоги** — **бій** та що сам бій вимагає передумов. Бій в своїй сукупності творитимуть раціональне використання людини, матеріальних засобів й терену.

Багатосторічні досвіди війн та ок-

ремий визначних боїв доводять, що основними передумовами успіху бою будуть:

1. **Зосередження сил.**
2. **Несподіваність** (заскочення).
3. **Взаємодія між** різними родами війська й зброї.
4. **Поразка ворога по частинам.**
5. **Всебічне забезпечення бою.**

Само собою зрозуміло, що ці основні передумови успіху бою ще не вичерпують всіх передумов перемоги, але вони є тим фундаментом, без якого кожен бій піде шляхом відомої теорії імовірності. Разом з цим не можна надавати окремій переваги якійсь одній передумові, нехтуючи решту, бо всі вони пов'язані між собою в такій мірі, при якій можна буде розраховувати, як на успіх, так і на зрівноваження сил, уникаючи повної поразки.

Насправді, дуже тяжко уявити собі величезне зосередження сил без відповідного забезпечення та належної взаємодії між всіма родами війська чи зброї. І навпаки, не можна розраховувати на успіх, маючи тільки безвідмовне та повне забезпечення й чудову взаємодію різних родів війська без відповідного зосередження сил в головному напрямку дії. Правда, значне зосередження сил, яке перебільшуватиме в декілька разів ворожі сили, може послужити, як основа перемоги, хоч би навіть решта передумов успіху і були незначними, але це не може служити системою, особливо при такому великому насиченні бойової техніки, як в теперішні часи.

Незаперечним фактом досвіди стверджують за особливу важливість як кожної із основних передумов успіху бою, так і всіх разом, але мірилом використання їх будуть відповідні обставини, спроможності та вимоги часу.

Для найкращого зрозуміння значення, важливості та примінення всіх основних передумов успіху бою в досягненні перемоги, ми розглянемо на підставі прикладів Другої Світової Війни кожну зокрема передумову успіху, а тому, що нашим завданням є вивчення нашого ворога чи радше, — ворожої армії, в складі якої примушені бути і наші сили, то й прикладі братимемо в основному з дії Советської Армії в перебігу Другої Світової Війни. При цьому візьмемо для прикладів не окремі бої, а операції, битви, кампанії та окремі періоди війни, які вже знані всьому світові своїми наслідками, бо бій, як засіб війни, входить основою до більшого чи меншого зудару.

Зосередження сил

Бойові дії кожної війни, а Другої Світової Війни зокрема, творили фронтні протяжністю на декілька тисяч кілометрів. Не кожен відтинку фронту матиме однакову вартість, як в тактичному, так і в стратегічному відношенні та й сильним бути однаково на всьому фронті, — не можливо, але завдання війни залишатимуться незмінними й вимагатимуть найліпших можливостей перемоги над ворогом. Для цього вибирають такі

Здобуття Скваряви

(Закінчення з 13. стор.)

на три частини, починаємо, по попередній артилерійській підготові, спрямованій на залізничну станцію в Скваряві, наступ трьома колонами на село. Правим крилом командувє хор. Тихоліз, лівим — пор. Козак, а знаходжуся в чотовій групі, посередині. Наш наступ заскочив ворога, і по короткім спротиві, залишивши на бойовищі ранених большевики відступили до села Княже. О 7 годині ранку Скварява вже була в наших руках.

Обсадивши село, я подався на лежку місцевого костела, звідкілья спостеріг три легкі машини («джики»), які їхали з Красного до Скваряви. Робимо засідку, і незабаром дві машини разом з залогою в наших руках. Третій пощастило в останній хвилині втекти.

В наші руки попадає начальник штабу танкової армії в ранзі полковника, родом москвич, років не більше 55, прізвища якого вже не пригаду. Разом з ним — його почет. В ході переслухання довідуємося, що большевицькі танкові частини втратили зв'язок з піхотою і що полковник саме вибрався цей зв'язок наладнати. Він їхав до Золочева, щоб там, у своєму вищому командуванні, дістати полчення до піхоти. Завданням його було також просити для своїх частин підкріплення. Передавши полонених командирів відтинку

в Белзці, звітую про ситуацію і ще раз стараюся нав'язати зв'язок зі штабом артилерійського полку, зглядно зі штабом нашої дивізії чи якоїсь її частини. Але мої намагання й цим разом зостаються безуспішними, і тоді ми рішаємо ще цієї ночі повести прорив з оточення. Визначивши напрям прориву Вороняки-Гологори, рушаємо о 22 годині до наступу.

Наші спроби прорватися через шосе Красне-Львів не увінчалися успіхом. В той час шосе було дослівно завалене большевицькою піхотою і відділами танків, і ми по кількох спробах, під сильним вогнем большевицьких «катюш», мусили ще перед сходом сонця завернути до Скваряви. Сюди в міжчасі прибули нові частини німецького війська; вони підготувалися до наступу вночі з 21 на 22 липня. Нам не зоставалось нічого іншого, як, включитись до планованого наступу, ще раз пробувати щастя. З великими втратами нашому відділові вдалося прорвати оточення і вийти за перстень большевицьких військ.

Описуючи цей фрагмент прориву з брідського оточення, я хотів спеціально зафіксувати маловідому подію брідських боїв: здобуття нашими частинами села Скваряви, яке згодом стало вихідним пунктом загального прориву з брідського кітла.

відтинки фронту, які в пізнішому розгортанні бойових дій **забезпечуватимуть:**

1. Невтралізацією найважливіших життєвих центрів ворога.

2. Зміну політично-економічної стійкості ворога та творення сприятливих передумов для корінних змін всього перебігу війни.

Відповідно поставлених завдань співвідношення сил з ворогом та своїх можливостей в обставинах, творять в певному напрямку зосередження сил. При цьому в кожній армії світу воно набиратиме своєрідного характеру, наприклад: в СРСР зосередження сил творилося за рахунок живої сили, а в арміях західних держав, — за рахунок насичення великої кількості засобів боротьби з відповідною кількістю живої сили.

Прикладом визначення відповідного відтинку фронту та зосередження сил, може бути дія Советської Армії в літку 1943 року, що відома під назвою, як **битва на Курській дузі**, або як німці називали, — **цигальська**.

Характерність цієї битви пояснюється тим, що советське командування та Політбюро мали вочу думку по відношенні своїх союзників Англії та Америки, зокрема мали хворобливий страх за можливість відкриття **другого фронту** союзниками на Балканах. З приводу цього в советському виданні «ВЕЛИКАЯ ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ВОЙНА СОВЕТСКОГО СОЮЗА 1941-1945 гг.» читаємо таке:

«Американские и английские империалисты вместо того чтобы открыть второй фронт в Европе и тем самым ускорить разгром гитлеровской Германии, затевают военные действия в Северной Африке, надеясь в случае успеха перебросить свои войска из Африки на Балканы. Они думали не о выполнении союзнических обязательств перед Советским Союзом, а о вторжении своих войск на Балканы, чтобы подавить растущее в балканских и придунайских странах народно-освободительное движение и помешать советским войскам освободить народы балканских стран от фашистского ига».

Крім цього, большевицьке командування здавало собі справу, що дальша боротьба з німецькою армією, при тих умовах, коли Україна знаходиться в руках німців, — може набрати небажаних наслідків. Тому, спираючись на успіхи своєї боротьби під Сталінградом, чи радше на помилки допущені німецьким командуванням під Сталінградом, большевики в процесі бойових дій зимою 1943 року уміло та з перспективами підготовляли такий відтинок фронту, який би при відповідних умовах та значному **зосередженні сил** забезпечував можливість:

— відвоювання втраченої території України;

— перешкодження організації та створення другого фронту союзниками на Балканах;

— ліквідації постійної небезпеки оточення німцями Москви з південно-східного напрямку.

Для цього большевицьке командування в процесі боїв створило вихідні становища до дальшого наступу у вигляді великої дуги, що мала своїм

центром місто Курськ (чому і називається Курська дуга) та зосередило сили до наступу чотирма фронтами, що називалися: Брянським, Центральним, Вороніжським та Степовим.

Одночасно з цим большевики, сподіваючись великої протидії німців, урахували помилки під Харковом в позорній операції літом 1942 року, а також можливості прориву фронту й повторення трагедії під Харковом, підготували сильну оборону глибиною на 100 кілометрів в своє заплілля та узгіднили всю партизанську дію в запліллі німецької армії з діями фронту, яка тільки за 1943 рік виконала 2.343 диверсій на склади та комунікації, де було знищено 628 поїздів, 909 паротягів, 2.639 вагонів та зірвано 285 мостів.

В результаті всієї боротьби Курської битви, большевицьке командування не досягнуло поставленої мети з причин величезної протидії німецької армії, яка саме в цьому напрямку підготовляла не тільки протидію большевицьким військам, а й повне розгортання цілої кампанії 1943 року, однак за рахунок величезної переваги сил та посилення дій партизанських загонів в запліллі німецької армії, — большевицьке командування перебало ініціативу дії в свої руки та в наслідок боротьби вийшло на лінію річки Дніпро.

Можна б було привести дуже багато прикладів, як значення так і дії зосередження сил, але ми обмежимося ще одним прикладом зосередження сил в час штурму Советської Армії столиці Німеччини Берліну.

За даними советських джерел, для штурму Берліну на вузькому фронті одерського плацдарму було зосереджено з боку большевиків 22.000 гармат й мінометів, 4.000 панцерів та самохідних гармат, 4.000 літаків та два фронти армії: з Одеру — 1-й Білоруський фронт під командуванням маршала ЖУКОВА та з боку річки Нейси в обхід Берліну з півдня при взаємодії з військами маршала ЖУКОВА, — 1-й Український фронт під командуванням маршала КОНЄВА.

Наслідком такого великого зосередження сил з боку большевиків, німецьке командування не змогло виконати свого плану оборони столиці в жадному напрямку, що й приспішило повну капітуляцію Німеччини з одного боку та перемогу союзників з другого боку.

Таким чином ми бачимо з прикладів, що зосередження сил творить найбільш загальний принцип перемоги, але воно мусить бути досить великим, щоб створити противагу всім іншим основам успіху бою, які відіграють не абияке значення в досягненні перемоги. При цьому не треба розуміти зосередження сил як кількісну перевагу живої сили чи матеріальних засобів, а як уміле поєднання якості з кількістю та спроможності дії в часі й просторі.

Крім того зосередження сил в головному напрямку театру війни може творити передумови успіху лише в тому випадку, коли буде дотримано **дві головні засади** зосередження, за які К. КЛАВЗЕВІЦ каже так:

1. «Ліпша стратегія полягає в тому, щоб завжди бути по можливості більше сильним; це значить перш за все — **бути взагалі більше**

сильним, а потім уже і **на рішучому напрямку**».

2. Тримати свої сили **зосереджено** в головному напрямку, відділяючи від головної маси якусь частину **без крайньої потреби на те**».

Просте ігнорування однієї з цих засад може довести до того, до чого змушені були дійти німецькі війська в боротьбі під СТАЛІНГРАДОМ. Для більшого та ґрунтовнішого значення вказаних двох засад, пригадаємо собі ту історичну битву під Сталінградом, яка спричинилася не тільки до зміни співвідношення сил на советсько-німецькому фронті в користь СРСР, але й до корінного звороту подій всієї Другої Світової Війни.

Плянуючи літню кампанію 1942 року, німецьке командування вже не мало змоги розрахувати на одночасний наступ на всіх напрямках фронту, як то було літом 1941 року. В зв'язку з цим було вирішено зосередити сили на фронті до 600 кілометрів південного напрямку та створити головний удар в напрямку СТАЛІНГРАДУ.

З виходом німецького війська до Волги в районі Сталінграду, німецьке командування ставило собі за ціль перерізати всі головні шляхи, що зв'язували центральні райони СРСР з Кавказом, та прикриваючись від сходу такою перешкодою, як Волга, розвинути дальший наступ на північ, щоб обійти від сходу, а потім опанувати МОСКВОЮ, відрізавши її, як від волжського, так і від уральського заплілля. Доповнюючий удар намічалось здійснити в бік КАВКАЗУ, щоб відтягнути головні резерви Советської Армії на південь та одночасно захопити нафтові райони СРСР.

Для здійснення наступу на південно-західному та південному напрямках, німецьке командування зосередило в полісі Орел, Курськ, Таганріг та Керч 85 повністю укомплектованих дивізій. Крім цього підтягувалися в цьому напрямку 8-ма італійська та 3-тя румунська армії. Всі ці сили увійшли до складу двох південних груп, що називалися: Зюд — Б та Зюд — А.

Завданням групи армій «Б» було: захоплення Вороніжу та наступ в створеному розриві на рубіж Сталінград й Борисоглібськ, а звідтіля, прикриваючись Волгою, наступати на північ для обходу Москви від сходу. Завданням групи армій «А» було: наступ на Кавказ та захоплення нафтових районів СРСР.

В перебігу бойових дій німецькі війська вийшли на правий беріг Волги, як з півночі так і з півдня Сталінграду, а в напрямку Кавказу захопили Кубань, Таманський півострів й зупинилися протидіями советської армії в передгір'ях західної частини Кавказького хребта на перекатах центральної частини Кавказу.

Після цього наступив період кризового змагання, особливо в районі Сталінграду, де лише в боротьбі за місто Сталінград німецькими військами було переведено:

— чотири загальних штурми, які тягнулися по декілька днів з одночасною участю до 10 дивізій війська при підтримці 400-500 панцерів та більше 1.000 літаків;

— більше 50-ти окремих атак силами 2-3 дивізій при підтримці не менше 200 панцерів кожна;

— не менше 50-ти атак силами однієї дивізії при підтримці 60-70 панцерів;

— більше 120-ти атак силами одного полку та декілька сот атак силами батальйонів й сотень підсиленних панцерами.

На протязі дня й ночі над Сталінградом стояв грім артилерійської канонади та розривів бомб, що скидалися з літаків. Німецька артилерія та міномети в час боротьби за Сталінград випустили величезну кількість знарядь та мін вагою в декілька десятків тисяч тонн. За цей час німецькі літаки зробили більше 100.000 вилетів, скинувши до мільйона бомб.

Таке криваве змагання сил дійшло до кульмінаційного пункту, розпочинаючи від якого сили німецького війська весь час зменшувались, а сили Советської Армії весь час збільшувалися.

В цей історичний час Німеччина не мала змоги бути сильною взагалі в наслідок згубної окупаційної політики на Сході та великої розкиданості своїх сил на фронтах Африки, Норвегії, Франції, Італії, Балканах та всього німецько-советського фронту, а тому й прямувала до поступового ослаблення **на рішачому напрямку** всієї кампанії 1942 року.

Советські війська навпаки, пізнавши вовка в овчій шкурі, змушені були вибрати між двома нещастями **меншого** та дякуючи великому потенціалу своїх економічних спроможностей разом з великою допомогою союзників, весь час підсилювалися на рішачому напрямку.

Крім того німецьке командування замість того, щоб тримати свої сили зосереджено, аж до часу досягнення поставленої цілі, виділило частину своїх сил в напрямку Кавказу, яка була недостатньою для окремої операції й перебільшеною для забезпечення правого флангу головного удару на Сталінград. В наслідок такої роздрібленості сил й створених напрямків, німецька армія змушена була вести наступ майже в протилежних напрямках, послаблюючи тим самим пункт розгалуження, що й використали большевики для створення оточення.

В результаті допущених помилок, німецькі війська, діючи на підступах до Сталінграду, — були розбиті, а ті, що діяли в самому Сталінграді, попавши в оточення, змушені були йти до полону, бо Гітлер не міг допомогти їм з причин нерішучості чи просто з браку сил.

Війська армій «А», що діяли в напрямку Кавказу теж не виконали поставленого завдання й фактично були перекинуті частинами для допомоги армій групи «Б» (де б мусіли залишитися з самого початку) й там розділили загальну долю, а решта війська, кинувши всі засоби боротьби, втікали з Кавказу через Таманський півострів до Криму та через Азов і Ростов в район Таганрогу.

Закінчуючи характеристику зосередження сил, треба сказати про те, що зосередження сил не є **ціль**, а лише **засіб**, який треба використовувати завжди для досягнення цілі, а тому де тільки можна та особливо в напрямках головного удару, треба творити відповідне зосередження сил як в часі так і просторі з найбільшою

перевагою всіх засобів боротьби, дотримується завжди двох **засад** зосередження сил.

«Штучним використанням наявних сил, — каже КЛАВЗЕВІЦ, — треба досягнути відносної переваги на рішачому напрямку, навіть тоді, коли абсолютна перевага сил здається недостатньою».

Зосередження сил в певному напрямку при сучасних спроможностях насичення летунства, далекосяжної артилерії та засобів спостереження, є можливим лише при тих умовах, коли буде використовуватися надійний засіб зосередження сил, що називається **НЕСПОДІВАНІСТЮ**. А поскільки несподіваність лежить більш чи менше в основі всіх засобів перемоги й може бути самостійним чинником успіху бою, тому ми й розглянемо її в наступному питанні нашої теми.

Несподіваність

Для найкращого зрозуміння несподіваності, як самої важливої передумови успіху бою, ми визначимо спочатку природу її, вплив та значення по відношенні тих елементів, з яких складається сила спротиву ворога, а потім відшукаємо ті фактори за допомогою яких несподіваність проявлятиметься в дії.

Природа несподіваності лежить в наслідках її **морального впливу**, що відноситься своїм проявом лише до людини, бо тільки людина здатна посідати моральні величини, які займають на війні саме важливе значення та місце. Моральні величини є головним елементом спротиву ворога та стійкості війська в самих тяжких умовах боротьби, бо тільки вони приводять все в рух та керують всією масою матеріальних засобів.

Але одночасно моральні величини є найбільш **плиткими** по відношенні всіх інших величин й розповсюджуються серед армії з неймовірною швидкістю. Ось чому проти цих моральних величин й спрямовується своїми наслідками **несподіваність**.

Крім того нам відомо, що стихія, з якій перебувають всі явища війни, є **небезпека**, яка доводить несподіваними діями до жахливого рівня й цим самим збільшуватиме природній інстинкт **самозбереження** до такої міри, при якій позбавлятимуться всякі можливості розумної дії на довший час та творитимуться передумови, при яких дуже легко перебірається ініціатива боротьби.

Більше того, несподіваність творитиме такі передумови успіху бо, при яких можна буде досягти перемоги значно меншими силами, набуваючи цим самим переконання в очах ворога великої якості нашого війська.

«В тих випадках, — каже КЛАВЗЕВІЦ, — коли несподіваність досягається у великій мірі, наслідками її буде повне замішання та упадок духу ворога, а ці явища збільшуватимуть успіх війська безпорівняно».

Несподіваність **досягається наслідком**:

1. Швидкої та прихованої дії.
2. Стрімкого маневру.
3. Штучного використання терену й ночі.
4. Примінення нових форм та методів бою.
5. Примінення нових засобів боротьби.

Військо спроможне швидко виконувати розпорядження, перегрупуватися на випадок зміни обставин, підніматися з відпочинку, здійснювати марші та переміщення, розгортатися в бойовий порядок, відкривати вогонь, рішуче наступати та переслідувати ворога, — завжди має змогу розраховувати на успіх, вживаючи насподіваності.

Класичним прикладом несподіваності з використанням швидкої й прихованої дії, стрімкого маневру та примінення нових методів ведення бою, може бути відома кампанія «ПЛЯНУ БАРБАРОСА», що розпочалася війською Німеччини проти СССР 22-го червня 1941 року, без жадних попередніх політичних загострень, без пограничних інцидентів, без обміну нотами, без ультиматуму, без всякого приводу та об'явлення війни.

Гітлер дуже добре розумів свого головного ворога ПРОСТІР, а тому планував захоплення ворожої армії раніше, ніж вона зможе відійти в безмежні простори СССР. Для цього він покладав надії на несподіваний напад та перевагу поєднання класичної стратегії з революційною тактикою пильно, підготовляючи свої збройні сили в кількості 170 дивізій на всіх кордонах з СССР.

Завдання прориву советського фронту покладалося на групу армії центру під командуванням фон БОКА. Для цього приділялося йому велику кількість панцерів та весь бойовий корпус, що здійснював прорив французької армії під Седаном. Після прориву фронту, група фон БОКА розділялася на частини, з яких ліве крило призначалося для допомоги фон ЛЕЕБУ з метою захоплення Ленінграду, а праве — фон РУНД-ШТЕДТУ для захоплення України. Центр затримувався перед Москвою до того часу, доки не будуть досягнуті цілі на півночі та півдні, а потім замкнути навколо столиці СССР — Москви гігантське кільце.

Звичайно, цього плану німецька армія не змогла осягнути з причин, які ми тут не заторкуємо, але дякуючи **несподіваному початку** війни та приміненні в перебігу боротьби головних факторів несподіваності, німецьке командування взяло ініціативу в свої руки на довгий час, паралізувало всякий організований спротив советської армії, захопило до половини мільйона вояків та засоби боротьби в такій кількості, яку нездатна була вся промисловість Європи без Англії за цілих півтора року праці. Крім того, наслідком таких несподіваних дій та уміння поєднувати швидкість руху з потужністю вогню, німецькі збройні сили опанували Україну, Білорусію, західні та північнозахідні, а також деякі південні області РСФСР. Це були самі густо заселені та дуже важливі в економічному відношенні райони й області СССР.

На території, захопленій німецькими військами, прожилось біля 80 мільйонів населення, випускалося 33% промислової продукції всього СССР, знаходилося 47% посівної площі СССР та половина всього поголів'я тварин.

Такі були перші наслідки примінення несподіваного нападу з використанням всіх факторів його в процесі перебігу боротьби.

Другим прикладом несподіваності та наслідків її може бути дія япон-

ців на морські американські сили біля ПІРЛ ХАРБУРГ, наслідком якої не тільки було знищено 11 панцерних кочаблів, 3 крейсери та 247 літаків, а й досягнуто на довший час повне панування японців на Тихому океані.

Крім таких прикладів несподіваності широкого масштабу, кожному пригадуються наслідки несподіваності всяких засідок, диверсій, заходження в заплілля ворогові чи раптова атака ворога з флангу в час маршу його, або дії партизанських відділів. Кому невідомі дії й значення партизанських відділів, кому невідомий той моральний стан, який створили своїми діями партизани? Запитаємо себе, а чим же витворене те почуття небезпеки перед всякими діями невеличких партизанських груп? Відповідь зрозуміла, — повсякчасними несподіваними діями партизан з тих напрямків, де менше всього сподівуються, в такий період часу, коли від буде найспокійнішим та такими методами, які будуть найновішими.

Досягнення несподіваності набирає тиме величезного значення, якщо воно викликатиметься приміненням зовсім нових засобів боротьби, які до цього часу не були відомими не своїми тактичними властивостями, не технічними й не якісними. Причина цього лежить в основах постійної стихії **небезпеки** та в зрозумінні неспроможности захисту, що й приводить впершу чергу до глибокого захитання моральних сил, а далі все того, що з нею зв'язане.

Прикладом дії несподіваного примінення нових засобів боротьби можуть бути наслідки дії советської «Катюші», німецького «Ванюші», V-1, V-2, радару, панцерфавста, панцершрека, базука й, як завершення всього — атомової бомби.

Не нашим завданням є розглядати тактичні чи стратегічні значення нової зброї, але варто буде пригадати собі, який моральний вплив має перший раз примінення зброї в час самого перебігу бою.

Пригадується мені, коли советські війська під несподіваними та дуже чутливими ударами німецьких збройних сил, втрапивши всяку можливість до організованого спротиву й віри в якусь перемогу, чи бодай тимчасової можливості відпочинку, відходили в районах Донбасу за річку північного Дінця. Німецькі війська вже ніби привикли до того, що треба йти вперед й тягнути всі свої знаряддя слідом за советськими військами з немилосердним прокляттям нашої осені та густої й дуже клейкої грязюки. Але ось сталося «чудо». Кожен по своєму підняв голову, підбравши манатки в руки й скоренько шагав в протилежному напрямку руху.

Причиною такого «чуда» була «катюша», або як тоді її називали скорочено РАІСА, що означало повністю — Реактивна Артилерія Імени Сталіна. Примінена вона була на південному фронті в районі Лісчанськ — Переїздна в напрямку совхозу Богданова, де діяла німецька піхота.

Наслідки дії «катюші» були дивні й одночасно жахливі. З невідомим до цього часу гуркотом вилітали потвори, що тягнули за собою вогненні шляхи, а в районі, де вони падали, спалахувало вогнем все те, де тільки

досягали уламки ракети та бризки запальної рідини, якою начинялися ракети. Німецька піхота перетворилася в рухомі смолоскипи наслідком дії запальної рідини й вже не тільки думала за відступ, а й шукала самого звичайного захисту для рятунку від трагічної смерті.

Від того часу ситуація бойових дій на південному фронті набрала протилежного напрямку, при якому советські війська перейшли до наступу, а німецька армія втримувалася приміненням методів рухомої оборони, чекаючи з жахом дії «катюші».

Не буду більше приводити прикладів щодо значення несподіваності в досягненні перемоги над ворогом, але хоч скористатися словами Клавзевица, який каже по відношенні цього, що:

«Моральний вплив викликаний несподіваністю, часто перетворює самий поганий стан в добрий, для того в чий користь складається несподіваність та не дає можливості протилежній стороні прийняти розумне рішення».

Ураховуючи виключне моральне значення дії несподіваності при досягненні перемоги в основі всіх без винятку засобів боротьби та методів дії, природно буде поставити домагання для запобігання несподіваності.

Кажуть, що для всякої дії є протидія і тоді, коли вона буде своєчасно використана то й наслідки дії зменшуватимуться своїми спроможностями.

Такими шляхами протидії несподіваності будуть:

1. Постійне, настирливе та систематичне вивчення досвіду війни, а також тактична творчість всіх начальників в напрямку винаходу найновіших методів боротьби.

2. Надійна та добре організована й постійно діюча **розвідка** ворожого стану, намірів та його можливостей.

Взаємодія між різними родами війська

Кожен бій являється собою ніщо інше, як боротьбу завданням якої буде, або знищення ворога або перемога над ним шляхом подавлення морального стану його в такий мірі, щоб він визнав неможливим далі продовження боротьби.

Виконання таких завдань майже не можливе для якогось одного роду війська, бо один рід війська посідає спроможності **удару**, а другий — **силу вогню**, третій — **можливості швидкого руху**, а четвертий здатність перемагання фронту в любому напрямку, в любий час та при любих обставинах.

Тому виникає потреба примінення всіх родів війська з одночасним узгідненням дії кожного з них, як в часі так і просторі з метою використання найбільшої здатности його відповідно призначення його в системі збройних сил держави.

Поскільки піхота у всіх арміях світу рахується як головний рід війська, тому призначення решти родів війська та зброї, що приймають участь в одноразовому бою з піхотою буде діяння в інтересах піхоти для забезпечення її найліпших можливостей просування вперед в час наступу

та підсилення стійкості в обороні.

Питання кількісного співвідношення та методи використання всіх родів війська, що висловлюються доктринами **Дуге, Фуллера, Кальйона, Альйона, Зекта** та найновіших воєнних теоретиків, не входимуть до нашої теми, бо ми розглядаємо лише передумови успіху бою, а не методи ведення війни. Другими словами, ми розглядаємо такі передумови при яких успіх бою базуватиметься на принципі **взаємодії всіх родів війська та зброї де б кожна дія одного роду війська чи зброї, доповнювалась дією другого**.

Суть взаємодії між різними родами війська та зброї, зводиться фактично до пильної організації бою, з метою розрахунку та узгіднення всіх зусиль для досягнення загальної цілі бою — подолання або знищення ворога.

Повне розв'язання всіх питань взаємодії може бути здійснене наслідком одночасної праці всіх командирів в терені через устійнення спільних цілей, напрямків дії та зрозумілих сигналів. При цьому, найважливішою передумовою успіху взаємодії буде надійна організація зв'язку та уміле використання кожного роду війська чи зброї відповідно його призначення й спроможности.

З метою раціонального використання кожного роду війська чи зброї в перепровадженні бою, взаємодію родів війська поділяють на **оперативну та тактичну**.

При оперативній взаємодії війська діятимуть на різні об'єкти частіше всього не одночасно, а наслідки бойових дій одного роду війська не використовуються безпосередньо другим родом війська, дії різних родів війська чи зброї об'єднуються єдиним оперативним наміром та єдиною волею командира, керуючого боем в цілому.

Прикладом найліпшого використання взаємодії різних родів війська та зброї, особливо оперативної взаємодії, може бути дія німецьких збройних сил на протязі всієї Другої Світової Війни. Німецька армія умілим використанням всіх родів зброї завжди змінювала співвідношення сил в процесі боротьби на користь свого війська, відрізуючи діями летунства всі большевицькі резерви, що спішили на допомогу своїм військам. Таким чином утримувалась постійна ізоляція атакованого відтинку фронту від всього заплілля при оперативній взаємодії летунства з наземними військами. При цьому летунство мало свій об'єкт дії, а наземні війська інший, але дії обох родів війська були об'єднані спільністю оперативного наміру та єдиною волею командира, керуючого всім боем.

При **тактичній** взаємодії різні роди війська діятимуть на один і той же об'єкт одночасно, або майже одночасно. Візьмемо для прикладу узгіднені дії артилерії й піхоти чи панцерів з піхотою, коли кожен з цих родів зброї діє на один і той же об'єкт дякуючи своїм спроможностям узгіднюючи свою дію за часом та простором.

(Продовження в наступному числі)

А. Микулин (Німеччина)

Укріплення місцевості

Тактика, воєнна наука, навчає, як потрібно діяти в бою, як правильно і раціонально застосовувати сучасну боєву техніку, де, в якій мірі і як використовувати живу силу, коли і при яких умовах можна наступати чи переходити до оборони. Теоретики військової тактики в основному поділяються на дві категорії: одні надають першество наступові, другі — обороні. Зрозуміло, що той чи інший вид бою в основному залежить від генеральних напрямних міжнародної політики тієї чи іншої держави, про що вже згадувалося в статті «Сучасні основи советських боєвих дій» (див. «Вісті», ч. 5-6, червень 1954 р.). Але, не вдаючися в розгляд, що є важливіше — наступ чи оборона, в цій статті маємо намір подати українським воюючим на еміграції основні правила укріплення місцевості чи то при наступі, чи то при обороні. В майбутніх бойових діях московської імперіалістичної держави, в боротьбі за визволення України з-під комуністичної московської окупації нам, українським воюючим, необхідно бути тактично грамотними. Тому кожний український старшина, підстаршина чи звичайний воюючий, перебуваючи на еміграції, мусить не занедбувати своїх знань і не покладатись на той вишкіл, що його він здобув за перебування в якійсь армії, а систематично, час-до-часу відновлювати у власній пам'яті тактичні засади бойових дій, удосконалювати відповідні знання і підносити їх на вищий рівень.

Питаннями укріплення місцевості займається воєнна наука, що зветься фортифікація; вона належить до одного з відділів воєнної інженерії. Воєнна інженерія є настільки важлива наука, що мати звання воєнного інженера — це означає бути таки справді високо кваліфікованим спеціалістом. Фортифікація розподіляється на польову або короткотермінову і на довготермінову. Різні воєнні споруди, які будуються для укріплення місцевості чи то військом, чи то цивільним населенням, носять назву фортифікаційних споруд, а праці, які виконуються для збудування цих споруд, зветься фортифікаційними працями. Коли вони призначаються для оборони, вони зветься оборонними. Раніше фортифікаційні праці виконувались тільки на терені (на землі). Але тепер вони виконуються на поверхні землі, в повітрі, на воді, під водою і під землею. Так, напр., спеціальні повітряні балони з тонким тросом, що мріються високо в повітрі і служать для захисту міста від повітряного нападу ворожих літаків, також відносяться до фортифікаційних споруд особливого призначення. Підводне замкнення входів спеціальними ланцюгами з мінами і сигнальними приладами, яке застосовується в морях, також буде фортифікаційною спорудою. Здебільшого фортифікаційні споруди будуються на поверхні землі, з ціллю укріплення місцевості.

Місцевість укріплюється: а) для підготовки позицій власних військ, щоб ліпше використати місцевість для маневру та раціонально застосу-

вати бойовий вогонь, б) для створення вигідних умовин проти дії ворожого вогневі, рухові і ударові, в) з метою створення належних умовин для руху вперед власним військам при наступі.

Місцевість укріплюється при всіх видах бою, хоч звичайно найбільше застосування укріплення має під час оборони.

Укріплення місцевості буває спішне або заплановане наперед і має бути виконане протягом певного часу ґрунтовно і докладно.

Спішне укріплення виконується як під час бою, так і безпосередньо перед боєм у випадках, коли:

а) для закріплення відвойованого у ворога простору військам треба утримати місцевість і підготуватись до можливого наступу ворога;

б) коли війська змушені зупинитись і перейти негайно до оборони;

в) для відбиття атак ворога, якщо в час виконання боїв необхідно дуже швидко закріпити місцевість;

г) при відступі, якщо війська, що прикривають відступ, мусять затримувати ворога на укріплених позиціях.

Спішне укріплення місцевості виконується тільки силами і засобами самих військ і в найкоротші терміни (години, дуже рідко — доба), а укріплення будуються найпростішого ґатунку з матеріалів, які є в місцевості, або з тих, що їх має до власної розпорядимості військо як воєнно-інженерне вивінування. Головною ж зададою спішно укріпленої місцевості мусить бути та, щоб її можна було використовувати для бою кожного моменту. Отже праці для укріплення місцевості розпочинаються в першу чергу з самоокопування та пристосування місцевих предметів до бою, одночасно забезпечуючи їхню готовність для ведення вогню і охорони.

Але, коли війська затримуються на одному місці довше, то незалежно від того, чи вони потім перейдуть до наступу, чи будуть перебувати в обороні, чи відступати, укріплення місцевості весь час без перерви поліпшується. Копаються траншеї, сполучаються ходи сполучення, зміцнюються і поглиблюються шанці, будуються закриті споруди та могутні перепони.

Наперед заплановане укріплення місцевості відбувається як під час війни, так (в головному) ще за мирних часів, саме там, де передбачається майбутній розвиток бойових дій (лінія Керзона, лінія Мажіно, атлантійський вал тощо).

При виконанні наперед запланованого укріплення місцевості під час війни дуже часто вживаються польові, а в деяких випадках і довготермінові фортифікаційні споруди. В мирний час укріплення місцевості виконується для забезпечення державних кордонів або важливих з тактичного і стратегічного боку державно-економічних об'єктів чи навіть великих територій. В таких випадках застосовуються постійні довготермінові фортифікаційні споруди.

При наперед запланованому укріпленні місцевості праці виконують

резервові або тилові військові частини, або спеціальні військово-будівельні організації. У совітів — ВОС-и або ВТУ (військово-будівельні відділи або військово-технічні укріплення).

До розпорядимості військово-будівельних організацій призначаються різні військові частини, вільнонаймані робітники, а під час війни — мобілізоване для цих цілей цивільне населення. Під час другої світової війни Москва для таких праць використовувала жінок, дітей, концтаборовиків, військові штрафні батальйони та спеціальні військові частини, складені з бувших репресованих советських громадян.

При розташуванні споруд на місцевості перш за все враховується найліпше виконання бойового завдання, маскування споруд і вогневих пунктів від спостереження ворогом як наземним, так і повітряним і застосовуються всі заходи і технічні правила, щоб споруда якнайдовше витримала своє завдання при тактично-вогневіх і технічних діях ворога. Ворог, як правило, буде намагатися знищити фортифікаційні споруди вогнем з крісів, кулеметів, артилерії, мінометів, бомбуванням та кулеметним вогнем з літаків, підірванням траншей та застосуванням дрібної атомової зброї. Ворог також може застосувати в великому обсязі знищення споруд отруйними речовинами, нападом танків та різними хемічними засобами.

При укріпленні місцевості головним правилом є враховування дії вогневих середників ворога.

Щоб зберегти якнайдовше від пошкодження фортифікаційні споруди як постійного, так і тимчасового типу, і продовжити термін їх бойової служби, застосовуються наступні методи:

а) фортифікаційні споруди розпоршуються на місцевості, б) пристосовуються до неї, в) маскуються і г) зміцнюються їхні конструкційні противи. Ступінь розпорощення фортифікаційних споруд на місцевості завжди визначається еліпсою розсіювання гарматних стрілен. Як відомо з теорії гарматної стрільби, стрільна або міна, а також і крісові та кулеметні кулі, що випускаються по одній і тій самій цілі, завжди лягають у засягах площі еліпси. Вони підлягають певній закономірності. Покишлю цю закономірність змінити не вдалося, хоч військові спеціалісти вже давно працюють над цією проблемою. Розподіл поцілу стрілен по еліпсі в військовій теорії стрільби зветься певним відхиленням. Тому при розподілі фортифікаційних споруд на місцевості віддаль між окремими спорудами береться така, щоб певність поцілу була якнайменша. Хоч справа стосується військових спеціалістів високої кваліфікації, але закон розподілу стрілен по еліпсі дає можливість зробити деякі важливі висновки. Ці висновки дуже прості і повинні враховуватись не тільки старшинами, але також підстаршинами і стрільцями.

Отже віддаль між спорудами в глибину мусить завжди бути більша, ніж в'язаль по фронту. При копанні шанців це треба завжди враховувати. Певність влучання в цілі, які розташовані довшою стороною впродовж фронту, завжди менша, ніж тих самих цілей, які розташовані довшою

стороною перпендикулярно до фронту. Ті споруди, на які найбільше цілється ворог своїм вогнем, вигідніше розташовувати до фронту вузьким боком. Певність влучання в два малі об'єкти чи споруди завжди менша, ніж певність влучання в одну велику, що площею дорівнюватиме обом малим. Певність влучання щодо однієї широкої смуги місцевості завжди більша, ніж певність влучання щодо двох смуг, загальна ширина яких дорівнює ширині однієї смуги. Певність влучання завжди збільшується на передній схилі висоти і зменшується на протилежному схилі, зате певність влучання від рикошетів на протилежному схилі збільшена.

При масовому застосуванні ворожого вогню, коли діє велика кількість ворожих батерій, еліпси розсіювання стрілен накладаються одна на одну без всякого закону. Щоб запобігти такому явищу, існують такі норми віддалі між окремими спорудами, виявлені практикою:

віддалі між лініями траншей повинна бути не менша, як 150 мтр.;

віддалі між окремими спорудами має бути не менша, як 20-30 мтр. по фронту і приблизно в два рази більша у глибину;

віддалі між дійсними і фальшивими спорудами — не менша, як 100-150 мтр.;

безпечна зона для власних військ, розташованих відкрито, мусять бути щонайменше за 250-300 метрів від цілі, яку весь час обстрілює ворог, а розташованих в укриттях — в два рази менша.

Це і є основні правила, які треба виконувати щодо враховування бойових середників ворога. Розсіювання авіаційних бомб, як показав досвід другої світової війни, врахувати досить тяжко. Але при бомбуванні одного об'єкта або певного району можливість розсіювання авіабомб досягає від 300 до 500 мтр.

Одним з головних завдань при укріпленні місцевості є поліпшення обстрілу і спостереження ворога. Місцевість треба так пристосовувати, щоб її можна було обстрілювати з кожного пункту власної бойової лінії і бачити з кожного пункту власної позиції. Завдання це досить складне і тяжке.

Бій, як ми знаємо, може виникнути цілком раптово. Обидві воюючі сторони підготовляються до бою у великій таємниці і намагаються в першу чергу застосувати супроти ворога раптовість. Раптовість — це один з важливих складників бою. Уміння застосувати раптовість — це напіввиграний бій. Як відомо, німецький фавстпатрон чи фавстп'ястук був призначений тільки для знищення ворожих танків. Для інших бойових дій він не надавався. В боях 1-ої Української Дивізії під Фельдбахом на противоріжньому фронті дивізійники раптово застосували його проти живої сили ворога, коли деякі з них опинилися в ворожому оточенні під час наступу. Ефект раптовості був просто таки гідний подиву. Большевики в великій паніці втікали, викрикуючи: «Герман вогнем стріляє, рятуйтесь!» Ця раптовість урятувала життя не одному дивізійникові.

Тому що бій може виникнути

кожного часу і при тому раптово, з появою ворога виконання праць для поліпшення обстрілу і нагляду за ворогом та місцевістю буває неможливим.

Тому завданням кожного старшини, підстаршини і стрільця, а тим більше старшого начальника, є при кожній нагоді поліпшувати власну можливість обстрілу місцевості (а це однаково, що й ворога) і нагляду за нею. Поліпшення обстрілу і нагляду досягається розчищення місцевості по фронту, перед фронтом, на флангах і в глибину позиції. Як правило, місцевість розчищається на найближчих до власної позиції просторах (200-400 метрів), а для нагляду — на дальших просторах. Для обстрілу, як правило, місцевість розчищають всю, а для нагляду — вибірково.

Для забезпечення обстрілу і нагляду траву та посіви, якщо цього вимагають місцеві тактичні обставини, скошують, витоптують або навіть палять. В таких випадках зовсім не береться до уваги, що знищення засівів завдає шкоди населенню або втрат державі. Програ бою або дуже високе число жертв людьми набагато більше коштують, ніж якісь засіви чи трава. Завжди треба підходити з погляду законів війни, а не якогось лібералізму, що аж ніяк не може вкладатись у воєнні норми. Крім того, коли на місцевості стоять якісь споруди, які заважають обстрілові та наглядові, то їх теж руйнують, куці і ліс вирубують або проріджують чи зрізують і скопують окремі височини чи горбки. Найбільш трудомісткими бувають праці для видалення знищених об'єктів, напр., вирубаного лісу, кущів, зруйнованих будівель. Предмети, які потрібно зруйнувати, але потім залишити зруйнованими на місцевості, як правило, використовують для маскування, як орієнтири при стрілянні або як перепони для руху ворога. Зрубані куці найліпше складати в купи, розташовуючи їх у напрямі пострілів при подовжному вогні. Купи можуть виконувати маскувальну роль при споруді штучних перепон. Зрубаний ліс і матеріал від зруйнованих споруд використовують-

ся для будівництва військових фортифікаційних та інших споруд.

Якщо перед позиціями є гаї, ліски, сади чи великі площі, які заросли кущами, а час не дозволяє їх вирубати, тоді робляться в них просіки в напрямі власного вогню. Ширина просік — від 10 до 20 мтр. Зрубані дерева та куці відтягають на боки просіки, щоб не заважали. А якщо часу і сил стільки мало, що навіть просік не можна зробити, тоді треба обмежитись лише до вирубанні окремих дерев та кущів або зрубати нижні гілля.

Але треба не забувати, що ворог висилає вперед власну розвідку, яка виконує також топографічне вивчення місцевості, а, крім того, ворог має досить докладні військові мапи, на яких зазначені місцеві об'єкти. Тому частину місцевих об'єктів треба залишати незруйнованими — для маскування і в характері орієнтирів для гарматної стрільби та мінометного вогню власних військ (невеликі площі лісів, кущів, окремі будівлі і т. д.).

Натомість такі місцеві об'єкти, як паркані, живоплоти тощо, якщо вони обстрілюються вогнем вдовж або не перешкоджають фронтальному обстрілові з власних позицій, знищувати не рекомендується.

Руйнування кам'яних будівель та парканів є працею надзвичайно трудомісткою, тому їх потрібно руйнувати гарматно-мінометним вогнем або підміновувати.

Мертві простори, що постають через нерівність місцевості, потрібно брати під фланговий вогонь з сусідніх ділянок власних позицій, обстрілювати навислим вогнем, а також заміновувати.

Розчистка місцевості для поліпшення обстрілу і нагляду здебільшого буває дуже трудомісткою, і її неможливо виконати за короткий термін власними людськими силами. Тому місцевість для позицій, особливо при обороні, вибирається така, щоб її передній край вимагав якнайменше праці. Саму ж розчистку треба виконувати так, щоб не зрадити ворогові системи розташування власних позицій, а особливо системи свого вогню.

(Далі буде)

Шпальтами преси:

Дієн-Бієн-Фу і — Крути

Геройська оборона французько-в'єтнамськими військами твердині Дієн-Бієн-Фу викликала загальний подив і признання для геройських оборонців. Даючи вислів цьому захопленню, один із українських журналістів порівняв Дієн-Бієн-Фу з — Крутами: Як під Крутами — каже він — горстка патріотичних очайдухів поставила мужньо чоло московсько-большевицькій навалі, щоб своєю героїською смертю потрясти сумління народу, так і оборонці Дієн-Бієн-Фу героїськи поставили чоло комуністичній пезавазі і полягли, щоб своєю смертю потрясти сумління світу.

Але, — чи Дієн-Бієн-Фу можна справді порівнювати з Крутами? Очевидно, що — ні! Хіба що мається на увазі тільки сам голий акт мужнього спротиву комуністичній пезавазі. Та так не підходить до цього питання ніхто. На увазі має кожний — по-

літичне значення бою в обидвох випадках, в Дієн-Бієн-Фу і під Крутами. А воно, оте політичне значення обох боїв, і вже само політичне тло, на якому відігрались обидві боеві драми, зовсім різні, одні до одних зовсім не подібні.

Під Крутами — найсвідоміші українські юнаки захищали своїми грудьми перадо ворожою навалою своєю батьківщиною. Кожен із них, ідучи в нерівній бій, лсно бачив перед собою два світи: тут — вільна самостійна українська держава, проголошена саме перед тижнем четвертим універсалом, яку треба захищати своїми грудьми, там — мариової нової московської неволі, нового московського ярма, що його несуть на своїх штиках в Україну орди московських большевиків, кожний із героїв Крут знав, що його смерть у бою є кінцевою жертвою в важкій боротьбі за

національні ідеали. Герої Крут ішли в бій під своїми національними прапорами, на яких золотими буквами були виписані ключі національної свободи й національно-державної суверенності.

Оборонці Діен-Біен-Фу стали до геройського бою теж проти комуністичних полчищ, якими керує здалека та сама Москва. Але, — не під своїми національними прапорами й не під кличем боротьби за національну свободу і національно-державну суверенність. Більшість очайдушних героїв Діен-Біен-Фу становили — колишні німецькі есеси, що попавши в 1944 р. до французького полону, воліли вступити до французького чужоземного легіону, як вижити, що з ними зроблять переможиці. А побіч них стояли в Діен-Біен-Фу — представники 20 інших народів, представники, очевидно, тільки своїм походженням, яких хуртовини другої світової війни загнали у французький чужоземний легіон. Усім же їм прийшлося боротися за — колоніальні інтереси Франції. І навіть В'єтнамцям, що стали теж складовою частиною французьких залог, прийшлося боротися в Діен-Біен-Фу не за національно-державну суверенність свого народу, а тільки за — збереження колоніального стану Індокитаю.

Тому то президент Айзенгауер так виразно зазначив два аспекти Діен-Біен-Фу: вояцьке ремесло й політичний сенс. Щодо першого, то він висловив своє найглибше признание за хоробрість геройському командирові залоги в Діен-Біен-Фу, полк. де Кастрі, і вплинув на те, що його підвищено до ранги генерала; що ж до політичного сенсу Діен-Біен-Фу, то президент Айзенгауер висловив своє рішуче застереження й відмовився слати американських вояків для — оборони французьких колоніальних інтересів.

От тому то й не може бути ніякого порівняння Діен-Біен-Фу з Крутами. Цей фрагмент війни в Індокитаї можна б скорше порівнювати з Бродами. Тут уже справді можна знайти зовсім подібне політичне тло й досить подібне політичне значення. Бо як в одному, так і в другому випадку тубільчому населенню прийшлося йти в бій під прапорами й під командуванням одного окупанта проти другого в налії, що це буде корисним для власної батьківщини. І, як в одному, так і в другому випадку відступаючий окупант волів передати свою колонію новому окупантові, аніж признати місцевому населенню його національно-суверенні права.

Своє значення трагедія Діен-Біен-Фу, очевидно, має. Але воно зовсім інше, ніж значення Крут в історії України, або Тернопіль в історії старинної Греції. Трагедія Діен-Біен-Фу звернула увагу західного світу не так на большевицьку небезпеку, як на факт, що боротьба з большевизмом в ім'я захисту колоніальної системи не б'є по большевизмі, але — помагає йому. Бо робить в очах поневолених червоного московського імперіалістичного поневоловача — помічником у боротьбі за визволення.

Діен-Біен-Фу не Крути, а — трагедія мужнього вояка, що вскопав у конфлікт двох чужих імперіалізмів.

ІІ. Мірчук

Діен-Біен-Фу і — Броди

Не раз приходиться таки дуже дивуватися, коли наші суспільні діячі заторкують проблеми Української Дивізії, або справи тісно з цією проблемою пов'язані. Зокрема, таке прикре здивування прийшлося пережити колишнім воякам 1-ої УД, коли вони прочитали недавно на сторінках «Америки» в ч. 114 за 21. червня ц. р. статтю д-ра П. Мірчука під наг. «Діен-Біен-Фу — Крути», в якій він викреслює бій під Бродами з реєстру боїв за волю батьківщини і порівнює цей бій до бою «тубільного населення» в Діен-Біен-Фу. Стаття написана таким способом, що кожний, необзнайомлений із справою читач, може набрати переконання, що Українська Дивізія, яка головно несла тягар бою під Бродами, була якимсь тубільчим чужинецьким легіоном у німецькій армії, а не носієм та репрезентантом Української державної ідеї в мілітарному легальному секторі на відтинку східного боєвища в 2-ій світовій війні. Цікаво, чи відважився б хто написати так про Броди, якщо б пішло було згідно з нашими бажаннями і 2-га світова війна закінчилася б подібно, як перша (оба партнери програли), вибухла б революція і у висліді Дивізії, разом з УПА, стала б тривким стрижнем Української Армії? Ми ж всі добре знаємо, що вся українська політика в 2-ій світовій війні була наставлена на можливість розвалу східного фронту й, лише рахуючися з цією можливістю, УЦК прийняв пропозицію творення Дивізії. Якщо ще сьогодні хтось трактує ці справи під кутом 1945 року, то його підхід міг би бути виправданий лише тому, що всупереч нашим сподіванням війна не закінчилася революцією, а Дивізія не мала змоги відіграти тієї ролі, до якої вона на той випадок була покликана.

Концепція творення своєї збройної сили за всяких умов має свою історію і зв'язувати цю концепцію лише з Дивізією не можна. З другої сторони наша історія дає нам приклади, які фатальні наслідки виходили з примізування нашої мілітарної проблеми. Коли взяти до уваги історію творення нашої збройної сили в чужих арміях, і то без огляду, чи творено їх в австрійській, німецькій чи російській, або й в іншій армії, то треба ствердити, що організаційні умови й політичні концепції зв'язувані з тими акціями, завжди були для нас дуже утяжливі. Наші формації в чужих арміях мусіли дуже важко здобувати всякі права і то не лише політичні, але навіть звичайні військові. (Українські Січові Стрільці. Синьожупанники, Сірожупанники, в носітих часех Дружини Українських Націоналістів — ДУН і т. п.). Ніяка з тих держав, навіть розвалюючись, не йшла на уступки добровільно. Відомі ці справи і воякам Дивізії і їх старшинам, які були ще перед Дивізією в ДУН, відомі були теж і пізнішому головнокомандувачеві УПА, ген. Тарасові Чупринці — Шухевичові, який довгий час провів у тому самому, що дивізійники, уніформі, в такій якраз «тубільчій», за термінологією д-ра Мірчука, формациї.

Що ж до порівняння з Діен-Біен-Фу, то воно ще й тим більше незруч-

не, що, як подають найновіші інформації («Дер Шпігел» ч. 24 за 9. червня ц. р.) Діен-Біен-Фу мало зовсім особливі лаштунки. Виявляється, за звітами, що лежать у французькому генеральному штабі, що під час боротьби за фортецю, тримано постійно під зброєю охороною 4.000 Марокканців і В'єтнамців, які відмовилися від боротьби. Завдяки цьому поганому станові військовій моралі «тубільців» і завдяки тому, що їх мусіло пильнувати велике число французів і німців, треба завдячувати той курйоз, що в полон до комуністів пішло 8.000 непоранених вояків з 12 тисяч залоги. Під Бродами, дивізія мала лише самими вбитими 4.000 людських жертв. Про поранених і пропавших нема що й згадувати. Отже порівняння дещо невлучне.

Рівнож історія визвольної боротьби інших народів стверджує, що жаден з народів не осягнув того, що сподівався осягнути своєю участю в боях по стороні якоїсь імперії. Що ж дістали поляки за бої легіонів Домбровського, які воювали на чужій території, далеко від своєї батьківщини? Що дістали вони за бій в провалі Самосера, в якому вирішили долю бою своєю смертю? Поляки воювали на чужій території за чужі інтереси, але все ж таки польська нація вела пісню тих легіонів аж до свого національного гімну, як символ воскресіння польської державної думки і своєї військової сили. Легіони Домбровського польської корони не воскресили, а проте їх оспіває народ у своїх патріотичних піснях, а про уланих з-під Самосери не вмирає слава в польському народі аж до-нині. Напевно жадному польському діячеві і на думку не приходило витягати на денне світло негативні сторінки цілої легіонової політики. Що ж поляки виборили від своїх союзників за свої жертви в другій світовій війні, що дістали за Монте Касіно? А все ж таки, коли б прийшов знову слухний час ті народи й далі готові на жертви і то лише в надії, що в сприятливих умовах здасься воскресити свої вільні держави і не зводять своїх вояків до тубільчих відділів чужинецьких легіонів. А ми? Чи часом ми не за гостро підходимо до своїх проблем, та чи не висуваємо занадто максималістичні вимоги пропорційно до нашої питомої ваги, яку ми маємо, чи вносимо у вирішування державних проблем. Маю враження, що нам, як народові, треба буде бути готовим не на одну ще жертву, не на одну Маківку чи Броди тільки в ім'я того, щоб утримати наш народ в бойовому поготов'ї, щоб бути готовими, коли на годиннику історії виб'є й наша година.

Ми вмисне здержувалися з відповіддю на статтю «Діен-Біен-Фу — Крути», щоб перечекаати час відзначення смерті наших поляглих за Україну під Бродами товаришів, яке ми відбули 11. липня. Тепер, не порушуючи вже газетними полеміками спокую поляглих, мусимо ствердити, що сьогодні, в десятиріччя бою під Бродами, вже навіть західні держави зрозуміли, що Українська Дивізія стояла на східному фронті не з метою боронити Берлін, але з ме-

тою здобути для України Київ — опінія автора статті про бій під Бродами виглядає доволі не на місці. Особливо, коли вона нічого позитивного не вносить і появляється саме тоді, коли Краєва Управа Братства Колишніх Вояків Дивізії запрошує одночасно наше громадянство вшанувати пам'ять упавших у бою під Бродами наших героїв, які готові були воювати за батьківщину навіть при найбільш несприятливих умовах.

Не можемо вимагати від автора статті, щоб оттак, хоч із журналістичного обов'язку кинув кілька теплих слів про брідський бій у його 10-річчя, бо бачимо, що в нього Дивізія й надалі фігурує на листі проскрибованих, не зважаючи на те, що з цієї листи її скреслили вже навіть чужинці. Але ми не думаємо, що незручно було в цей час такими, не дуже приємними словами згадувати людей, які загинули за те, щоб ми жили. Може краще було б, якби це порівняння був шановний автор відклав до минулої неділі й прибув на хвилину до Трентону, коли там відбувалися брідські святкування. Там міг би почути, що говорив про цю справу старшина УПА полк. Ю. Калина-Лопатинський: «Основний кадр вояцтва й старшин Дивізії йшов до неї і вдягав на себе німецький однострій не для того, щоб боронити Німеччину, але щоб боротися за віднову незалежної Української Держави, отже за ті самі цілі, якими в той час жили і за які боролися вояки й старшини УПА, за які гинули члени українського революційного підпілля, здійснення яких прагнув увесь український народ... Щораз виразніше викристалізовується місце 1. Української Дивізії в новій історії України. Воно там, де місце інших визвольних українських формацій останніх сорок років. Ні УПА, ні Дивізії не судилося довести до забезпечення української державної незалежності. Але одна й друга, в парі з іншими формаціями створили міт збройної боротьби, одна й друга ствердили незмінну правду про те, що український народ за всяких умов готовий до боротьби за незалежність і в ім'я цієї мети він іде й до найвищої жертви!»

А якщо слова полк. Юрія Лопатинського, з огляду на його політичні переконання, не є міродатні для автора статті, тоді наведемо ще й кілька слів із промови другого представника УПА в Трентоні, мабуть політичного однодумця д-ра Мірчука, вояка УПА й скульптора Михайла Черешньовського: «Кожному, хто знає хто хоче пізнати правду, кожному, хто не хоче кривити душою, відомо, що наші військові формації УПА і Дивізія боролися за одну спільну та дорогу українську ідею — ідею Української Самостійної Соборної Держави. Тому ми, колишні вояки УПА, разом з вами в сумі та покорі складаємо сьогодні пошану всім тим, що своє життя віддали під Бродами за друзів своїх, що своєю кров'ю засвідчили, що Україна боролася, бореться й буде боротися до останньої перемоги — до перемоги добра над злом, світла над темрявою. Хай вічна пам'ять про героїв з-під Бродів живе серед українського народу!»

Стільки вояки УПА. Такі статті, як шановного автора, не дуже йдуть в

однозвук з цією вояцькою опінією про Броди.

Належну до осіб, що в лавах Дивізії склали також свою жертву для батьківщини*), але, не зважаючи на великі недоліки в проблемі, я маю глибокий подив і пошану до всіх тих, що в такій страхотливий час мали відвагу й уміли повести одверто нашу справу так, що вона цілий час мусіла бути трактована німцями, як українська визвольна проблема. І тому я не лише схилию голову в пошані над упавшими під Бродами героями, але рівнож в десятиріччя цього бою хилию голову й перед тими, що мали відвагу тоді репрезентувати в той трагічний час нашу визвольну ідею на офіційній боевій арені. Хоча може й більше є таких, що нині думають категоріями сучасної кон'юнктури, то все ж таки в проблемі бою під Бродами вони української державної рації відкинути не можуть і в ніякому разі не порівняють того бою до бою «тубільних відділів», чи платного чужинецького легіону під Діен-Біен-Фу, а подив світу до глосного героїства тої твердині в ніякому разі не може українському воякові й громадянину заступити те, що дає під ідейним поглядом бій під Бродами.

На жаль, ще раз приходиться ствердити, що «в перемоги сто батьків — поразка сиротою» і ще раз зачитувати слова Юрія Яновського:

«Коли ми переможемо, нас потім прославлять і додадуть нам ще чужої слави і піднесуть на щитах угоду для всіх прийдешніх поколінь. Коли нас переможуть — нічого нам не чекати ні тепер, ні потім — від нас і нашу славу відберуть, розтопчуть нашу чесноту, сміливість, заплують нашу мету й наші очі...»

Инж. Михайло Ліщинський

*) Автор старшина Дивізії, втратив під Бродами руку. Ред.

Від редакції

Із щоденника „Америка“, США — Філадельфія, ми передрукували статтю п. П. Мірчука, в якій він ще й сьогодні дозволяє собі непрактиковане в українській національній публіцистиці всіх політичних напрямків прирівнювати значення 1. Української Дивізії УНА до ролі „чужоземного легіону“. Ставлячи знак рівняння між оборонцями індо-китайського Діен-Біен-Пу „яких воєнна хуртовина другої світової війни загнала у французький чужоземний легіон“, і бійцями 1. УД, поляглими під Бродами, автор допускається нечуваної в українській публіцистиці образи маєстату героїської смерті чотирьох тисяч наших друзів під Бродами, в українському патріотизмі яких, крім пана Мірчука і більшевницької пропаганди, не сумнівається не тільки жадний відповідальний український журналіст, але не сумніваються навіть чужинці, на першому місці полки. Висловлюємо здивування, що така стаття взагалі могла знайти місце на сторінках української націоналістичної преси. Злаїднє це обставину факт, що в тому самому часописі кілька днів згодом поміщена була відповідь на пашквіль Мірчука пера інваліда 1. УД, сотника Михайла Ліщинського.

Передруковуємо також цю відповідь, нашої товариша зброї, яку треба розцінювати як протест від імені живих учасників битви під Бродами і від імені тих, що лягли біля стіп Маркіянської гори і вже не можуть забрати слова також від імені тисяч родин поляглих що перебувають у вільному світі.

Порівняння наших товаришів зброї з пройдисвітими чужоземного легіону вважаємо остільки низьким і підлим, що не знаходимо можливим і відповідним нашій ідності вести будь-яку дискусію з цього приводу.

РЕДАКЦІЯ

СОВЕТСЬКА ФЛЬОТА НА БАЛТІЙСЬКОМУ МОРІ

На балтійських водах знаходяться в службі 4 винищувачі типу «Скори». Ці винищувачі являють собою поліпшений тип советських винищувачів з швидкістю 36 вузлів на годину, заочередних найновішим радаровим вивінуванням. Озброєння винищувача «Скори» становлять 4 гармати кал. 13 см, вміщені в двох опанцерених вежах, 2 протилетунські гармати кал. 7,6 см, сім автоматичних гармат кал. 3,7 і вісім торпедовикидних труб кал. 53 см. Загалом совети запланували побудувати 12 винищувачів цього роду, так що число цих винищувачів на балтійських водах заокруглиться до 30.

Побіч підводних суден, совети мають розгорнути (за пляном розбудови фльоти) будівання тяжких і легких лінкорів, моторових торпедних човнів і опанцерених моторових човнів. Більшість цих човнів найновішого типу є заочередна 4 гарматами кал. 8,5 см в панцерних вежах. Разом є 4 різні типи підводних човнів, що за конструкцією являють собою поліпшення типу бувших німецьких підводних човнів.

Морське летунство советів є також

вивізоване реактивними літаками. Ці реактивні літаки морської фльоти мають по дві торпеди або відповідну кількість іншого роду стрілен.

Дотепер советська фльота на балтійських водах розпоряджає 8 тяжкими лінкорами, з яких три є ново-збудованими. До лінкора «Свердлов», що брав участь у параді на честь коронації Єлисавети II, дійшли ще три лінкори: «Жданов», «Александр Невський» і «Орджонікідзе». Із старих лінкорів стаціонують на балтійських водах «Кіров», «Максим Горький», і «Адмірал Макаров» (останній — це бувший німецький лінкор «Нюрнберг» на 7.600 тонн). За шведськими підрахунками, советська фльота на балтійському морі нараховує 100-120 підводних човнів, 150 моторових торпедочовнів і приблизно 250 човнів для вилловлювання морських мін.

В протывагу Швеція розпоряджає трьома лінкорами (середні і тяжкі), 13 винищувачами, 8 торпедочовнами (деякі ще в будові), 26 моторовими торпедочовнами, 24 підводними човнами і 45 човнами для вилловлювання морських мін.

С. Д.

М. Ерль

Основоположники советської доктрини

(Продовження)

Партизанська війна — тактика революції

Опозиція боролася з Троцьким за-для різних причин: особливо ж через завербування ним колишніх царських старшин, далі — щодо ступня автономії, що її повинні мати військові частини на війні, щодо партизанського способу вести війну, щодо методів військової дисципліни і щодо релятивної вишости офензивного чи дефензивного ведення війни. Троцький об'єктивно з'ясував становище своїх противників, коли писав: «Опозиція пробувала знайти якусь загальну теоретичну формулку для свого становища. Вона твердила, що централізована армія характеристична для капіталістичних держав; революція ж повинна відкинути не тільки позиційну війну, але й централізовану армію. Справжня суть революції це її спосібність свobodно рухатися, виконувати швидкі напади й маневри; її бойова сила знаходить вираз в малому самостійному загоні, складеному з різних родів війська; він не зв'язаний з жадною базою; у своїх операціях він повпни спирається на підтримку прихильного населення; він може зовсім свobodно появлятися в заплілі ворога. Словом, тактику партизанської війни проголошено тактикою революції».

Троцький був переконаний, що доктрина його противників «насправді не була нічим іншим, як ідеалізацією нашої слабости». Сумнівався, щоб досвід Громадянської війни можна було застосувати й до майбутніх воен неокресленого характеру. Сталін і Ворошилов, в свою чергу, були рішені в питаннях дисципліни своїх власних сил не підчинятися контролю з Москви. Вони знали, що, виступаючи проти ангажування колишніх царських старшин, матимуть широку підтримку і в партійних колах і серед молодих елементів нової армії. Знали теж, що партизанський спосіб вести війну міцно закорінений у народній традиції та що вони здобудуть ще більше симпатиків, коли настоюватимуть на тому, щоб саме йому дати першість перед ортодоксними європейськими методами. Але сам спір ішов куди далі поза порівняно вузьку ділянку отаких питань.

Опісля дійшла сюди ще дискусія про военні теорії, стратегічні концепції та про форми організації армії. В першу чергу стояло питання, чи існує якась окреслена марксистська военна доктрина. Деякі видатні й заслужені військові командири ЧА, особливо ж Фрунзе, Ворошилов, Гусьєв як і кол. царський старшина Тухачевський, — думали, що в Громадянській війні таки було відкрито засади нової военної теорії революційного пролетаріату, яка опрокидує цілу давнішу теорію війни. А якщо така нова военна теорія справді існує, чито дається сформулювати, то її тоді слід застосувати для керівництва ЧАрмією. «Одна з основних передумов забезпечити ЧА-ї якнайбільшу міць, —

писали Фрунзе і Гусьєв 1921 р., — це перетворити ЧА-ю в одну монолітну організацію, спаяну віднизу до верху не тільки спільністю політичної ідеології, але й спільністю поглядів на характер военних питань, що стоять перед нашою республікою, на метод вирішувати ці питання як теж на систему бойового навчання частин». Ті, хто керували тодішньою армією, вбачали в такій тезі спробу накинати штабові партійну цензуру, вмішуватися в розвиток військової думки і карати тих, хто тих накинутах догм не прийме. Побоювання тут були оправдані, бо ж посягання тоталітарної держави й на військову ділянку це звичайна річ.

Троцький відкидав існування якоїсь окремої марксистської теорії війни: «Марксистський метод це метод історичних і суспільних наук. А «науки» про війну немає й не буде ніколи; є багато наук, що стосуються війни як такої; але ж війна сама в собі це не наука; це практичне знання і вміння. Як же ж воно можливо надавати засадам военних знань форму за допомогою марксистських методів? Воно так само неможливо, як і неможливо твердити теорію архітектури чи писати ветеринарний підручник за допомогою марксизму». І справді, навіть якщо б погодитися, що «военна наука» це наука, то неможливо уявити собі, щоб цю науку, можна було побудувати згідно з методом марксизму. Історичний бо матеріалізм це аж ніяк не універсальний метод для всіх наук... Спроба стосувати його в спеціальній ділянці військових справ була б найбільшим самообманством». Троцький застерігався, щоб дискусій над такими питаннями не перевантажувати «напущистою марксистською термінологією, її дзвінками словами, та роз'вчтими проблемами, про які звичайно кажеться, що це гранати без ядра й змісту». Він признавав, що марксистські доктрини можуть визначити широку стратегію большевицької революції у світовій політиці. Але був проти дилетанського й ідеологічного підходу до военної теорії без пов'язування її з военним мистецтвом інших країн та старого режиму в Росії. «Коли стратегія розвиватиметься з точки бачення молодих революціонерів, то результатом буде хаос». У війні бо існують певні сталі чинники — зокрема ж людина й географія, — які діють навіть і тоді, коли вже змінилася техніка, соціальна структура та політична організація. Опі то релятивно тривкі явища слід виучувати так же само старанно, що й проминуці умовини в себе вдома й за кордоном. Основне правило стратегії це для Советської республіки, — він резюмував, — «бути чуйними й тримати на все відкриті очі».

Теорія М. В. Фрунзе

Хоч і яким розумним не видавалося б це становище Троцького для об'єктивного дослідника військових питань, але ж запалених комуністів воно роззлобило. Їх головним речни-

ком був Михайло В. Фрунзе, за яким стояв Сталін. Фрунзе мав за собою активну революційну кар'єру ще з 1904 р. і був головним надхненником нелегальної військової організації в царській армії. Але ж ширшого признання він добився аж як командант армії, що діяла на східньому большевицькому фронті проти Колчака, а згодом на Криму проти Врангеля. З Громадянської війни виїшов зі зливою першорядного тактика й стратега. Хоч у дискусії він далеко не доріс до Троцького, але ж була в нього якась вперта рішеність, що хоч у деякій мірі здоганяла блискучість його суперника. Та й зрештою, і це найважливіше, Фрунзе мав за собою могутнього покровителя: його підтримувала людина, що після Леніна мала перейняти владу. З початком 1924 р. його поставлено заступником голови Реввоенради і де факто командувачем ЧА. В січні 1925 р. його йменовано наркомом війни і морських справ, а незадовго опісля Троцький втратив будь-який вирішній вплив на советську політику. Фрунзе помер ще під кінець того ж року на своєму 40-му році життя, але все це вспів був провести видатні реформи в советській військовій організації.

Згідно з Фрунзе, головна умова для сформулювання відповідної военної доктрини з загальними цілями держави та з матеріальними й духовними засобами, що ними розпоряджувано. На його думку, такої доктрини не треба видумувати, її бо елементи вже існують, а завдання військових теоретиків це оцінити такі елементи й привести їх у пов'язану систему, згідну з «основним вченням военної науки й постулятами военного мистецтва». З того погляду він мало різнився від Троцького, який саме й через те натрапив на деякі труднощі при поборованні Фрунзе й Ворошилова в дискусії, що була розгорнулася на XI-ому партз'їзді 1922 р. Але Фрунзе пішов далі: беручи до уваги й величину СССР, і порівняно невелике число війська в його розпорядженні, і труднощі транспорту, і промислову відсталість країни, — казав він, — основні тактичні й стратегічні концепції ЧА повинні спиратися на офензивні, на маневрові війни, протилежній до війни окопів і позицій, характеристичної операціями 1914-7 рр. Досвід Громадянської війни показав, що саме революційні частини можуть пристосуватися до маневрової війни. Крім того, справжній дух революції вимагає постійної активності, сміливості, партизанських прийомів тощо, словом, вимагає, щоб війну накинати ворогові. А що дефензивні не слід поручувати з політичних і військових міркувань, то укріпленням повинна припадати мала або й жодна роля в советській системі.

На те Троцький і його професійне доквілля (зі значущим винятком Тухачевського!) твердили, що жадна система сама в собі, офензивна чи дефензивна, не є вже з тієї рації добра або зла; однак перемогу осягнути

можна лише офензивою; але для революції найважливіша річ це політична офензива, що зовсім добре може йти в парі зі стратегічною дефензивою; вичерпаність Росії після світової й громадянської воєн, нехтія населення до якихсь дальших воєнних авантур, знищена й нерозвинена індустрія країни, пекуча потреба якнайшвидше створити велику й добре вишколену збройну силу. — все воно доруче обережність щодо воєнної офензиви. Оборонна війна висотування сил противника це той одинокий рід війни, на який могли б пристати всі шари Республіки; це є той одинокий рід війни, який вповні використовував би величину, географічне положення й промислову відсталість країни; аж доки Росія не розвине своїх засобів і не розбудує своєї промислової потуги, то це одинока стратегія, що подає надію на успіх. Отже немає такої воєнної доктрини, що підходила б для всякого передбаченого випадку чи то для всякого збігу обставин. Свечін, колишній царський старшина, як професор штабної академії дуже остроумно висловив це такими словами: «Для всякої війни слід розвинути власну особливу лінію стратегічного поступування; всяка війна являє собою окремих випадок, що вимагає встановлення своєї власної окремої логіки замість застосування тієї самої рецепти, хай би навіть і червоної... В широких рамках загальної теорії сучасного ведення війни діалектика дозволяє на ясніше схарактеризування такої лінії стратегічного поступування, яку треба обрати в даному випадку, ніж би цього можна було досягнути в теорії, спеціально створеній для цього спеціального випадку». Словом, розумна стратегія це гнучка стратегія.

Ще іншим предметом цієї завзятої дискусії було питання про характер постійної військової сили Советської республіки: чи ЧА має бути професійною армією ачи міліцією? Відповідаючи на це питання, — а що було тісно пов'язане з дискусією про існування Марксової воєнної доктрини, — комуністи трималися тут вказівок Маркса й Енгельса, які вчили, що для комуністичної держави міліція це ідеальна форма військової організації. Вони, дуже можливо, були й під впливом Жана Жореса, «Нова армія» якого, опублікована 1914 р., мала помітний вплив на соціалістичне й радикальне мислення в цілій Європі: щоправда, комуністи часто відкидали всяке зацікавлення думкою тих, хто причислявся до 2-го Інтернаціоналу, але ж годі їм було відректися від усього інтелектуального насліддя своїх попередників. Щодо питання міліції то тут постава Троцького була менш категорична, ніж у питанні теорії війни в цілому: він не зайняв тут якогось ясно окресленого становища, уважаючи, що при певних застереженнях система територіальної армії могла б бути сприятливою і для нього. Судячи на підставі характеру військових реформ з рр. 1924-25, то й Фрунзе не схилився тут до якогось екстремного становища. Це тоді, як професіонали-військовики були тут зайняли безкомпромисове становище в користь регулярної армії, головню через її видайність. Їх думку вимовно й дуже переконливо висловив Тухачевський, якому вдалося пов'язати

питання регулярної армії з пристрасним пропагуванням агресивного комуністичного імперіялізму.

Михайло Н. Тухачевський (1893-1937) був молодим поручником царської армії, коли в 1917 р. пристав до большевиків і став героєм війни з Польщею. Був амбітний, рухливий, бистрий, інтелігентний, хоробрий і повен пристрасного примітивного російського патріотизму, який у нього ще більше скрип від загального схоплювання революції. Був потомком графа Фляндрії (це титул другого сина бельгійського короля!) і, можливо, мріяв стати червоним Наполеоном. Армія була ціллю його життя, то ж добився заслужених успіхів на різних становищах від керівника Воєнної академії до начальника генштабу; був розстріляний у 1937 р. під час великої чистки як обвинений у зраді — справа, подробиці якої належать до ще невияснених таємниць Кремля. Як студіювати Тухачевського, то ніколи не легко визначити, чого в нього було більше: пристрасного комуністичного фанатика, запаленого російського націоналіста, ачи бистроумного військового кар'єриста. Може, відповідь на це дали б аж вияснені мотиви його розстрілу.

Воєнний імперіялізм Тухачевського

Тухачевський заступав думку, що належить перейти до політичної й воєнної офензиви; тоді комунізм можна б накинати решті світа шляхом своєрідного воєнного імперіялізму. Супротивлявся традиційній політиці відтягання у величезні простори Росії, бо ж утрата території киче вплине й на воєнний потенціал країни. А звідси і для революційної держави істотна справа це завойовування території, бо ж вони вможливають армії, що йде вперед, ширити революційні ідеї та здобувати рекрутів з експлуатованих прошарків ворожої країни. Тому ж що класова боротьба це важлива фаза всякої війни, то Тухачевський запропонував Комінтернові заложити військовий генштаб, обов'язком якого було б виготовлювати плани використання озброєного пролетаріату для справи все-світньої революції. Але й без уваги на політичні й ідеологічні обставини ціль всякої війни це перемога шляхом знищення ворожих збройних сил, якої — говорив Тухачевський, — можна добитися єдино безоглядною й немилосердною офензивою. Якщо ж революційна держава повинна притримуватися офензивної стратегії, то успіхів вона може надіятися лише тоді, коли має армію з найкращим рівнем професійної досконалості; а міліція такою бути не може. У блискучій праці, що її написав Тухачевський мавши всього 27 років, він сміливо заатакував систему міліції як невідповідну для советської влади й компартії, які змогли захистити революцію в себе вдома й поширювати класову боротьбу за кордоном. Навпаки, міліція це «найлогічніша й найвидаїніша військова система для буржуазної держави, що досягла вершка свого капіталістичного розвитку». В буржуазнім суспільстві високо розвинутий стан залізнич, цей вирішальний чинник з погляду величини армії й розвитку воєнних методів. Вишкіл армії тоді стає побічною, а вишкіл штабу вирішною справою.

«Якщо дамо першість якнайудосконаленішій воєнній техніці, то якість армії можна надолужити її кількістю». В капіталістичних арміях, як зрештою загалом у буржуазному суспільстві, невеличка кечівна класа може панувати над масами за допомогою монополію основних матеріальних засобів. А тому й міліція відповідає загальному політичному підходові капіталізму; умови ж для революційної держави зовсім інакші: соціалістична революція перебуває в безперервній війні, і то аж доки або сама не буде знищена або ж доки не пошириться на весь світ. В обох цих випадках дальша дискусія про систему міліції була б зайва. Але вміжчасі Советська республіка мусить мати трудову армію, сперту на обов'язковій військовій службі. То ж рекрутування повинно бути міжнародне, бо ж ця класова боротьба переступає державні кордони. Коли ж прапор революції буде заткнуто поза советською територією, то він збере довокла себе отих вишколених воєнків-трудовиків нападених країн, забезпечуючи таким чином успіх сміливої політиці офензиви.

Синтеза — класова армія робітників і селян

Така програма була сміливою з кожного погляду, а для советської влади й надто сміливою. Правовірні комуністи продовжували обороняти систему міліції, опрокидувати наймання «військових спеціалістів» і висміювати «людей на конях». Військові реформи 1924 р. не вирішили цього спору, бо передбачували кадрову армію з около 560 000 військовиків-професіоналів і територіальну армію з 43 дивізій. То ж так Фрунзе, що первісно обороняв міліцію проти регулярної армії, став батьком компромісу, згідно з яким ЧА не була ні одним ні другим. Але цей компроміс був плідний, бо ж молодому СССР-ові дозволив в добі його критичних років у формі отих військових установ вповні викопистати традицію й технічну готовість, а в армії затримав ті елементи, що становили ядро передових політичних і стратегічних думок.

Як підкреслити різниці поміж учасниками великої дискусії про советську військову політику 1921-24 рр., то легко можна помітити пункти, щодо яких вони в суті погоджувалися: ЧА має бути класовою, класово свідомою армією робітників і селян; буржуазія та інші групи, позбавлені прав, наскільки б їм загалом було дозволено служити в армії, призначувалися до того, що Троцький називав «брудною працею» — в робочих батальйонах тощо. Присяга, що її складав червоноармієць, була присягою не лише СССР-ові, але й усій робітничій класі: «Перед трудовими класами Росії й усього світа клянуся чесно боронити звання бійця робітничо-селянської армії». Дисципліна мусить бути збережена, єдність же армії досягнута теоретичним, якщо вже не фактичним, зменшенням властивих політкомісарів у чисто військових справах. Дискутант домовилися теж боронити за всяку ціну революції «від міжнародної збройної капіталістичної змови». Військова політика советської влади, яку б вона там форму не прийняла, мусить бути по- (Далі на 29. стор.)

ВІЙСЬКОВІ НОВИНИ

Дві військові паради в ССРСР

Демонстрація сили радянського авіаційного флоту

Кремлівський уряд в цьому році, з одного боку, посилив «акцію миру» при допомозі п'ятих колон і зручною дипломатичною акцією на міжнародній арені намагається роз'єднати протирадянський блок вільних країн світу, а принаймні намагається припізнити озброєння Заходу. З другого боку, радянський уряд, особливо в цьому році, демонструє досягнення збройних винаходів ССРСР і актуалізує воєнну в середині країни. Виستاє тільки згадати про проведені на провесні цього року маневри в Карпатах, на яких ніби була атомово-артилерія, і тихоокеанські маневри далекосхідної флоту, також озброєної атомовими гарматами. Для військових парад, що є радше демонстраціями сил ССРСР, використано також ювілейні сесії верховних рад — 23. 5 в Києві і 30. 5 в Москві.

В останньому часі відсвятковано в ССРСР день авіації (20. 6) і день морської флоту (25. 7). Обидва святкування мали багато ширший характер, ніж за попередніх років. День авіації був особливо виразною демонстрацією сили ССРСР в авіації. Тому ці дві річниці заслуговують на відзначення на сторінках нашого журналу.

Центром відзначення дня радянської авіації була парада на Тушинському аеродромі в Москві, якою командував маршал авіації Жигарьов. На параді були присутні члени пленуму ЦК партії і представники закордонних військових місій. Цікавою рисою паради був перелет літаків з прапорами: перші три з прапорами авіації та авіаційного клубу ДОСААФ-у і з погруддями Леніна-Сталіна, а за ними — 16 літаків з прапорами республік, чим підкреслено, що ССРСР не одноціла держава, а «союз держав». Не будемо тут зупинятися над тим, чи це потрібно було для закордонної, чи для внутрішньої пропаганди, лише ствердимо, що таке підкреслення зроблено вперше.

Під час демонстрації радянського авіаційного флоту, крім учбових літаків, показано майже всі типи модерних реактивних літаків, на які вже майже закінчено перестановку повітряного озброєння військових сил ССРСР. Як стверджують експерти Заходу, на параді був також продемонстрований модерний тип бомбардувальника далекого радіусу, про існування якого досі не було відомо. Це «відкриття» викликало особливу тривогу західної преси, бо ці літаки уможливають атакування тих далеких цілей, які досі були для радянського авіаційного флоту недосяжні.

В програму паради входили також парашутний десант і скинення десанту при допомозі гелікоптерів. В обох випадках десанти зразу перетворювалися в моторизовану піхоту, здатну з місяця атакувати противника. Треба ствердити, що скинення десанту на тилах противника має широке застосування в теперішній радянській те-

орії ведення війни і відповідно до цього опрацьовано програми вишколів радянської армії. Як бачимо, радянський уряд уважав за доцільне продемонструвати на авіаційній параді також і це, і москвська «Правда» в своїй передовій з притиском підкреслює, що цей рід зброї буде ежитий проти кожного «агресора».

До офіційних точок програми дня авіації ще належало урочисте засідання напередодні паради в московському парку ім. Горького, зорганізоване міністерством оборони, і прийняття чужоземних військових аташе, уряджене після паради начальником штабу воєнно-повітряних сил генполк Руденком. В прийнятті взяли участь старшини, учасники паради, що цікавим чужинцям мали ще дати «ширші дані» від себе. Повітряні паради, хоч меншого розміру, відбулися ще в деяких столицях республік і містах ССРСР, голововно в міст, осідку воєнних округ. Радянська преса і всі засоби радянської пропаганди впродовж тижня присвячували дуже багато уваги справі радянського авіаційного флоту. Ішлося голововно про те, щоб перекопати власних громадян, що ССРСР є могутній і «непокобелений».

День морської флоту відмічено значно скромніше, але все ж шумливіше, ніж за минулих років. Властиво ССРСР не являє собою якоїсь важливої потуги на морях і до цього радянська воєнна доктрина навіть не змагає. Все ж таки ССРСР значно скріпився на морі після II світової війни. Розвиток морської зброї ССРСР пішов у першу чергу в напрямі будовання підводних човнів, що можуть робити не тільки «диверсію» на морях, але й обстрілювати ракетною чи й атомовою зброєю міста по тому боці океанів. Принаймні так їх оцінюють експерти. Але при сьогоднішніх засобах оборони і беруть до уваги морські традиції і успіхи в морській війні Росії, а відтак ССРСР, навряд чи цей рід зброї буде поважно загрозовою для противника. Більшого значення не надає своїм морським силам навіть радянська пропаганда. Ювілейна передова «Правди» від 25. 7. стверджує тільки заслуги радянської флоту в обороні побережжя — самозрозуміло, що не згадується про те, що противник і не пробував висаджувати від моря якогось десанту; вже не говоримо про те, що радянська флоту являла б собою просто нуль у боротьбі з так добре підготовленими десантами, які мали місце в останній світової війні в Італії і Франції. «Правда» хвалиться тільки «революційністю» моряків за часів царської Росії і їх «доблестю» в час революції, а основний тон статті капіталізує пропаганду «миру». Отже виходить, що мілітаристичну пропаганду можна назвати пропагандою миру, і, на жаль, є люди, що недобачають абсурду такого твердження.

Самі морські паради почалися, як звичайно, «народними гуляннями» і

митингами в Москві ще напередодні дня флоту — 24. 7. Основна парада відбулася в Ленінграді, де парадом приймав головнокомандувач воєнно-морськими силами ССРСР адмірал флоту Н. Г. Кузнецов; в Севастополі парадом приймав командувач чорноморською флотом адмірал С. Г. Горшков; в Талліні — командувач Балтійською флотом адмірал Н. М. Харламов; в Мурманську — командувач північною флотом адмірал А. Т. Чабаненко і в Севастополі — командувач тихоокеанською флотом. Найбільш імпозантно була парада в Ленінграді, де показали все, що мали, тобто всі роди воєнних кораблів.

На парадах в дуже широких розмірах продемонстровано діяльність чи радше успіхи спортивно-підготовчих клубів ДОСААФ-у в ділянках авіації і водного спорту. Ця організація, згідно з інтенцією радянського уряду, поставила собі завдання: підготувати молодь і популяризація справи авіації та мореплавання. Її діяльності в даному випадку не можна легковажити. Радянський уряд урахував недомагання в другій світової війні щодо вишколу пілотів та моряків, що було причиною поразки не раз набагато численніших радянських авіаційних чи морських з'єднань, і рішив це слабе місце направити. ДОСААФ має не тільки плекати зацікавлення до авіації і мореплавання серед молоді, але також підготувати численні кадри з аматорів цих ділянок спорту і, що є головним, знайти справжніх кандидатів на моряків та авіаційників.

Проведені паради підтверджують, що в рамках ДОСААФ-у члени дістають таки доволі широкий авіаційний вишкіл або досить ґрунтовну підготовку в плаванні, їзді вітрильником чи весловим човном тощо. Зв'язані з святами змагання і паради членів ДОСААФ-у вказують, що ці організації доволі масові.

Є. Ш.

БУДОВА РАДЯНСЬКИХ ТАНКІВ В РАДЯНСЬКІЙ ЗОНІ НІМЕЧЧИНИ

Вже від літа 1950 р. в Кірхмізері (Східна Німеччина) почали будувати радянські танки типу «Т 34» і «Сталін». Цей завод танків урухомила радянська польова частина ч. 48 819. Працюють тут на три зміни — як радянський персонал, так і німецькі робітники. Німців-інженерів тут до праці не допускають, керує виробництвом посиленний інженерно-офіцерський корпус в складі коло 1 000 осіб. Для них збудовано продовж 12 тижнів 4 мешканеві бльоки, в кожному по 330 мешкань.

С. Д.

7 500 РАДЯНСЬКИХ ЛІТАКІВ ПРОТИ 2 400 АМЕРИКАНСЬКИХ НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ

Головний командувач американськими повітряними силами на Далекому Сході подав до відома, що ССРСР і червоний Китай посідають на Далекому Сході 7 500 бойових літаків, тоді як по американській стороні знаходиться всього 2 400 машин. Щонайменше 13 радянських майданів у Північній Кореї є заповнені реактивними винищувачами.

Р. Гасцький (Німеччина)

Доцільність організації цивільної оборони перед атомовою зброєю

В парі з швидким прогресом розвою атомової зброї, цілі штаби науковців і військовиків задумуються над способами охорони цивільного населення перед дією цієї, такої нищівної зброї. Досвіди з останньої війни вказують на те, що цивільна оборона, щоб була успішною, мусить бути заздалегідь організована і плянована. Там, де така оборона була вже за часів миру (напр. у Великобританії і Німеччині), жертви навіть при масових атаках на міста були меншими, ніж у тих країнах, де не рахувалися з можливістю атак на міста (приклад: Японія). Говоримо про такі «невинні» в порівнянні з сьогоднішньою атомовою і водневою зброєю, звичайні експлозивні бомби та інші, вживані в другій світовій війні.

Але атомова зброя є не одиноким страхіттям, яке непокоїть сучасне суспільство. Як загроза все ще існує можливість вжиття хемічних та бактеріологічних засобів. Ці останні ані трохи не є менше небезпечними за атомову чи водневу бомби. Час між двома світовими війнами використовувався всіма державами на те, щоб приготувати вжити вперше за першої світової війни газів і в неменшій мірі підготувати свої армії та цивільне населення до охорони перед нищівною акцією газів. Мимоволі насувається питання, чи не може бути так само в майбутній війні, якщо колинебудь до неї дійде? Оптимісти є схильні легковажити спроби підготування до такого роду оборони. Можливо, що до деякої міри ці надії оправдані, але ніде в історії не находимо прикладів на те, щоб ворог в уживанні середників знищення керувався чим іншим, як мілітарною konieczністю. При атомовій, хемічній та бактеріологічній зброї можна ще враховувати страх ворога перед відплатними акціями. Але це не відстрашить ворога, якщо він буде пев-

ним, що відплатні акції завдадуть йому менше шкоди, ніж його противникові.

Носієм атак на цивільне населення є повітряна фльота та ракетні стрільна на типу німецького V-1 і V-2. Вони є майже одинокими (якщо не враховувати інших способів, як атомова артилерія, диверсійні дії і т. д.), що можуть донести ці зброї до цілі далеко в запілля і тим знищити найчутливіші життєві ворожі центри. При цьому, очевидно, зазнає втрат і цивільне населення.

В дальшому спинимось над дією і застосуванням атомової і водневої бомб, поміняючи їх конструкцію, про що було вже писане на сторінках «Вістей».

Вибухова сила атомової бомби

Про величину, конструкцію та технічні дані атомової бомби ніде ніколи не писалося, але з опублікованого про атомові вибухи можна виробити собі деяке поняття про ці бомби. Те саме стосується і до водневої бомби, тільки в далеко меншій мірі, бо її не вжито ще на полі бою і дані про неї якщо і публікуються, то дуже обережно. Все таки на підставі двох ужитих в Японії бомб можна приблизно переконатися про нищівну їх силу.

Бомби, скинуті на Гірошіму і Нагасакі, мали нищівну силу, яка дорівнювала такій же 20.000 тонн тринітро-толуолу. З цього, на підставі даних, що лиш 0,1% розціплюваного матеріалу перетворюється в енергію, можна припускати, щоб бомби, вжиті в другій світовій війні, мали в собі «вибухового» матеріалу по 1 тонні U 235 і Pu 239, себто важили без інших приладів і опанцерення по 2 тонни. Обі розціплювані матерії мусіли бути відділені одна від одної і шойно при розриві допроваджені до

стику ракетним приладом. Припускають, що вони мали форми півкуль із нерівною (зазубленою) поверхнею стику. Тому, що обі бомби вибухли на висоті коло 500 до 650 м, припускають, що вони мали або радаровий, або часовий запал.

Розпад мас урону і плутону в атомовій бомбі визволяє колосальні маси енергії. Це все відбувається в безконечно малій частині секунди. Температура в центрі бомби підноситься до 1.000.000 ° C, а тиск — до соток тисяч атмосфер. З огляду на таку високу температуру електромагнетні хвилі мають дуже велику довжину, починаючи від ультра-коротких (тепло) до гамма-проміння (у проміння Рентгена) і нейтронів. Тому місце вибуху виглядає в перших дробах секунди як вогненна куля, далеко ясніша від сонця. Ця куля скоро розширюється, і по 1 сек. вона вже має вимір коло 300 м, а хвиля тиску розширюється ще скоріше і по 10 сек. перебігає віддалі 4.000 м. (головний ефект вибуху тоді вже закінчується). В наслідок підвищення температури витворюються хмари, які підносяться на висоту коло 17 км, а згодом опускаються у формі опадів. Цей «дощ» є небезпечний тим, що він може бути у випадку наземного вибуху близько поверхні землі, згл. води, теж радіоактивним.

Наслідки вибуху атомової бомби

Хвиля тиску. Як і в бомбах експлозивних, ця хвиля ділиться на два типи — надтиснення і вакуум, які разом дають в ефекті найважливіший компонент руйнування. Ця хвиля тиску в обох стадіях є причиною найбільшого матеріального знищення. Ступінь пошкодження, тиск, скорість вітру і час тривання відносно до віддалі від точки «зеро» вибуху атомової бомби найкраще бачимо на нижче поданій таблиці:

Пошкодження від тиску при вибуху атомової бомби в повітрі

Скорість вітру в км / год.	Час тривання в сек.	Надтиск в атм.	Віддалі в метрах	Пошкодження
80	1,25	0,1	3600	Легке пошкодження рам і дверей, невелике пошкодження тинку, побиття всіх вікон.
95	1,23	0,11	3300	Звуглення дерев'яних стовпів від блиску. Пошкодження дахів і стін у домах із сталеву конструкцією.
110	1,20	0,14	3000	Частинне знищення будівель, знищення слабших домів, пожежі, самочинне запалення палих матеріалів від блиску.
125	1,15	0,16	2700	Сильне пошкодження тинку. Середні пошкодження в терені.
160	1,12	0,19	2400	Сильне пошкодження домів, важке — вікон і дзерей, бляшані дахи погнуті від спеки вибуху.
200	1,06	0,24	2100	Пошкодження структури багатоповерхових домів.
250	0,98	0,35	1800	Сильні пошкодження в терені, також сильні пошкодження домів з сталеву конструкцією, стіни товщ. 25 см тріскають.
320	0,90	0,5	1500	Багатоповерхові будинки цілковито знищені. Стіни товщ. 30 см (цегла) тріскають.
430	0,77	0,65	1200	Залізобетонові димарі перевернені, черепиця стоплена, стіни товщиною 45 см цілком знищені.
510	0,62	1,09	900	Комплетне знищення всіх будинків, крім залізобетон. протиземлетрусних.
880	0,45	1,63	600	Цілковите знищення всіх будинків.
1280	0,37	2,45	300	Сталеві плити мосту пересунені і перекошені.

0 Вибух у повітрі атомової бомби.

Наслідки спеки при вибуху атомової бомби. При вибуху атомової бомби визволяється значно більше тепла, ніж при вибуху експлозивної звичайної бомби. Оцінюють, що з загальної визволеної енергії одна третина стає тепловою енергією (це є приблизно шість білльйонів сімсот тисяч мільярдів калорій). Через це навкруги вибуху атомової бомби створюється дуже висока температура, наслідком якої є пожежі, а в випадку людей і тварин — попарення. Поранення можуть бути не тільки від спеки, але також і від блиску.

Поранення від блиску заобсервовано до віддалі 2,5 км від місця вибуху бомби (точки «зеро»). Ці попарення є тільки на місцях, виставлених на діяння «блиску» в час вибуху, і вже навіть одяг охороняє від того роду попарень. При цьому кілька верств одягу є вже достатньою охороною, і то тим більше, чим одяг є вільніший, а між поодинокими верствами є верстви повітря. Попарення від спеки є наслідком вторинних вогнів, посталих від спеки вибуху і з цим зв'язані причини.

Пожежі від вибуху атомової бомби занотовано в Японії до віддалі 3 км. Але від самої спеки пожежі спалахували в момент вибуху на терені радіусом від 1,3 км до 1,8 км.

Наслідки нуклеарного промінювання

Третьою формою звільнення атомовим вибухом енергії є промінювання з високою фреквенцією, нуклеарне промінювання, яке складається з проміння гама, нейтронів, частинок бета (електронів) і в малій мірі частинок альфа.

Найбільш шкідливими і небезпечними є проміння гама, які є нічим іншим, як промінюванням Рентгена, з яким у щоденному житті зустрічаємося в медицині. Інше проміння на більшу віддалі є нешкідливим. Проміння гама становлять 3% всієї енергії, визволеної атомовим вибухом, але лиш 1% доходить на більшу віддалі. До них треба ще додати і те проміння гама, яке постає пізніше з частинок розпаду самої атомової бомби. Це проміння в сто разів збільшує початкове промінювання.

Промені гама глибоко пенетрують в людську і звіринну тканину, спричиняють іонізацію атомів і через це розклад хемічних сполук. Розклад молекул матерії в живих організмах змінює характер важливих сполук у клітинах і спричиняє фізіологічні пошкодження, які можуть у свою чергу спричинити смерть.

Смертельна доза проміння гама сягає в звичайній атомовій бомбі до 1.400 м. від центру вибуху. Небезпечною зоною є зона до 2.700 м. від центру бомби.

Проти промінювання можна дуже легко охоронитися заслонами. Певні важкі матеріали мають ту властивість, що не пропускають атомового промінювання. Чим важча матерія, тим краще вона хоронить перед промінюванням. І так уже 7,5 см оліва (Рв) охороняє перед найсильнішим промінюванням, тоді як при тим самим промінюванні треба шару землі аж 90 см товщиною.

Нейтрони, визволені атомовою експлозією, є смертельні до віддалі 800

м., де і так практично є цілковите знищення. Вони пенетрують далеко слабше, як проміння гама, і тому не являють собою додаткової небезпеки.

Крім цього, терен, на якому був вибух, є ще деякий час радіоактивним і являє собою для людей, наражених довгий час на промінювання, деяку небезпеку.

Психологічні наслідки вибуху атомової бомби

Крім знищень життя і матеріялу, атомової бомба має страшний деморалізуючий вплив на цивільне населення. Досліди в Гірошімі і Нагасакі показали, що населення на якийсь час було цілковито стероризоване і в стані паніки. Ця паніка була одною з найбільших перепон при рятувничих акціях відразу ж по бомбардуванні. Населення опанувала попросту гістерія, все старалося втікати з міста і шукати безпеки, приміщення і харчів. Ця паніка була тим більшою, що населення чулося до часу бомблення безпечним і не сподівалося того роду атаки.

Воднева бомба

Про неї маємо ще менше даних, ніж про атомову бомбу, бо її випробовувано лиш на полях дослідів і не публіковано про неї навіть приблизних даних. Припускається, що вона має бути в 1.000 разів сильнішою за атомову бомбу, скинену в Японії під час другої світової війни. Треба теж пам'ятати, що й сила атомової бомби від того часу, в наслідок дальших удосконалень, стала теж більшою, ніж сила бомб, скинутих в Японії.

В статті «Воднева бомба» в «Сасен-тіфік Емерікен» з квітня 1950 р. д-р Ганс Бете так конклюдує про нищівні наслідки атомової бомби: «Якщо прийняти, що енергія, визволена водневою бомбою, є в 1.000 разів більша за енергію атомової бомби, то радіус знищення буде в 10 разів більший, ніж такий при атомовій бомбі. Радіус сильного знищення в Гірошімі вивозив коло одної англ. милі (1.600 м), радіус цілковитого знищення при вибуху водневої бомби буде мати коло 10 англ. миль (16 км)... Попарення, і то смертельні, будуть аж до віддалі 20 англ. миль (32 км). Крім цього, радіоактивність буде без порівняння сильнішою і опірнішою.

Під час недавніх досвідів на Тихому океані дуже строго обчислена контроля висмикнулася проте з рук американських учених, а вислідом було пошкодження радіоактивним дощем японських рибалок, віддалених від поля досвіду на сотки кілометрів.

Охорона перед атомою зброєю

Вище вказано було на наслідки, які викликає вибух атомової бомби. Їх можна поділити на три головні: тиск, спека і нуклеарне промінювання. При обговорюванні засобів охорони перед атомовим вибухом ці три компоненти мусять бути розглянуті, і то як в індивідуальній, так і в колективній охороні.

Перші два компоненти наслідків вибуху атомової бомби мають дію, де що подібну до дії звичайної високоексплозивної бомби — з тією хіба різницею, що вони є далеко інтенсивнішими і мають далеко ширший радіус дії.

Оборона цивільного населення перед атомовою бомбою є в першій мірі індивідуальною охороною, а щойно потім колективною. Ві кожного громадянина вимагатиметься, щоб він знав, як має заховуватися під час атаки атомовими бомбами на його місто. Він мусить в першу чергу охоронити себе так, щоб не стати жертвою цієї атаки.

В дальшому спинимося над способами охорони перед поодинокими компонентами вибуху, згл. наслідками вибуху атомової бомби.

Індивідуальна охорона перед тиском вибуху: тиск вибуху близько центру доходить (в віддалі 300 м) майже до 3 атм. надтиску. Смерть спричиняє вже 2,37 атм. надтиску, отже неохоронені особи в цій віддалі гинуть уже від самого тиску. В цій віддалі можна охоронитися тільки у сховах, забезпечених перед таким надтиском. З віддаллю тиск слабше і перестає бути загрозливим для життя. Від тиску однак розсипаються будинки, а відламки часто спричиняють різного роду поранення. Завданням поодиноких людей є власне хоронити себе перед відламками і цеглою руйнованих домів.

Колективним засобом оборони може бути хіба що вчасна евакуація та переселення людей в безпечні місця.

Далі — уряди рекомендують будувати сховища, які вдержали б тиск на віддалі 800 м. від точки zero при вибуху бомби на висоті 600 м. Це мусіли б бути так сильні сховища, які вдержали б вибух високо-експлозивної бомби вагою 250 кг у віддалі 20 м. Це означає, що сховища проти атомової бомби (звичайної) мусять бути у вісім разів сильніші від звичайних.

Найкращими сховищами проти атомової бомби є підземні, глибокі печери. Вони цілком охоронюють перед усіма компонентами вибуху атомової бомби. Тому саме всі урядові установи Вашингтону мають тепер сховища глибоко під землею. Такі самі напрямні має індустрія, і вже тепер важливу для мілітарних цілей індустрію стараються примістити в безпечних від атомової і водневої бомби сховищах.

В зв'язку з дією атомової бомби особливо при підземному вибуху, виникає потреба будувати іншого типу будинки. Дія такої бомби є подібною до дії землетрусу, отже доми повинні бути відпорні на таке діяння. Також всі інсталяції (електричні, газові і т. д.) мусіли б бути відпорними на ці дії.

Сховища проти атомової бомби мусіли б бути ще вивінувані подібно до протигазових сховищ, — з огляду на радіоактивність по вибуху атомової чи водневої бомб.

Охорона перед спекою. Другим, дуже небезпечним ефектом атомової бомби, є температура і її наслідки. Тут маємо до діла з двома окремими компонентами. Першим є наслідки від блиску з хвилину вибуху, а далі температура по вибуху і в зв'язку з цим виниклі пожежі. Від блиску люди, виставлені на його дію, зазнають попарень, а також сліпнуть або щонайменше втрачають зір на якийсь час. Охороною проти цього є вже найменша заслона навіть руками. На попарення є нараженими відкриті частини тіла. Тому людей інструктують, де можна заховатися від

безпосередньої дії блиску. Рівно як не сміють бути виставлені на дію всі легкозапальні матеріали.

В зв'язку з виникаючими від спеки пожежами, важливим є завжди мати відповідний запас води. Всі засоби безпеки, обов'язуючі в протиповітряній звичайній обороні, застосовуються і тут.

Охорона перед радіоактивним промінням. Тут масою до діла з первинною радіоактивністю, головню з гама, і з вторинною. Найкращою індивідуальною охороною є захист за заслоною. При несподіваній атаці найкраще заховатися навіть за найменшою заслоною і не звертатися лицем до вибуху. Особи в домах повинні зайняти сховище, не наражуючися на пряме проміння. Тут є охороною також одяг. При вторинній радіоактивності спеціальну увагу треба присвятити предметам, які можуть бути радіоактивні. Всі предмети і терен досліджуються спеціальними приладами (лічильниками Гайгера) на радіоактивність. Спеціальна увага присвячується відрадіоактивізуванню предметів, яке до деякої міри нагадує відгазування заражених газом предметів.

*

Хоч охорона перед атомовою і водневою зброєю дуже тяжка, а проте є конечна. Становище, яке не так давно зайняли до цивільної оборони Ковентрі в Великобританії, мовляв, при сьогоднішньому розвої атомової зброї взагалі ніяка оборона не може мати виглядів, є цілковито безвідповідальною. При такому ставленні справи спустошення, навіть при найменшій атаці, було б катастрофальне. На всі випадки кожне суспільство завжди мусить бути підготоване і сміливо ставити опір нападам. Тоді зменшується і імовірність ужиття так страшної зброї, якими є атомова й воднева бомби. Ворог завжди живе зброї, яка для нього принесе якнайбільший ефект. Може саме тому в другій світовій війні і не вжито газів, що кожна країна в час між двома світовими війнами добре підготувилася на цей випадок. Мабуть, ворожі сторони прийшли до закінчення, що успіхи при вжитті газів були б мінімальні, а через це воно не оплачувалося.

Сьогодні атомова і воднева бомби, може, тому є такі страшні, що проти них не винайдено відповідних середників оборони. Можливо, що так само страшним виглядало вжиття стрільного пороху кілька сторіч тому. Все такі, атомова енергія являє собою щось нове, і ми стоїмо, мабуть, на порозі нової ери.

Джерела:

Augustin M. Prentiss, Ph. D. Brigadier General, United States Army: «**Civil Defense in Modern War**». — A text on protection of the civil population against A. B. C. warfare (Atomic — Bacterial — Chemical) McGraw-Hill Book Company, Inc. — New York, London and Toronto.

Home Office Civil Defense Technical School: «**Atomic Warfare — Elementary Theory**», The Hawkhill, Easingwold, England, 1949.

Журнали: «Life», «Newsweek», «Time», «Infantry Journal».

З КНИЖОК І ПРЕСИ

«**SOLDIERS AND SOLDIERING**» by Field Marshal Earl Wavell. 174 pp. New York: The British Book Center.

Польовий маршал Ерл Вейвел. «Вояки і військова служба». 174 стор., Нью-Йорк, Британський книжковий центр.

Польовий маршал Ерл Вейвел 1950 увійшов до історії не тільки як стратег і один із перших британських генералів, який уже перед другою світовою війною вмів належно оцінити значення рухомої танкової війни і здобути перемогу над переважаючими силами італійців в 1940-41 рр., але також як майстер пера і чи не один із найплідніших письменників серед британських генералів. Хоч останньо всі славні державні мужі, а за ними і полководці, пробують писати, але їхні писання є характеру споминів або теорій.

Польовий маршал Вейвел написав 7 чи 8 книжок, серед яких знайдемо такі, вже сьогодні слова: «Генерали і генеральство», «Олденбі: Студія величчии» і «Вояки і військова служба». Цікаво, що одною з книжок покійного маршала була антологія англійської поезії п. н. «Квіти інших людей».

З книжки «Вояки і військова служба» можемо достатньо побачити і оцінити якості покійного польового маршала як вояка і полководця. В цій книжці найдемо багато цінних думок, влетених поміж звичайними, як здається, легко написаними речами. Книжка є прикметна тим, що її може читати з приємністю кожний, почавши від гімназистки, а кінчаючи на бабусі, не говоривши вже про юнака, що може колись носитиме якийсь військовий однострій.

Книжку диктував сл. п. польовий маршал у головній квартирі, в час, коли він керував операціями проти переважаючого ворога. Тому не диво, що автор заторкує такі важливі теми: «Хитрощі і воєнне мистецтво», «Співпраця союзників», «Нічні атаки». Характеристичною рисою Вейвела є те, що його особа майже ніколи не висувається на перший план. Він скромний, як звичайно водиться в дійсно великих людей, він остається незнаним вояком. Його недоліком є те, що він рідко коли висловлює **своє** думку. Він радше покликається на інших, немов би він сам не мав що сказати. Він стає поверховним, коли починає філософувати на теми команди і керування операціями.

Вейвел починає свою книжку розділом «Добрий вояк», кажучи: «Хоч я відвідував мої частини так часто, як тільки було можливо, однак, на мій превеликий жаль і з втраченою для мене, я за тих років мав більше особистих зв'язків із генералами, ніж з вояками»... Генерал-майор Дж. Ф. К. в книжці «Генеральство, його хвороби і ліки» пише: «Якщо генерал стало живе поза ментальністю вояків, тоді, хоч він може виявляти велику моральну відвагу в децизіях, він не буде проте мати ясного образу і рідко коли буде відчувати настрої, які панують серед його вояків, бо він не переживає тих самих небезпек, що його вояки». На жаль, сьогодні більше генералів «хворує» саме на такі

недоліки. Це до деякої міри стосується і до провідних людей у політичному житті. Але можна б повторити за Фрідріхом Великим: «Яка користь із досвіду, якщо його не використовуються».

П. С.

«**FROM THE DANUBE TO THE YALU**» by Gen. Mark Clark, U. S. Army, Retired, Illustrated. 369 pp. New York: Harper and Bros.

Ген. Марк Клерк, ген. армії США у відставці, «Від Дунаю до Ялу». Ілюстрована. 369 стор., Нью-Йорк, в-цтво «Harper and Bros».

Поміж багатьома зидатними американськими генералами маркантною постаттю є генерал Марк Клерк, який минулого року закінчив 40 літ своєї військової служби і став президентом військового коледжу «Сітадель» у Південній Кароліні. Він служив своєї країні як вояк і дипломат. В останній війні він був, між іншими, головкомандувачем в Італії, а згодом — високим комісарем в Австрії, переговорював безуспішно з більшовиками і прийшов до висновку, що більшовики не респектують в світі нічого, крім сили.

Ця його книжка — друга з черги. Першою була «**Calculated risk**» — «Вкалькульований ризик». В цій книжці він безпощадно висвітлює перфідію більшовиків і чітким, вояцьким стилем описує свої досвіди під час і після II світової війни. Ген. Клерк перший звернув увагу своєму урядові про методи «репатріяції» «Ділі» більшовиками і, де тільки міг, поборював її.

Він мав завдання від свого уряду переговорювати з північними корейцями і китаїцями, щоб заключити перемир'я в Кореї. І хоч як він відкидав в душі ці переговори, він все таки довів їх до кінця. В своїй книжці Клерк називає корейську війну «незакінченим ділом» і вважає, що цю війну можна б було закінчити і виграти, сконцентрувавши більше сухопутних, морських та повітряних сил і бомбардуючи червоні бази в Китаї і Манджурії. Все таки Клерк вважає корейське перемир'я корисним, якщо взяти під увагу, що американцям бракувало волі виграти війну.

Конклюдзі і рекомендації ген. Клерка, військовика з досвідом у гарячій і холодній війнах, хоч і не вносять багато нового, все таки є важливими. Американці повинні збільшити свою технічну перевагу над комуністам, ввести в армії строгий піхотинський вишкіл, вилімінувати з армії всі люксуси, у випадку загальної війни притягнути до військової служби в запілля американських жінок, створити Організацію Тихоокеанського Пакту на вірець ОПАП-у (Північно-Атлантійського Пакту), відтягнути американські війська з Кореї до далекосхідних баз на Окінаві та інших, вдержувати сильні морські і повітряні сили на Далекому Сході і створити японську та в'єтнамську армії. Клерк пише, що, підписуючи корейське перемир'я, він був певний, що на цьому боротьба проти комуністів не закінчилась і що знову доведеться з ними тут чи деінде боротися.

З. П.

Кожному слово

Вельмишановний Пане Редакторе!

Хочу поділитися з читачами «Вістей» моїми скромними думками з приводу статті п. Л. Рихтицького «Орлів ворони не заступлять», що була надрукована в «Вістях», ч. 5-6 за 1954 р. Це буде одночасно і відповідь авторіві статті.

Не від речі буде сказати, що теоретично вже сама приналежність до 1 УД мала бути мірилом позитивної вартости даного громадянина, бо туди попадала переважно молодь, що добровільно брала на себе тягар оборони своєї батьківщини. Молоді люди, що йшли до Дивізії в період перед брідською катастрофою, були свідомі своїх завдань, їх зголошення до військової служби було вислідом завершеного формування їх душі та характерів і їх особливих патріотичних почувань до свого народу. Вони принесли до Дивізії українські серця, яких навіть таким «знаменитим» виховникам, що ними були німецькі партійні фельдвелі, не вдалось перетворити.

Крім українських сердець (духово здорових одиниць), що живо бились під зненавидженими німецькими уніформами, в Дивізії не було нічого українського, нічого, що могло б дати виховний напрям у нашому патріотичному дусі.

Години, призначені для світоглядного навчання, яке мало на меті внести в українські душі націонал-соціалістичну отруту, використовували наші молоді старшини для того, щоб крадькома, в більше чи менше вмілий спосіб, в міру особистих спроможностей передали стрільцям значня рідної історії і любови до свого народу.

Того роду молоді люди, що жили ідеєю визволення батьківщини, вже прийшли до Дивізії готовими воїнами-лицарями, де вони потребували тільки набути технічне знання, знання зброї і засвоїти нову тактику воювання. Вони залишились такими й поза військовою службою і в громадському житті змагають мирними і чесними засобами до осягнення свого ідеалу. Ті з них, що у висліді боїв стали інвалідами, приймають свій стан як призначення долі і з вдячності за виявлювану їм допомогу з боку громадянства подвоюють свої зусилля, щоб бути для свого середовища пожитком, а не виключно тягарем. Ті, що були дисциплінованими вояками в маршових колонах чи стрілецьких лавах, є взірцевими громадянами в цивільному житті. Своєю колишню військовою службою вони вважають звичайною повинністю громадянина, що його кожний патріот обов'язаний віддати. Вони кожнокчасно готові на ще більші діла і жертви, коли цього вимагатиме потреба.

Однак цих критеріїв не можна прикласти до всіх колишніх вояків Дивізії. У згаданій формації був ще інший рід вояків. Це був тип нашого «вояка Швейка», що рекрутувався з «кукурудзяників», «контингентівців» та інших спекулянтів, якими поповнено Дивізію після того, як під

Бродами полягло або пропало близько 75% її персонального складу, добровольців, квіту нації. Назва «кукурудзяників» прикріпилась до цих вояків тому, що їх німецькі частини самовільно мобілізували, витягаючи їх із різних кривок («з кукурудзи»), і прилучали до своїх відділів як помічні сили або відтранспортовували до «Гаймат-Дивізії — Галичина» для поповнення. Це був пролетарський, часто ледачий елемент села, що його наші старости радо збувались, відлаючи його як контингент до Німеччини на роботу. Там, у висліді різних конфліктів з працедавцями або органами місцевої влади, вони опинялись за дрютами або в різний спосіб прихитрялись потрапити до Дивізії. Серед справжніх воїнів нашої Дивізії вони становили такий контраст, як бур'ян серед квітів. Далше, до того другого роду «вояків» можна ще зачислити авантюристів або спекулянтів, що з різних причин шукали або були змушені шукати пристановища в нашій Дивізії. Бувало, що дехто з вичислених перевиховувався, але назагал вони залишилися негативним елементом.

Вони ненавиділи військовий лад і порядок, де тільки могли, вилонювалися з дисципліни, ширили незадоволення, в наступі були останні, при відвороті — перші. Вони давали дезертирів, що наживались чужим добром і трудом. Приловлені на гарячих вчинках, вони попадали під польовий суд, який мав звичайно для таких один вимір кари — розстріл.

В цивільному житті вони є знані як паскарі, політичні кон'юктуристи, паразити на громадському організмі. Це ті гуляйпільські «ході», що часто міняють свої переконання, яких легко можна заманити до повнішого коритця. Вони, де тільки можуть, чваняться «геройськими» вчинками свого військового життя і жирують на патріотичних почуваннях своїх земляків. Отримані ними в час перебування в Дивізії, часто навіть не в бою пошкодження на тілі вони вважають за тривку легітимацію, що мала б уповноважувати їх бути до смерти предметом особливого гіклування убогої еміграційної спільноти, з якою, до речі, деяких з них лучать надто лябильні вузли. Вони, мовляв, найбільше страждали за загальну справу і раді прислухатися висловам признання про їх заслуги. Вони і їх діти, в разі потреби, перші запропонують знову свої послуги.

Отже для чого — запитую п. Л. Рихтицького — штурчно створювати сприятливу для того роду людей атмосферу, говорячи про «перманентних вояків»? Не годиться назвою вояк прикривати свою убогу невоїнську наготу. Залишимо для наших Швейків чванитись назвою вояків хоч у цивільних умовах, коли ними вони не могли бути в військовому житті.

У своїй статті п. Л. Рихтицький говорить, що «у внутрішній українській політиці заіснували нещодавно далекодучі зміни». Гадаю, що уважні читачі «Вістей» цього пасусу не поминули і знають (зрештою не тяжко

додуматись), що автор мав на думці внутрішню «бандерівську» політику. Якщо хтось нею і цікавиться, то хіба сам п. Л. Рихтицький, який особисто на тих «далекодучих» змінах потерпів. Видно, що молодий автор був поміж згадуваними ним воронами не з найсильніших, якщо ті його виризли, і тепер він з почуттям жалю починає «пригадувати своїм політичним середовищам», щоб ті «призадумались» і прийняли його назад, бо в «недалекому майбутньому» такі орли, як п. Л. Рихтицький, ще «будуть їм потрібні», а тоді може й він сам уже не захоче «знайти з ними спільну мову».

Як — партійні порахунки Головна Управа Братства дозволяє зводити п. Л. Рихтицькому на сторінках «політичних» і «аполітичних» «Вістей»? Прошу Головну Управу про вяснення в цій справі.

Молодому авторові статті про Орлів і ворон можу порадити, щоб 1) «оздоровчу подвандчу акцію» почав він сам від себе; 2) щоб, завершивши цей важливий перший етап, він звернувся до тих численних, чорних чи темних кривків, кол. членів Дивізії, що беруть активну або навіть передову участь у гризні ворон, і, вживши свого авторитету, постарався приелнати їх до загальноукраїнської, а не вузькопартійної справи.

Лише після цього молодий автор, як кожний (не перманентний) всяк, матиме моральне право з'являти на політизованого Братства закликати «наших провідників і політиків до єднання».

II. Трач — США

ВІД РЕДАКЦІЇ

Ми помістили майже повністю листа нашого колеги п. П. Трача пропустивши тільки ті місця, в яких він атакує п. Л. Рихтицького в приватній площині. Робимо це тому, що, на нашу думку, сторінки «Вістей» не надаються для приватних порахунків і закидів.

Коли ж йдеться про закид кол. Трача під адресою Редакції мовляв, як це так, апартійні «Вісті» і партійні порахунки в поміщеній статті, стверджуємо, що закид позбавлений будь-якого узасаднення. Стаття п. Л. Рихтицького вільна від будь-яких партійних порахунків а заторкує, і слушно, невідраді прояви українського політичного життя й критикує його методи й засоби. Вони не є спрямовані на адресу якоїсь одної партії але, сповнені турботою за оздоровлення нашої політики, засуджують явища як такі.

Стоїмо на становищі, що така критика є потрібна і корисна. Редакція не вважає потрібним регламентувати інтерпретацію поодиноких статей, залишаючи це за критичним читачем. Очевидно, кожний читач має право розуміти висказані думки і погляди автора згідно свого уподобання, мати свою критичну думку і її на сторінках нашого журналу висловити.

В ніякому випадку не можна розцінювати статті п. Л. Рихтицького як «партійної» чи «олносторонньої». Такі тенденції не відповідали ані замірам автора, ані Редакції, як теж вони аж ніяк не проявляються в згаданій статті.

Р е д а к ц і я

Основоположники советської доктрини

(Закінчення з 23. стор.)

будована на комуністичних засадах і на революційному погляді на життє. Основні матеріальні засоби країни мусять бути розвинені а її індустрія поширена так, щоб розвій і видайність ЧА не натрапляли на обмеження чисто матеріального характеру. Щодо тих пунктів то погоджувалися тут усі без уваги на свої всякі інші розходження.

Непевність і розходження, такі характеристичні для советських військових справ в рр. 1918-24, пояснюються трьома чинниками. Поперше, вони були притаманні й самому хаосові революції, що дезорганізував усі кроки керівництва і кинув недосвідчених невійськовиків у становище великої відповідальності за ведення війни. Те, що Ленін, Троцький та інші зуміли стільки тут вчинити, варте уваги, бо ж особливості, що чинять з людини революційного агітатора, і особливості, що чинять з неї військового стратега, не мусять бути ті самі. Подруге, дискусія щодо військової політики велася абстрактними термінами, а не в речовому обсязі советської закордонної політики. Напр. учасникам ніраз не було вповні ясно, чи влада найперше повинна підтримати міжнародно революцію ачи закріпити досягнення комунізму в одній країні. Під час першої фази берестейських переговорів очевидним був план Леніна викликати європейську громадянську війну, але згодом політика мінялася від часу до часу і від випадку. То ж доки не було вирішене оце основне питання, то безцільно було дискутувати про такі питання, як от про вищість дефензиви над офензивою чи маневру й рухливості над позиціями й укріпленнями. Взаємовідношення зовнішньої й військової політики настільки важливе, що його повинна постійно мати перед очима кожна країна в світі; годі ж від большевиків було вимагати, щоб це вони були розуміли вже від самого початку свого панування. Пограте, багато з-поміж аргументів, що стосувалися військових справ, було тільки виразом окремих амбіцій, плащиком, який дуже скупенько прикривав основну боротьбу за керівництво партією й за владу. Ленін бо ще майже на два роки перед смертю (в січні 1924) важко захворів, а його стан все далі гіршав, то ж у ці роки вибір його наслідника виразно впливав на всяку політичну дискусію, на окремі погляди та на явну політику.

Захоплення влади Сталіном і його немилосердне викорінювання інаклюдців в комуністичних лавах привели й до роз'яснення оцих питань. Хоч він ніколи не заперечував міжнароднього характеру комуністичного руху, алеж загальний напрям його політики ставав усе далі націоналістичним. Воно майже певне, що в закордонній політиці йому була куди ближчою турбота про безпеку СССР, ніж донкіхотське бажання ширити революцію за кордон: частково це визначувалося розвитком подій поза СССР-ом, особливо ж ростом нацистської Німеччини й одвертим пляном Гітлера заволодіти советською територією. Були, правда, й відхилення від цього основного напрямку Сталі-

нової політики, але ж її найпотужніші сили були завжди доосередні.

У відрізненні від Леніна, Троцького й багатьох інших большевиків Сталін ніколи не проходив періоду вигнання на чужині; провадив заїлу боротьбу проти царського режиму від 1896 до 1917 рр. і на його ймення записано в революційному щоденнику чимале число арештів і заслань. Але його боротьба була підпільна й на домашньому полі і такою вона й залишилася. Він не інтелектуал ні надмірний теоретик, хоч і виявив жорстоку рішеність при стосовуванні в практиці марксистських засад такими, як їх сам розумів. Керуючи машиною компартії, виявив у політиці не абияке мистецтво, а ледве чи будь-коли тут існував ще того роду «реаліст». Залишаючися загадкою для решти світу, він на цілу генерацію визначив советську військову політику й підготував ЧА технічно й морально на великий змаг з Німеччиною 1941-45 рр.

Маршал Клим Ворошилов

Цілих 15 років від смерті Фрунзе 1925 р. Сталіновим головним представником у військових справах був маршал Клим Ворошилов, типовий революціонер старшої школи. Народжений у Луганську (в його честь переіменовано на Ворошиловград!) як син шахтаря, виростав у нужді й рано включився в підпільну боротьбу; до большевиків пристав 1917 р. і в часі Громадянської війни заприятинився зі Сталіном, особливо під час оборони Царицина. А що належав до найліпших противників Троцького і до видатних подвижників проти-троцькестської групи, то ж нічого дивуватися, що Сталін настановив його наркомом війни. Під ним ЧА стала однією з наймогутніших армій світу. Він вірив у дисципліну, ініціативу й професійну вправність більш ніж у теорію про ведення війни. Підтримував військову ділянку п'ятирічок і тут йому слід признати долю успіхів советської воєнної економіки. Він м. ін. провів децентралізацію індустрії, розбудову закритих фабрик і переміщення воєноважливих галузів на схід. Мабуть, через неуспіхи Фінляндської кампанії було його знято зі становища наркома війни в 1940 р. Завжди більш політик ніж військовик Ворошилов присвятився головню адміністративній праці. Як старий противник Тухачевського він ніколи не був схильний повірити йому якусь видатнішу функцію в справах ЧА і м. ін. та обставина призвела Тухачевського аж після 5-річного поневіряння на порівняно неважких становищах до назначення помічником наркома війни й начальником Генштабу ЧА. Тухачевський бо заініціював виучування військових питань і за його загальним керівництвом ЧА створила справді першорядну військовознавчу літературу. Тухачевський і Шапошников написали прекрасні студії про війну з Польщею; Шапошников опублікував 1927 р. працю про генеральний штаб («Армійський трест мізків»), Тріандафілов надрукував 1929 р. книжку «Характер і операції модерних армій»; 1937 р. почав виходити журнал «Военная мысль», де появи-

лися добрі статті зі стратегії й тактики. З уваги на розвиток подій та на все ширше упромисловлення СССР Тухачевський дещо змінив свої давніші погляди на советську стратегію. У вступі до бойового уставу з 1936 р. він, напр., відкинув теорію про якусь спеціальну спосібність советського бійця до маневру, а тимсамим і його особливу придатність для офензиви. «З цієї теорії не можна навчитися, як перевершувати вогневу міць сучасного противника, — писав. Були, напр., товариші, що твердили, нібито на вишкіл одиночного бійця ЧА можна витратити менш грошей, ніж на вишкіл вояка капіталістичної країни — різниця, яку вони пояснювали перевагою духа в бійців ЧА. Такий самообман у справжній війні може привести тільки до зайвих втрат і поважних заломань. Ця теорія не згоджується з кличем, що його поставив І. Ворошилов щодо військового навчання, а саме: вчитися перемагати «малою втратою крові».

Навіть признаючи, що міць оборони дуже зросла, все ж Тухачевський і далі вірив в офензиву як одиноку стратегію, що приносить перемгу; був добре обізнаний з закордонною військовою критикою, покликувався на де Голя як на «блисучого французького військового автора» і неприхильно висловлювався про дефензивну доктрину Л. Гарта. 1927 р. висловлював думку, що майбутня європейська війна буде і більших розмірів і вестиметься з більшою ще інтенсивністю ніж війна 1914-18 рр. «а охоплюватиме теж позиційну війну й акції виснажування противника. Але ціллію такі залишаться знищення ворожих сил та опанування підстав їх індустріальної потуги; а такі цілі дадуться осягнути єдино офензивою. В промові з січня 1935 р. висловлювався, що може найважливіше для армії це перевага в основних матеріальних добрах країни. «Нам треба людей, які спроможні в обличчі зовсім нової техніки (як от, напр., механізація) з блискавичною швидкістю змінити свої концепції... Важко бо відкинути кінноту й інші концепції Громадянської війни і правильно використати рухливість літаків та механізованих частин».

І Сталін, як виходить, був переконаний, що єдино офензива може принести перемогу; Г. Дж. Велсові в інтерв'ю казав: «Кому потрібний полководець, який не в стані зрозуміти, що противник не піддається — і що його треба зламати?» Враз з іншими кевірниками советських військових справ він здавав собі справу з того, що сама стратегія залишиться без значення, якщо її не підтримає повна мобілізація основних матеріальних і моральних дібр нації. Тому значення Сталінової ролі в советській воєнній доктрині не полягає в висуненні якихсь нових тактичних чи стратегічних теорій, але в його досягненнях у ділянці індустріалізації СССР, у підготовці всього населення (чоловіків, жінок і молоді) для індустріалізації й сучасної змеханізованої війни та в вихованні психологічної спадкоємності всього населення як цілоти. Сталін в ежим готовився до тотальної війни і то в розмірах, що їх ледве буть-хто за кордоном підозрівав.

(Далі буде)

КОМУНІКАТИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ

Краєва Управа Братства в Австралії

Не зважаючи на великі труднощі, на які натрапляє праця Братства в Австралії через велике розпорощення його членів і тисячокілометрові віддалі між поодинокими Станицями, по довгих трудах таки вдалося створити **Тимчасову Краєву Управу** на терені Австралії з тимчасовим осідком в Аделаїді.

До складу Тимчасової Краєвої Управи ввійшли: голова — д-р **Є. Бурчинський**, секретар — **М. Котис**, орг. референт — **Л. Білик**, фінансовий референт — **В. Серап**.

Тимчасова Краєва Управа діятиме до 25 грудня 1954 р. і підготує з'їзд членів Братства Австралії, який вибере сталу Краєву Управу.

Загальні збори Братства в Німеччині

Краєва Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА в Німеччині скликала на 31 липня 1954 р. чергові **загальні збори** членів Братства німецького терену.

Збори відбулися в приміщенні УС-ХС, Мюнхен, Дахауерштр. 9/II і пройшли в дуже діловій атмосфері. Заслухавши звіти уступаючої Краєвої Управи і Контрольної Комісії, збори одногослосно уділили уступаючій управі абсолюторію. Назагал із звітів дотеперішніх керівних чинників Братства в Німеччині не можна було набрати враження, що діяльність дотеперішньої управи і взагалі життя Братства на німецькому терені позначалися більшою активністю. В першому випадку на перешкоді стали часті зміни в складі управи, спричинені емігруванням її членів з головної управи включно; невідрадні матеріальні становище більшості членства також від'ємно відбивалося на активуванні членів Братства.

Загальні Збори заслухали і схвалили новий статут у німецькій мові, який буде зареєстрований в органах німецької влади. Відповідна резолюція, одногослосно прийнята членами Загальних Зборів, підтвердила дотеперішні взаємовідносини між Краєвою Управою й Головною Управою згідно з постановами теперішнього статуту Братства, згл. визнала зобов'язуючими постановами нового загального статуту, що його саме підготує Головна Управа.

Більшістю голосів вибрано нові керівні органи Краєвої Управи, Контрольну Комісію і Товариський Суд.

В склад нової управи ввійшли: голова — **п. Роман Тимкевич**, члени управи — **п. М. Березюк**, **А. Микулин**, **В. Демчук**, **Я. Яримович**; заступники: **п. В. Керол**, **Б. Стецишин**. Тоді як головою Контрольної Комісії став **Ф. Кордуба**, Товариський Суд очолив **М. Мартинець**.

Новообраній Краєвій Управі складає Головна Управа Братства найкращі побажання успіхів у веденні справ організації.

Свято-зустріч у десятиліття Бродів в Трентоні — США

11 липня 1954 р. відбулася в Трентоні зустріч кол. вояків 1 УД УНА американського терену, під час якої відзначено пам'ять поляглих під Бродами.

По польовій Службі Божій, яку відслужив кол. капелян Дивізії о. І. На-

гаєвський в послуженні оо. Атаманюка і Лебедовича, відбувся апель поляглих, що його виголосив кол. учасник битви п. Є. Левицький. З черги слідувало вручення пам'ятних відзнак учасникам брідської битви і родинам упалих, що його dokonав ген. П. Шандрук. В другій частині зустрічі виступав хор «Думка» з Нью-Йорку і відбулися змагання копаного м'яча.

Діти оселі Стретфорду (США) — в пошані поляглим під Бродами

Діточа оселя в Стретфорд (США) відзначила дня 17 липня 1954 р. пам'ять поляглих під Бродами скромним святом, яке одначе довго залишиться в пам'яті юнаків і юначок. Під проводом настоятелів оо. Смика і Лукашевича по панахиді зібралися у вечірному сутінку діти і батьки, з них деякі учасники битви під Бродами, і з притаєним віддыхом слухали драматизованої доповіді о. Смика про брідську баталю, яку ілюстровано піснями і декламаціями.

Заключне слово сказав інж. В. Еогачевський, після чого відбулося ще співання дивізійних пісень і спільна молитва.

Мюнхен у поклоні поляглим

Відзначаючи 10-ту річницю бою під Бродами, Краєва Управа Братства влаштувала 1. 8. 1954 святочну академію на честь поляглих друзів.

Цю гарно підготовану і вдалу імпрезу відкрив пан Р. Дебрицький, вказуючи що цілєю академії є вшанувати пам'ять наших друзів, які впали в обороні рідної землі, і піднести битву під Бродами як одну ланку в довгому ланцюзі збройної боротьби українського народу.

В своїй доповіді пан **Ф. Кордуба** з'ясував причини творення 1 УД і подав цікаві фрагменти боїв. Яскраво змальовані картини жахливого безвихіддя в кітлі зробили на слухачів помітне враження. Він одначе нещасливо насвітлив причини поразки, що краще надавалася б на дискусійний вечір у клубі військовиків, а в своїх рисовках виїшов поза рами академії, заторкуючи справи емігрантського побуту.

Для запрошених чужинців виголосив д-р **Л. Ортинський** короткий змістовну доповідь у німецькій мові. Оперуючи вдалими аргументами, доповідач насвітлив політичне становище українського народу в другій світовій війні і підкреслив патріотизм української молоді, яка у відповідь на несприятливу нам політичну констеляцію сягнула по зброю.

Доповіді перепліталися піснями, виконаними українським хором «Дніпро» під орудою о. Заяця. Добре підібрані і гарно виконані пісні надали святкуванню репрезентативного характеру.

З черги відбулася товариська зустріч учасників битви під Бродами, вояків 1 УД і кол. німецьких членів 1 УД на чолі з генералом Шгайнером, відпоручником німецьких комбатантських організацій. В сердечній атмосфері проведено чи не вперше цікаву виміну думок між українськими й німецькими комбатантами.

Святкування завершено було символічним удекоруванням трьох учасників бою під Бродами пропам'ятними

відзнаками і співом національного гімну. **П. П.**

Торонто поляглим під Бродами

Краєва Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА в Канаді, спільно з Управою Станиці Братства в Торонті, відзначила 24 і 25 липня ц. р. **10-ті роковини бою 1 Української Дивізії під Бродами**.

Бувши вояки 1 УД своїми святкуваннями склали поклон друзям-героям, що в нерівній боротьбі віддали своє життя на брідських бойовищах.

Святкування започатковано 24 липня панахидами, відправленими в католицькій і автокефальній православній церквах у Торонті.

В неділю 25 липня відбулася академія, присвячена річниці. Велика зала УНО надсподівано була вся заповнена бувшим вояцтвом Дивізії та українським громадянством. Академію відкрив полк. П. Силенко. Пам'ять поляглих присутні вшанували одностовилюною мовчанкою. Далі слідувала доповідь полк. Долинського, що, не жалюючи ні часу, ні труду, прибув до Торонта з далекого Нью-Йорку. В своїй доповіді полк. Долинський вірно змалював образ брідського вояка на тлі тогочасних воєнних подій і процитував слова одного з американських державних мужів, що «вояки Дивізії боролися й складали в жертву своє життя за ті самі ідеї, за які борювся американський вояк у Кореї». З великою увагою прислухалися присутні незвичайно цікаві доповіді полковника — учасника Бродів.

Після офіційної частини академії слідувала концертна частина. В ній взяла участь чоловічий хор СУМ-у «Прометей», терцет сестер Дублянниць і співаки-солісти: пані М. Гузар — сопрано, пані Г. Солтикевич — сопрано, проф. Г. Ярошевич — баритон і п. С. Столярчук, який продеклямував два свої вірші, присвячені Бродам. Фортепіяновий супровід виконали пані А. Ярошевич і пані Н. Іссторовська.

Концертна частина справила незабутнє враження на присутніх. Помістись виконані пісні солістів, терцету й хору стрінулися з теплими оплесками признання.

Академію закінчено відспіванням національного гімну.

На академії була зареєстрована своїми представниками українська преса Торонта і українські комбатантські організації.

З нагоди роковин Краєва Управа видала **журнал-одноднівку «Броди»**, призначену Брідській битві.

Прибуток з імпрези призначено воєнним інвалідам.

Українці Брадфорду (Англія) відзначають річницю битви під Бродами

З ініціативи Відділу ОБВУА в Брадфорді, Англія, при вшертвиповненій залі, відбулася тут святочна академія з нагоди десятиріччя битви під Бродами. Відкрив свято голова відділу ОБВУА п. **Чучман**, просячи до святочної президії присутніх учасників битви.

З доповіддю на тему «В десятю річницю бою» виступив пор. **Личманенко**. В мистецькій частині співав хор «Діброва» під керівництвом п. **Гаврилочка** і декламували пані **Левчук** і **п. Татарин** і **Демченко**.

Загальні Збори Станиці в Ньюарку, США

Звичайні річні Загальні Збори Станиці Братства кол. вояків 1 УД УНА в Ньюарку відбулися 11 квітня 1954 р. Вони дали перегляд дотеперішньої праці Станиці і накреслили напрямні дальшої діяльності. У звітах уступаючої управи можна було відчути ентузіастичний підхід до справ Братства, а звіти з діяльності поодиноких референтів показали, що, не зважаючи на відносно мале число членів ньюаркської Станиці і не завжди сприятливі обставини, Станиця зуміла розвинути широку дію, яка дала позитивні виследи.

Із звітів **пп. Тарнавського, Коропецького, Сигаліва і Кочержука** учасники загальних зборів дістали повну картину проробленої праці, довідавшись, що тільки за останній рік управі вдалося вдвоє збільшити число членів, що влаштовано святочну академію в честь поляглих під Бродами. уряджено тм вечірки, з яких дві — спільно з станицею ОБВУА, що відбулися реферати **ред. Лисяка і пор. Яворського**, на які було запрошене також громадянство.

Теж і під фінансовим оглядом Станиця Ньюарку виконала своє завдання задовільно. 150 дол., зібраних як дар для українського інваліда, 93 дол. на поправу могили в Австрії, 93 дол. на пресовий фонд «Вісті» і 10 дол. на пам'ятник бл. п. Я. Войтовичеві — такий є вислід збірок акцій і прибутків з імпрез. Теж вислано до Німеччини один пакет з оджею для потребуючих товаришів.

По одностороннім уділенні старій управі абсолюторії перевибрано керівні й контрольні органи Станиці, до яких увійшли: голова — **пор. І. Тарнавський**, члени — **пп. Коропецький, Рубчак, Рогальський, Кочержук, Сигалів і Кормила**. Контрольна Комісія: **пп. Левицький, Байбарка і Ліцинський**.

Святкування 10-ліття бою під Бродами в Лестер — Англія

З ініціативи відділу ОБВУА в Лестер, відсвяткувало українське громадянство Лестеру й околиці пам'ять впавших в бою під Бродами вояків 1 УД УНА.

По панахиді, яку відправив **о. В. Паславський**, відбулася святочна академія в програму якої ввійшло вступне слово голови відділу ОБВУА **п. Ланчака**, рецитація «Апелю» **О. Лисяка** виконана **п. Старосольським** і змістовий реферат про Дивізію і брідські бої **п. В. Грижака**.

Вокальні рамки святові дав хор виконуючи ряд військових пісень.

М. Мац

З життя українських комбатантів в Торонто

В перших днях серпня 1954 р. відбувся в Торонті з'їзд канадійських комбатантів, членів Канадійського Легіону. Відомо, Канадійський Легіон об'єднує всіх кол. вояків канадійської армії, а в тому багато українців. Це дуже впливова в Канаді організація і через неї вдавалося вже нераз українському відділові вєднувати в канадійського уряду корисні для української справи рішення.

В цьогорічному з'їзді взяло участь багато українських комбатантів, головнo з Вінніпегу. Для них, як і для цілої української групи, влаштувала

українська торонтська станиця Канадійського Легіону під керівництвом свого президента, **сот. Павлюка**, велике прийняття і прогуляку до «Ніагара Фоллс». Сотник Павлюк, який є рівночасно президентом Українсько-Канадійської Ветеранської Організації, у своїй привітальній промові звернув увагу на конечність співпраці всіх українських комбатантських організацій вказуючи як приклад на взірцеву співпрацю Станиці Братства кол. вояків 1 УД УНА в Торонто з іншими організаціями. Цікавий теж був реферат **п. Петра Окраїнця** з Вінніпегу, який говорив про великі осягні тамошньої української станиці Канадійського Легіону.

З'їзд пройшов в дуже сердечній атмосфері і залишив на всіх присутніх якнайкраще враження.

Р. Чайківський

УВАГА!

ДУЖЕ ВАЖЛИВЕ!

Часто трапляється, що, пишучи до Головної Управи, Редакції чи Адміністрації, наші товариші не подають правильної адреси. Йдеться головнo про те, що замість чіткого написання прізвища **д-р Л. Ортинського**, який є управнений відбирати пошту, адресується: «Братство», «Редакція» або «Адміністрація» без подачі прізвища. Кількакратне повторювання таких випадків призвело до того, що останньо пошта відмовилася видавати такі листи, особливо коли вони з-поза теренів Німеччини, і кілька листів були повернені до адресатів.

Дуже просимо точно дотримуватися правильної форми адресування, яка звучить: **Dr. Lubomyr Ortynskyj München 37, Schießbach 56 Germany.**

До наших шановних читачів

В своїй видавничій діяльності ми старалися стало поліпшувати вигляд і збільшувати об'єм «Вістей» в міру того, як це дозволяли матеріяльні умовини. Все ж таки, на підставі двєрічного ведення справи, ми дійшли до

висновку, що жертвами і прибутками з продажу книжок ми можемо покрити майвище 60% видавничих коштів «Вістей».

З уваги на це ми мусимо підвищити ціну «Вістей» — до ціни в Німеччині — по всіх країнах, де вона була нижча. Ми плянували вирівняти ціни щойно на початку наступного року. Але від 1. липня вдвічі подорожляли в Німеччині поштові оплати, і ми змушені вирівняння цін зробити вже тепер.

Від 1 липня 1954 р., тобто від ч. 7-8, ціна «Вістей» виносить:

Англія	1 прим.	6 прим.
Аргентіна	1 ш. 5 п.	8/6
Австрія	4 пезо	24 пезо
Австралія	3 шил.	18 шил.
Бельгія	2 шил.	12/-
Франція	9,50 фр.	57,— фр.
Німеччина	65,— фр.	390,— фр.
США і Канада	0,80 нм.	4,80 нм.
	0,40 дол.	2,40 дол.

В інших країнах — рівновартість 0,80 нм.

Ми віримо, що наш крок схвалить шановні Читачі в ім'я дальшої безперебійної появи «Вістей».

Адміністрація

ПОЖЕРТВИ

Українське Національне Об'єднання Канади, філія в Торонті, склало дар-пожертву на воєнних інвалідів у сумі 100 доларів. Краєва Упрага Братства к. Вояків 1 УД УНА в Канаді просить прийняти подяку за зрозуміння потреби опіки над нашими інвалідами, що вчора держали зброю в руках, стоячи на сторожі інтересів українського народу, а сьогодні, ставши непрацездатними, очікують нашої моральної і матеріяльної допомоги.

Пані З. Білік з Торонта пожертвувала на інвалідів 10 дол.

11 липня, з нагоди христин у панства Е. і П. Білозорів гості за ініціативою п. Куцяби пожертвували на інвалідів 15,50 дол.

Краєва Упрага Братства кол. вояків 1 УД УНА складає жертводавцям щирю подяку.

В. Г.

УВАГА!

НОВІ ПРОПАМ'ЯТНІ МАРКИ!

УВАГА!

Заходами Управи Братства кол. Вояків 1 УД УНА і при значній допомозі Станиці Філядельфії, США, появилися пропам'ятні марки з нагоди 10-річчя великого бою під Бродами.

Марки у виконанні артиста-малюва М. Левицького, друковані на найкращому папері у прегарних барвах, становлять цінний і мистецький вклад в українську філателію.

Прибуток з продажу пропам'ятних марок призначений на впорядкування могил вояків Дивізії і на видавничий фонд Братства.

Продаж цих марок — це велика, солідарна акція розсіпаних по всьому світу колишніх вояків нашої Дивізії! Завдання цих марок не тільки зібрати потрібні фонди, але також зробити пропагандивну роботу серед нашого емігрантського суспільства та чужинного оточення. Тому просимо всіх братчиків у всьому світі:

Наліплюйте пропам'ятні марки Бродів на всі Ваші листи до кінця цього року!

Докажіть, що в цей бурхливий час наше Братство стоїть так само згуртовано і з'єднано в цивільному житті, як стояло недавно ще у фронтовій лінії!

Докладіть всіх старань, щоб акцію продажу пропам'ятних марок перевести успішно!

Замовляти марки у наших представників або прямо в Гол. Управі Братства.

Увага! Нове видання Братства Увага!

**ЗАКІНЧУЄТЬСЯ ДРУК
ВЕЛИКОЇ МОНОГРАФІЇ**

про

„БОЇ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО”

Ю. Тис - Крохмалюк

Книга матиме приблизно 280 стор. друку, 6 шніців боїв Хмельницького, політично-адміністраційну карту України XVII століття, багато зняток і рідкісних гравюр, великий список літератури.

Вперше дістане читач всесторонньо висвітлені могутні баталії гетьмана Богдана Хмельницького, розкриються перед ними світлі сторінки історії української зброї сперед триста років.

Сперта на ґрунтовній історичній студії, праця Ю. Тиса-Крохмалюка є рівночасно приступним і цікавим описом для найширших кругів читачів і шкільної молоді.

Бажаючі мати цю книжку повинні негайно замовляти її у представників Братства або прямо в Адміністрації „Вісті”.

В КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ — «БОЇ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО!»
КНИГА ЛИЦАРСЬКОСТІ Й ХОРОБРОСТІ НАШИХ ПРЕДКІВ!
КНИГА ПРО ПЕРЕМОЖНИЙ МАРШ КОЗАЦЬКОЇ ПІХОТИ, НА-
СТІЛЬНА КНИГА В ТРИСТАЛІТТЯ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ.

Спішіть з замовленнями!

КОМУНІКАТ

Капітула пропам'яткових відзнакні бути члени Управ відділів ОБВУ 1-ої Української Дивізії Української на терені В. Британії, а в інших країнах — Управ Станиць Братства 1. УД-УНА).

Згідно з 10. точкою правильника Капітули, відзнаку битви під Бородами можуть одержати лишень її учасники, а у випадку їх смерті, або пропадення без вiсти, одержує на ім'я учасника найближча родина, без права ношення.

Разом з відзнакою видається кожному учасникові грамоту і дві стяжки. Односентиметрову стяжку можна носити на лівій вилозі цивільної блюзи, перетягнуену через дірку вилогі.

Щоб одержати відзнаку битви під Бородами, треба вивонити заяву, в якій повинні бути слідуєчі відомості:

1. Військовий ступень, прізвище і ім'я.
2. Дата народження.
3. Полк.
4. Прізвище сотенного.
5. Які одержав відзначення за участь у битві під Бородами.
6. Число відзнаки 1-ої УД-УНА.
7. Ручителі (ручителями повин-

Ціна відзнаки у В. Британії 10 шилінгів, в Австралії 15 шил., в Австрії і Німеччині 6 нм., в США і Канаді 3 долари, в інших країнах рівновартість 3-ох ам. доларів.

Заяви wraz з належністю висилати на адресу: Капітула 49, Лінден Гарденс, Лондон, В2. В Німеччині на адресу: В. Козак, Мюнхен 2, Дахауерштр. 9/II.

По одержанні заяви і належності Капітула вишле відзнаку разом з грамотою і стяжками.

За Капітулу:

Голова: **М. Дябога**
Секретар: **М. Карпинець**

ВІСТІ

Братства кол. Бояків і УД УНА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

Редагує:

Колегія

Головний Редактор:

д-р **Л. О. Ортинський**

Статті, підписані прізвищем чи ініціалами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і правити мову.

Адміністрацію веде:

П. Поліщук

*

Зміну адрес просимо подавати до адміністрації, передплату і кольпортерські розрахунки висилати до представників:

Австралія:

Mr. E. Wojchuk, 90, Railway Parade, Pascoe Vale, Melbourne, Vic.

Австрія:

S. Dolhuj, Graz 1, Postfach 175.

Англія: К. Роснецький,

89 Bannerman Rd., Bulwell-Nottingham.

Аргентина: Братство к. в. 1 УД.

Fraternidad de los ex-comb. de la 1 UD, Curapalique 760, Buenos Aires.

Бельгія: Осип Змії,

9, rue des Brasseurs, Louvain

Бразилія:

Exmo. Snr, Andre Uhryn, Caixa Postal, 8103. Sao Paulo S. P. Brasilia.

Франція:

Stefan Sliwinskyj, chez M. Sistro av. Bouy Vesines par Chalette (Loiret).

Канада:

A. Chotyneckyj, 111 Beatrice Ave. Toronto, Ont.

Німеччина: д-р Л. Ортинський,

München 37. Schließfach 56, Germany.

США:

W. Hrynioch, 2134 Aqueduct Ave, E, Bronx 53, N. Y.

«ВІСТІ» виходять раз на два місяці і коштують:

	1 прим.	6 прим.
Англія	-/1/-	6 ш.
Австрія	3 ш.	18 ш.
Австралія	2 ш.	12 ш.
Бельгія	8 фр.	48 фр.
Франція	65 фр.	390 фр.
Німеччина	0,80 нм.	4,80 нм.
Канада і США	0,40 дол.	2,40 дол.
в інших країнах	рівновартість 0,80 нм.	

Адреса Головної Управи Братства, Редакції й Адміністрації:

Dr. Lubomyr Ortynskyj, (13b) München 37. Schließfach 56, Germany.

Друковано в друкарні:

Druckerei „Cicero e.G.m.b.H., München, Dachauer Straße 9/II